

บทที่ 2

ลักษณะของนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง รัชกาลปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายถึงลักษณะของนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์
ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบันในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

2.1 รูปแบบคำประพันธ์

2.2 เนื้อหา

2.3 กลวิธีการเสนอเรื่อง

2.4 การเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่ง
กรุงรัตนโกสินทร์ กับ นิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน

2.1 รูปแบบคำประพันธ์

รูปแบบคำประพันธ์ของนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5
ถึงรัชกาลปัจจุบัน ผู้วิจัยสำรวจพบว่ามียุ 2 ประเภทคือ

2.1.1 นิราศค่ากลอนที่มีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนล้วน นิราศ
ประเภทนี้แบ่งคำประพันธ์ออกเป็น 3 ลักษณะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย
ได้แก่

2.1.1.1 กลอนนิราศ

2.1.1.2 กลอนเพลงยาว

2.1.1.3 กลอนสุภาพ

2.1.1.1 กลอนนิราศ นิราศค่ากลอนที่มีลักษณะคำประพันธ์
แบบกลอนนิราศ มีจำนวน 64 เรื่อง มีลักษณะคั้งที่ กำชัย ทองหล่อ ได้กล่าวไว้ว่า
"กฎของกลอนนิราศเหมือนกับกลอนเพลงยาว แยกแต่คำขึ้นต้นให้ใช้ "นิราศ"

และลงท้ายด้วยคำ "เอ๋ย" เท่านั้น"¹ ดังตัวอย่างในนิราศคังเกี๋ยของหลวงนเรศ-
บัญชากิจ ขึ้นต้นว่า

จำจากน้องห้องหอเคยคลอเคลีย
และลงท้ายว่า

นิราศเรียมวิเรื่องเมืองคังเกี๋ย
ละห้อยละเหี่ยหวังรักพักตร์ยุพา²

ให้เหงื่อเปื้อนเสียน้ำหมากเขาตากกลาง ว่ารูปร่างประเปรี้ยวเหนียวขยับ
เฟื่องสสิ่งอย่าให้ใครจ่าจรจรัญ เปิดก่าบั้นเข้อมากดีกว่าเอ๋ย³

2.1.1.2 กลอนเพลงยาว นิราศคำกลอนที่มีลักษณะเป็นกลอนเพลงยาว
มีจำนวน 20 เรื่อง* มีลักษณะคั้งที่ ก่าชัย ทองหล่อ ไก่กล่าวไว้ว่า "กลอนเพลงยาว
ใช้วรรคที่สองของบาทเอกเป็นวรรคขึ้นต้น ซึ่งผิดกับกลอนสุภาพที่คั้งใช้เต็มทั้งบท
(คือ 2 วรรค) ส่วนวรรคต้นให้ปล่อยเว้นว่างไว้"⁴ คั้งแผนผัง

¹ ก่าชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญวิทัศน์
การพิมพ์, 2519), หน้า 587.

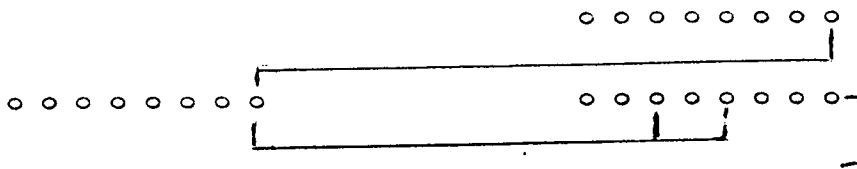
² หลวงนเรศบัญชากิจ, นิราศคังเกี๋ย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2504), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

*นิราศคำกลอนที่ใช้กลอนเพลงยาวมี 20 เรื่องได้แก่ นิราศชมคลาตสำเพ็ง,
นิราศวังบางยี่ขัน, นิราศชมพระราชวังสวนกุหลาบ, นิราศเป็นทหาร, นิราศไผ่, นิราศ
เกาะสมุย, นิราศอนุสาวรีย์สุนทรภู่, นิราศบ้านคอน, นิราศนรก (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)
นิราศเขาพระงาม, นิราศนครสวรรค์, นิราศบางแสน, นิราศวัดถ้ำ, นิราศชายแดนใต้,
นิราศปางไร่, นิราศเมืองเหนือ, นิราศหาดจ้าวใหม่, นิราศไกลกังวล, นิราศกรีนวัค-
วรคดีศัตราก, นิราศเพชรบุรี

⁴ ก่าชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย, หน้า 586.

กลอนเพลงยาว

นอกจากนั้น ก่ำชัย ทองหล่อ ยังได้กล่าวถึงกฎของการแต่งกลอนเพลงยาวว่า "วรรคหนึ่งใช้คำตั้งแต่ 7 ถึง 9 ส่วนสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพและจะแต่งเท่าไรก็ได้ แต่ต้องจบลงด้วยบาทโทเสมอ และคำสุดท้ายของบาทสุดท้ายจะต้องลง "เอ๋ย" เสมอ"¹ คำตัวอย่าง ในนิราศวังบางยี่ขัน ของ คุณพุ่ม ขึ้นต้นว่า

สิบเอ็ดพฤษศรเวลาสาย
กับพระสายสุกษัตริย์รัตน²

แสนอาศูรพูลลาเยี่ยมหน้าชาย
และลงท้ายว่า

นิราศร้างบางยี่ขันของนันทิก
มากำนันท่านหาในเอาไว้เซย

ประจงจิตรจักจกมทเฉลย
เป็นคอกเคยแทนสำเหนียกล่าเจียกเอ๋ย³

2.1.1.3 กลอนสุภาพ นิราศค่ากลอนที่มีลักษณะคำประพันธ์แบบกลอน-สุภาพมีจำนวน 7 เรื่อง* ลักษณะของกลอนสุภาพมีการขึ้นต้นซึ่งกล่าวไว้ในหลักภาษาไทย

¹ ก่ำชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญรัตน์ การพิมพ์, 2519), หน้า 586.

² คุณพุ่ม, นิราศวังบางยี่ขัน (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร, 2465), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

* นิราศค่ากลอนที่ใช้กลอนสุภาพมีจำนวน 7 เรื่องได้แก่ นิราศหนองคาย / นิราศนครวัดค่ากลอน / กลอนนิราศกรมหลวงประจักษ์ / นิราศนราธิป / นิราศพิพิธเทศานุสร / นิราศดูงาน / นิราศผู้ใหญ่ไทรย.

ของ กรมวิชาการว่า "การขึ้นคันท่วงกลอนสุภาพนั้นโดยปกติขึ้นคันท่วงวรรคกลอนสลับก่อนเสมอ"¹ ดังตัวอย่าง ในนิราศภูเขา ของ คทา พิมพ์พันธ์ุ ขึ้นคันท่วง

นั่งคะนึ่งถึงตัวเรามาเจ้าอยู่	แต่ละผู้ค่างก็คิดไม่มีคิดเฉ
ถ้าเครื่องคัมหันกลีบลงทะเล	ต้องจบเห่คราวนี้ไม่ทีเลย ²

และลงท้ายว่า

ศูนย์สิบสองที่อยู่ของผู้เขียน	ไม่วนเวียนจะเชิงเทราย่าเฝ้าเฉย
จะนั่งคอยนอนคอยไม่ผวยเลย	อยากเฉลยตอบสารทุกท่านจริง ³

จากการสำรวจรูปแบบคำประพันธ์ของนิราศที่เป็นกลอนล้วนจะเห็นได้ว่า สติคำจำนวนนิราศที่ใช้รูปแบบกลอนนิราศมีมากที่สุดคือจำนวน 64 เรื่อง รองลงมา คือนิราศที่ใช้กลอนเพลงยาวจำนวน 20 เรื่อง น้อยที่สุดคือกลอนสุภาพจำนวน 7 เรื่อง แสดงว่าผู้แต่งนิยมแต่งนิราศคำกลอนค้ำยคำประพันธ์ชนิดกลอนนิราศตามแบบการแต่งนิราศคำกลอนสมัยก่อนมากกว่าจะแต่งค้ำยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาว และกลอนสุภาพ การที่แต่งนิราศคำกลอนค้ำยกลอนเพลงยาวนั้น ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่แปลกใหม่ ออกไป เพราะนิราศคำกลอนของสุนทรภู่ทุกเรื่องยกเว้นนิราศอิเหนา ก็ใช้รูปแบบการแต่งคำประพันธ์แบบกลอนเพลงยาวมาก่อนแล้ว กล่าวคือ ขึ้นคันท่วงวรรค และลงท้ายค้ำย "เออ" ส่วนลักษณะคำประพันธ์ชนิดกลอนสุภาพ ที่ใช้แต่งนิราศคำกลอนนั้นพิจารณาได้ว่าผู้แต่งอาจต้องการแต่งให้แปลกออกไปจากเดิม ทั้ง 2 รูปแบบ จึงใช้คำประพันธ์ชนิดกลอนสุภาพ คือขึ้นคันท่วงวรรคสลับ และคงเห็นว่าเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนเหมือนกัน จึงนำกลอนสุภาพมาแต่งแทนกลอนเพลงยาว

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักภาษาไทย (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2496), หน้า 256.

² คทา พิมพ์พันธ์ุ, นิราศภูเขา (พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงใหม่, 2513), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

2.1.2 นิราศค่ากลอนที่มีคำประพันธ์ส่วนใหญ่เป็นกลอนและมีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรก นิราศค่ากลอนประเภทนี้ คำประพันธ์ส่วนใหญ่มีทั้ง 3 ชนิด คือ กลอนนิราศ กลอนเพลงยาว และกลอนสุภาพ แต่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรก มีจำนวน 21 เรื่อง ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อคือ

2.1.2.1 ลักษณะของคำประพันธ์อื่นที่แทรก

2.1.2.2 วิธีการแทรกของคำประพันธ์อื่น

2.1.2.1 ลักษณะของคำประพันธ์อื่นที่แทรก คำประพันธ์อื่นที่แทรกมีคำประพันธ์ประเภทโคลง กาพย์ กลอนประเภทอื่น และคำประพันธ์หลายชนิดปนกันดังนี้ โคลง ได้แก่โคลงสี่สุภาพ โคลงกระทู้ หรือทั้งโคลงสี่สุภาพและโคลงกระทู้ มีจำนวนรวม 11 เรื่อง แบ่งเป็นโคลงสี่สุภาพจำนวน 8 เรื่อง มี 32 บท โคลงกระทู้จำนวน 1 เรื่อง มี 2 บท โคลงสี่สุภาพและโคลงกระทู้จำนวน 2 เรื่องมีอย่างละ 2 บทและ 1 บท เช่น นิราศบ้านแหลม* เป็นต้น

กาพย์ ได้แก่ กาพย์ยานี 11 มีจำนวนรวม 2 เรื่อง มี 66 บท ได้แก่ นิราศถ้ำจอมพล และนิราศมลายา นิราศทั้ง 2 เรื่องนี้มีโคลงกระทู้แทรก 1 บท และโคลงสี่สุภาพแทรก 5 บท ตามลำดับ

กลอนประเภทอื่น คือ ค่ากลอนที่ไม่ใช่กลอนนิราศ กลอนเพลงยาว หรือกลอนสุภาพ ซึ่งใช้แต่งเป็นนิราศค่ากลอน ได้แก่ กลอนคอกสร้อย กลอนกลบท กลอนทำนองมหาพน และกลอนเทศน์ มีจำนวนรวม 8 เรื่อง แบ่งเป็นกลอนคอกสร้อย

*นิราศค่ากลอนที่มีคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ หรือโคลงกระทู้ หรือทั้ง 2 ชนิดแทรกอีก 10 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองหลวงพระบาง นิราศเขาสูงช้าง นิราศสุโขทัย (ของคุณหญิงเชื่อนเทียรเสนา) นิราศน้ำท่วมกรุงเทพฯ 2485 นิราศทุ่งหวัง นิราศเทพา นิราศรำพึง นิราศปรโลก นิราศปทุมธานี นิราศร้อยวัน

จำนวน 4 เรื่อง มี 39 บท เช่นนิราศร้อนรอนแรมไปรอบโลก* เป็นต้น
 กลอนกลบทจำนวน 2 เรื่องได้แก่ กลบทบัวบานกลีบขยาย มี 7 บท คือ นิราศเมืองหลวง
 พระบาง และกลบทกบเต็นต์ย้อยหยอ มี 1 บท คือ นิราศเกาหลี่ กลอนเทศน์ จำนวน
 1 เรื่อง มี 22 บท คือ นิราศมหาวารินิมะเส็ง กลอนเพลงมหาพน จำนวน 1 เรื่อง
 คือนิราศพุทธรณมณฑล

คำประพันธ์หลายชนิดปนกันได้แก่โคลงสี่สุภาพ ร่ายสุภาพ กลอนสุภาพ
 โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ ปนกันในเรื่องเดียว มีจำนวน 1 เรื่องมี โคลงสี่สุภาพ
 8 บท นอกนั้นมีอย่างละ 1 บท คือนิราศรักษาคัว

ข้อสังเกต การแทรกคำประพันธ์ประเภทอื่นลงในคำประพันธ์ประเภทกลอน
 นิราศค่ากลอนบางเรื่องใช้คำประพันธ์ประเภทเดียว เช่น นิราศร้อนรอนแรมไปรอบโลก
 ใช้กลอนคอกสร้อยอย่างเดียว นิราศค่ากลอนบางเรื่องใช้คำประพันธ์สองประเภท เช่น
 นิราศเมืองหลวงพระบาง มีทั้งโคลงสี่สุภาพ และ กลบทบัวบานกลีบขยาย

ผลการสำรวจพบว่า คำประพันธ์มีทุกประเภทยกเว้นฉันท คือมีทั้ง โคลง กาพย์
 กลอนประเภทอื่น(กลอนคอกสร้อย กลอนเทศน์ กลอนเพลงมหาพน) และร่าย คำประพันธ์
 ที่ใช้แทรกมีจำนวนรวม 21 เรื่อง คำประพันธ์ที่แทรกมากที่สุดเมื่อพิจารณาตามจำนวน
 เรื่อง คือโคลงสี่สุภาพ มี 8 เรื่อง รองลงมาคือ กลอนคอกสร้อย มี 4 เรื่อง และ
 น้อยที่สุดคือกลบทกบเต็นต์ย้อยหยอ กลบทบัวบานกลีบขยาย กลอนเพลงมหาพน และคำ-
 ประพันธ์หลายชนิดปนกันในเรื่องเดียว มีเพียงอย่างละ 1 เรื่อง ผู้แต่งแสดงฝีมือใน
 การแต่งคำประพันธ์อื่นที่แทรกพอสมควร ไม่เค้นหรือไพเราะมากแต่ก็สามารถแต่งได้ถูก
 ค้องตามลักษณะ และกฎเกณฑ์ของคำประพันธ์แต่ละชนิด

---

*นิราศค่ากลอนที่มีคำประพันธ์ประเภทกลอนคอกสร้อยอีก 3 เรื่องได้แก่นิราศ
 เสียวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว นิราศพญาใจไปรอบโลก และนิราศเป่ย์จิง.

2.1.2.2 วิธีการแทรกของคำประพันธ์อื่น คำประพันธ์อื่นที่แทรกใน คำประพันธ์ประเภทกลอน มีวิธีแทรกอยู่ วิธีคือ

2.1.2.2.1 เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง

2.1.2.2.2 เป็นบทแทรกในคำเรื่อง

2.1.2.2.3 เป็นบทลงท้ายของเรื่อง

2.1.2.2.1 เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง ลักษณะดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสำรวจพบว่า มีทั้งหมด 7 เรื่อง* เป็นต้น ผู้แต่งนิยมใช้โคลงสี่สุภาพขึ้นต้นเรื่องมากที่สุด มีจำนวน 6 เรื่อง เช่น นิราศเขาลูกช้าง เป็นต้น รองลงมาใช้โคลงกระทู้ มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ นิราศบ้านแหลม และนิราศเทพา ที่พบน้อยที่สุดคือใช้คำประพันธ์หลายชนิดกันอย่างละ 1 บท ได้แก่ ร่ายสุภาพ โคลงสองสุภาพ และโคลงสามสุภาพ จำนวน 1 เรื่อง คือ นิราศ-รักษาตัว

ตัวอย่างการใช้โคลงสี่สุภาพเป็นบทขึ้นต้นเรื่อง เช่น นิราศเมืองหลวงพระบาง ของ หลวงทวยหาญรักษา ขึ้นต้นว่า

นมพระไทรรัตนทั้ง
อีกเอกพระองค์งาม
ครูกุลอนอักษรสาร
เชษฐชายเฉยพจนชา

เทพประทาน โลกเอย
ภพหลา
สองชนก
คึกซ้อคำแถลง¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*นิราศค่ากลอนที่มีคำประพันธ์อื่นแทรกเป็นบทขึ้นต้นเรื่องมีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองหลวงพระบาง นิราศเขาลูกช้าง นิราศสุโขทัย นิราศรักษาตัว นิราศทุ่งหญ้า นิราศเทพา และนิราศรักษาตัว

หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม), "นิราศหลวงพระบาง" พระลอค่ากลอนกับชีวิต และงานวรรณกรรมของนายร้อยเอกหลวงทวยหาญรักษา, ณัฐฉิ สุทธิสงคราม รวบรวม (นครหลวง : ไทยมิตรการพิมพ์, 2515), หน้า 135.

ตัวอย่าง การใช้โคลงกระทู้เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง จากนิราศบ้านแหลม
ของ นายพิน ว่า

นิ รารักหักจิตต์ให้
ราศ จากนุชฉวีนวล
บ้าน เคยเกิดกามกวน
แหลม กวาวนตูกิ้ว

โทยุหวน
เสนทหน้า
กอดกก แก้วเฮย
ฤคิ์คั่นฉวีลทวิ¹

ตัวอย่าง การใช้ ร่ายสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ เป็นบทขึ้นต้น
เรื่อง จาก นิราศรักษาคัว ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ ว่า
ร่ายสุภาพ

ศรี ๆ สิริสวัสดิ์ บัคนิจักขอแสดง แจงคคิก้าน่า เป็นถ้อยคำบรรยาย
ความมุ่งหมายมทกลอน อันกล่าวเป็นนิราศ ไซ้เชิงฉลาคอวทคน . . . . .
ม่เคยฝนฉีกไว้ แม้นักเลงกลอนไค้อ่านแล้วขออภัยเทอญ

โคลงสองสุภาพ

จากเจ้าเจิมจิตข้า   คงจักกลืนแต่น้ำ
เนครแล้วดวงใจ

โคลงสามสุภาพ

จากไกลใครจักเกื้อ   ภูณิมเนื้อคำเช่า
เรียมจักค้องแต่เฝ้า   ห่วงน้องนิรันดร²

นายพิน, "นิราศบ้านแหลม", ประชุมนิราศเมืองเพชรบุรี (กรุงเทพมหานคร :
กรุงสยามการพิมพ์, 2525), หน้า 75.

²พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์, นิราศรักษาคัว (พระนคร :
ศิwap, 2503) หน้า 11, 14. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพหม่อมเจ้า
เฝ้าเพ็ญพัฒนเพ็ญพัฒน์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส 29 พฤษภาคม 2503).

2.1.2.2.2 เป็นบทแทรกในตัวเรื่อง ผู้วิจัยสำรวจพบว่า มีทั้งหมดจำนวน 9 เรื่อง* ผู้แต่งนิยมใช้กลอนคอกสร้อย แทรกในตัวเรื่องมากที่สุด มีจำนวน 4 เรื่อง เช่น นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว เป็นต้น รองลงมาใช้กาพย์ยานี 11 แทรก มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ นิราศถ้ำจอมพล และนิราศมลายา น้อยที่สุดใช้กลบทกบตันค้อยหอยแทรก เพียง 1 บท จำนวน 1 เรื่อง คือ นิราศเกาหลิ

ตัวอย่าง การใช้กลอนคอกสร้อยแทรกในตัวเรื่อง จากนิราศร่อนรอนแรม-ไปรอบโลก ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ว่า

น้องเอ๋ยน้องรัก
ถ้าหากน้องเอนไฉนไฉน
จะชวนชมของงามของสามเส้า
กระเดิบคึกคึกน้องลองเรือลอย

พี่สมัครอกเปรี้ยวไว้เคี้ยวหวาน
นภายานมานพี่จะคอย
เหมือนอิเหนาเข้าไปในถ้ำลอย
พี่จะคอยนะแก้วกัลยา¹

ตัวอย่าง การใช้กาพย์ยานี 11 แทรกในตัวเรื่อง จากนิราศถ้ำจอมพล ของคุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา ว่า

กุหลาบสีชมพู
งามสง่าหาไหนปาน
คอกแก้วชาวเป็นนวล
กลิ่นกล้ายามราตรี

เชิก้านทรูคูโอฟาร
หวานใจนักรักมาลี
ชูชอชวนยวนฤดี
ทวิรักหนักใจเรียม²

*นิราศคอกกลอนที่มีคำประพันธ์อื่นแทรก เป็นบทแทรกในตัวเรื่อง มีจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองหลวงพระบาง นิราศถ้ำจอมพล นิราศเกาหลิ นิราศพุทธมณฑล นิราศมลายา นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว นิราศพายาใจไปรอบโลก และนิราศเปียงจิง

¹ม.ล.ปิ่น มาลากุล, นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 125.

²คุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา (สัมจิน อุณหะนันท์) "นิราศถ้ำจอมพล", นิราศถ้ำจอมพลและนิราศสุโขทัย (พระนคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2499), หน้า 2.

ตัวอย่าง การใช้กลบทยกเด่นค้อยหอย แทรกในตัวละคร จากนิราศเกาหลี
ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

ก่อกว้างเชิดเกิดแก่ชาคราษฎร์ทวี	เสริมบรรดาสამคดียิ่งกาล
รวมเรายูรักร้อย่างมีทางหาย	อย่ารู้แตกแยกเราตายกายสังขาร
ขอพี่น้องของเฝ้าในไทยวงวาน	ร่วมสมัครรักสมานปานใจเดียว ¹

2.1.2.2.3 เป็นบทลงท้ายของเรื่อง ผู้วิจัยสำรวจพบว่า มีทั้งหมด
6 เรื่อง* ผู้แต่งนิยมใช้ โคลงสี่สุภาพ ลงท้ายในการจบมากที่สุด มีจำนวน 6 เรื่อง เช่น
นิราศน้ำท่วมกรุงเทพฯ 2485 เป็นต้น น้อยที่สุดใช้ กลอนเทศน์ มีจำนวน 1 เรื่องคือ
นิราศมหาอารีปิยะเส็ง และใช้โคลงกระทู้เพียง 1 บท มีจำนวน 1 เรื่อง คือนิราศรำพึง

ตัวอย่างการใช้โคลงสี่สุภาพเป็นบทลงท้ายของเรื่อง จากนิราศปรโลก
ของ เทศ บุญยะรัตเวช ว่า

จบเรื่องนิราศก้าว	แดนมรณ
ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์	สืบสร้าง
เลือกสรรกลั่นเกลากลอน	สุภาพ แลนอ
สมมติเรื่องชั้นอ้าง	เอ๋ยให้ใจถวิล ²

พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. "นิราศเกาหลี", รวมนิราศ (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2524), หน้า 15.

* นิราศคำกลอนที่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรกเป็นบทลงท้ายของเรื่อง มีจำนวน
6 เรื่อง ได้แก่ นิราศน้ำท่วมกรุงเทพฯ 2485 นิราศรำพึง นิราศปรโลก นิราศปทุมธานี
นิราศมหาอารีปิยะเส็ง นิราศร้อยวัน

² เทศ บุญยะรัตเวช "นิราศปรโลก" รวมบทประพันธ์ของนางเทศ บุญยะรัตเวช
(พระนคร : สีขาว, 2513) หน้า 160 (พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการในงานฌาปนกิจศพนางเทศ
บุญยะรัตเวช ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 18 เมษายน 2513).

ตัวอย่าง การใช้ชักลอนเทศน์ เป็นบทลงท้ายของเรื่อง จากนิราศมหาวิ-
ปีมะเส็ง ของ นายเจริญ ว่า

เมื่อปีมะเส็งนพศก
เมื่อ พ.ศ. สองพันมา
เมื่อเดือนตุลาพฤศจิกายน
เกิดน่าหลางนามากมี

ที่โคมตรูเจ้ามีคูรัก
แสนสนุกสุขสำราญ

รูปจะกล่าวยกเอาออกมาว่า
สู้ร่อยกว่าทกลีบปี
หัวท่อมขลุ่ยทลชาวกรุงศรี
ทวมวิถีทุ่งนา

เที่ยวแอบซุ่มพักตร์พุดจาวาซาน
ที่มาเลนชาบบันเทิงใจ นั้นแหล่¹

ตัวอย่าง การใช้โคลงกระทู้เป็นบทลงท้ายของเรื่อง จาก นิราศรำพึง
ของ ภิกษุอยู่ ว่า

พระ หนึ่งฟังรูนรู
อยู่ วัคสุทัศน์เพียร
ผู้ ไคยาคูเทียน
แดง ทอเป็นขอไห

แรกเรียน
บุญไฉ
คุณอยู่ เทอญา
เหตุกองการหัว²

ข้อสังเกต วิธีการแทรกของคำประพันธ์อื่น นิราศคำกลอนบางเรื่องใช้เป็น
บทขึ้นต้นเรื่อง หรือเป็นบทแทรกในตัวเรื่อง หรือเป็นบทลงท้ายของเรื่องอย่างใดอย่าง-
หนึ่งเพียงอย่างเดียว บางเรื่องใช้ 2 วิธี เช่น นิราศเขาลูกช้าง ใช้ โคลงสี่สุภาพ
เป็นบทขึ้นต้นเรื่องอย่างเดียว นิราศเมืองหลวงพระบาง ใช้ โคลงสี่สุภาพ เป็นบท
ขึ้นต้นเรื่อง และใช้กลบทวิมานขยายกลีบ เป็นบทแทรกในตัวเรื่องด้วย

¹นายเจริญ "นิราศมหาวิปีมะเส็ง" กรุงเทพฯในนิราศ (กรุงเทพฯนคร :
กรุงเทพฯการพิมพ์, 2521), หน้า 115.

²ภิกษุอยู่, นิราศรำพึง (ม.บ.ท., ม.ป.ป., 2508), หน้า 46.
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายเลิศ บานชื่น ณ เมรุวัดเสาชิงช้า อำเภอ-
พรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี วันที่ 17 เมษายน 2508).

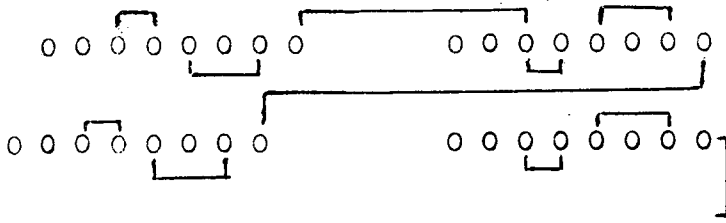
ผลการสำรวจนิราศค่ากลอนที่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรก พบว่าผู้แต่งนิยมใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง และเป็นบทลงท้ายของเรื่องมากที่สุด นิยมใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนคอกสร้อย แทรกในหัวเรื่องมากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า คำประพันธ์ประเภทอื่นที่ใช่แทรก เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง ส่วนมากเป็นการไหว้ครู ส่วนที่เป็นบทแทรกในหัวเรื่อง ส่วนมากเป็นบทชมธรรมชาติ ซึ่งมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องให้ดีขึ้น ส่วนที่เป็นบทลงท้ายของเรื่อง ใช้เมื่อสรุปความหรือบอกจุดประสงค์ในการแต่ง

การแทรกคำประพันธ์ประเภทอื่น ลงในคำประพันธ์อีกชนิดหนึ่งนับว่าไม่ใช่เป็นสิ่งแปลกใหม่ วรรณคดีที่ใช้คำประพันธ์ประเภทราย กับคำประพันธ์ประเภทโคลง มักใช้เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง เช่น กำสรวลโคลงคั่น และใช้แทรกในหัวเรื่อง เช่น ยวนพ่ายโคลงคั่น กับใช้เป็นบทลงท้ายของเรื่อง เช่น ทวาทสมาสโคลงคั่น คำประพันธ์ประเภทฉันท มีใช้เป็นรายแทรกในหัวเรื่อง เช่น อนิรุทธิ์คำฉันท คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ ใช้เป็นบทเกริ่นในการขึ้นต้นเรื่อง ในคำประพันธ์ประเภทกาพย์เห่เรือ จะเห็นได้ว่า คำประพันธ์ที่แทรกคำประพันธ์ประเภทอื่นเคยมีมาแล้ว แต่ยังไม่มีการใช้คำประพันธ์ประเภทราย หรือ กาพย์ แทรกในคำประพันธ์ประเภทกลอนเลย แม้แต่ นิราศของสุนทรภู่ ก็ไม่เคยมี จึงนับได้ว่า การใช้คำประพันธ์ประเภทอื่นแทรกลงในนิราศค่ากลอนในช่วงสมัยที่- *
วิเคราะห์นี้เป็นวิวัฒนาการในค่านรูปแบบคำประพันธ์อย่างหนึ่ง

คุณค่าของรูปแบบคำประพันธ์ของนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน รักษาแบบแผนความถูกต้องตามรูปแบบคำประพันธ์ทั้งกลอนนิราศ กลอนเพลงยาว และกลอนสุภาพ และมีลักษณะการเล่นสัมผัสใน ตามแบบของสุนทรภู่ ซึ่งถือว่ามีค่าไพเราะ ดังที่ เสนีย์ วิลาวรรณ¹ ได้เขียนแผนผังกลอนของสุนทรภู่ไว้ว่า

¹เสนีย์ วิลาวรรณ, ประวัติวรรณคดีและการประพันธ์ประโยคสมัยศึกษา-ตอนปลาย (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2515), หน้า 794.

กลอนของสุนทรภู่ มีสัมผัสในซึ่งอาจเป็นสัมผัสสระ หรือสัมผัสอักษร สัมผัสกันในวรรคในคำที่ 3 กับ 4 และคำที่ 5 กับ 7 เป็นส่วนมาก ดังตัวอย่าง ในนิราศภูเขาทอง ของ สุนทรภู่ ว่า

ถึงโรงเหลาเตาถนอวันชโมง   มีคันทองผูกสายไว้ปลายเสา
โอบาปกรรมน่านรกเจียวอกเรา   ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งบ้าเป็นน่าอาย¹

นิราศสมัยรัชกาลปัจจุบัน เช่น นิราศฮาวาย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ก็มีสัมผัสในแบบข้างต้น ดังตัวอย่างเช่น

คูกิจการงานปกครองของทหาร   ที่จัดการบ้านเมืองรุ่งเรืองเหลือ
เขาทุ่มทรัพย์นับล้านมาจากเจือ   ปรับปรุงเพื่อเป็นฐานต้านฝ่ายแดง²

นิราศค่ากลอนที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หามีสัมผัสในตามแบบนิราศของสุนทรภู่เกือบทุกเรื่องในบางตอน ซึ่งจัดได้ว่ามีคุณค่าในด้านความไพเราะ ดังที่ กำชัย ทองหล่อ ได้กล่าวไว้ว่า "ความไพเราะของกลอนอยู่ที่การใช้ถ้อยคำ และสัมผัสเป็นสำคัญ สัมผัสนั้นจะต้องมีสัมผัสทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน แม้สัมผัสในถึงจะไม่ใช้สัมผัสบังคับตามแผนแต่ก็ขาดไม่ได้ เพราะเป็นสัมผัสนิยม ซึ่งถือกันว่าเป็นรสสูงสุดของกลอน"³

¹ สุนทรภู่, "นิราศเมืองแกลง", ชีวิตและงานของสุนทรภู่ (พระนคร : ไทยมิตรการพิมพ์, 2506), หน้า 56.

² พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย", รวมนิราศ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2523), หน้า 77.

³ กำชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย, หน้า 574.

ด้วยเหตุที่ผู้แต่งใช้สัมผัสใน จึงทำให้นิราศากลอนมีความไพเราะ เพราะไม่ใช่แค่สัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสบังคับอย่างเดียว

ความดีเด่นอีกประการหนึ่งของรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนอยู่ที่ความสามารถในการสื่อความคิด การบรรยายความรู้สึกของผู้แต่ง และสิ่งที่ผู้แต่งเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะผู้แต่งมีอิสระไม่ผูกพันกับข้อบังคับของคำประพันธ์ดังเช่น โคลง-ที่บังคับ รูปวรรณยุกต์ เอก โท หรือ ฉันท ที่บังคับ ครุ ลหุ ถึงแม้ว่ากลอนจะถูกบังคับด้วยจำนวนคำในวรรค การสัมผัส และเสียงวรรณยุกต์ ก็เป็นสิ่งที่ไม่ยากนัก เพราะคนไทยมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่แล้ว คึงตัวอย่าง ที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อความคิดในนิราศาวาย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

ถนนี่ที่ทางกว้างเหลือหลาย
 แวงช่องทางข้างละสี่ไปมา
 เลือกของไหนไปของนั้นยันจนจบ
 เพราะคนข้ามตามเส้นทางอย่างเย็นใจ
 ไม่ข้ามกันขวักไขว่แบบไทยแท้
 นึกจะข้ามตรงไหนข้ามไปจน
 กฎจรจรที่คิมบังคับ
 ข้ามผิดที่ถูกจับปรับให้เคย
 ฤๅเมืองไทยให้ระเบียบเรียบร้อย
 อยาปลอยไปอย่างนี้ไม่มีทาง

รฤวิงฉิวลีวสบายทั้งซ้ายขวา
 ไม่แข่งหน้าขวาซ้ายคล้ายเมืองไทย
 ไมทองหลบหลีกคนจนไม่ไหว
 รุดหยุดให้โดยคิมไม่มีชน
 บางวิ่งแร่ออกไปอยู่กลางถนน
 ถูกรถชนเจ็บกายไม่นานเลย
 ทั้งคนขับคนเดินอย่าเบียด
 ฤๅรถเสียคนในของทองตะราง
 เรื่องจะมีอันตรายคงคล้ายบาง
 จงเอาอย่างเขาเกิดเกิดผลดี¹

ผู้แต่งสื่อความคิดในเรื่องระเบียบวินัยในการข้ามถนนของชาวต่างประเทศว่าเขาเคารพกฎจราจรมาก ไม่เหมือนคนไทยที่ข้ามถนนกันตามสบาย ทำให้เกิดอุบัติเหตุเป็นประจำ

การแต่งคำประพันธ์ด้วยรูปแบบของกลอน มีจำนวนคำในแต่ละวรรคมาก 7-8-9 คำ ทำให้ผู้แต่งสามารถใส่ความรู้สึกนึกคิดแสดงทัศนะลงไปได้มาก คึงคำกลอนข้างต้น

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศาวาย", รวมนิราศ, หน้า 93.

ตัวอย่างที่แสดงถึงการบรรยายความรู้สึกของผู้แต่ง ในนิราศสิงคโปร์
ของ เฉลิม บัวบังศรี ว่า

อันความทุกข์ที่คำนึงคิดถึงบ้าน
ชวนเบิกบานหวานชื่นใจในทรงจำ
เรือแล่นผ่านเสียบเลาะเกาะน้อยใหญ่
เที่ยวรอนเร่เหาะฝ่าสัญจร
ทุกชีวิตเจ้าฟ้ากระยาจก
จะชั่วทรมคำชาหรือนาซัง
จวบลมปราณสุกสุกหายปลายชีวิต
ฉากสุดท้ายของชีวิตปิดเมื่อไร
สู้กันไปจนกว่าถึงซึ่งวันนั้น
จะยากจนคนพลาครหวังหรือมั่งมี

ถึงซาบซ่านถึงสุขถึงทุกข์ก้ำ
สำนึกนำแนบสนิทนิจนิรันดร์
เห็นเรือใบลำน้อยลอยสลอน
นางนวลรอนเร่ยงหมู่คีนสุรัง
แม่แตงกก็ยังรุดต่อความหวัง
ชีวิตยังยืนอยู่สูทอไป
จึงคอยเปิดเปลือกตาหยดปราศรัย
เรากงไค้พิศมุนนออนเสยที
จะสุขสันต์ทุกขุทนต์หมนหมองศรี
จะชั่วคือนมแก็กแคตาย¹

ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกที่ต้อจากบ้านมาว่า ความคิดถึงบ้านนั้นมีทั้งความสุข
ความทุกข์ที่กำกวมกัน เพราะเป็นความทรงจำที่ระลึกถึงอยู่ในจิตสำนึก และบรรยาย
ถึงสิ่งที่เห็นขณะเดินทางโดยทางเรือผ่านเกาะน้อยใหญ่ และเห็นเรือที่เที่ยวหาปลา
กับเห็นนกนางนวลบินกันเป็นหมู่คีนสุรัง ก็คำนึงถึงทุกชีวิตไม่ว่าคนชั้นสูงถึงเจ้าฟ้าหรือ
ยากจน หรือแม่แตงกก็ยังต้องต่อสู้กับชีวิตด้วยความหวัง จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายที่
ทุกคนหนีไม่พ้นคือความตาย

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งสามารถบรรยายความรู้สึกใส่งในกลอนตอนนี้ได้อย่าง
ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของผู้แต่ง และสภาพจิตใจของผู้แต่งที่ต้อเคิน-
ทางจากบ้าน ย่อมมีความคิดถึงบ้านเช่นนี้ เพราะรูปแบบคำประพันธ์ของกลอนที่เหมาะสม
ในการพรรณนาความ

ตัวอย่างที่แสดงถึงความสามารถในการถ่ายทอดสิ่งที่ผู้แต่งเห็นได้อย่างชัดเจน
ในนิราศฮาวาย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

¹ เฉลิม บัวบังศรี, "นิราศสิงคโปร์", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์
(พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2509), หน้า 98.

ที่ 12 มิถุนามารรจบ	เวียนมาครบวันฉลองปกครองใหม่
ทุกหมู่บ้านรื่นเริงบันเทิงใจ	จึงแต่งไฟเลี้ยงดูเล่นดูลา
เลยโคกดูสุลาสุลาแท้	ทั้งสาวแก่สาวรุ่นบุญหนักหนา
ทั้งหนุ่มหนาเฒ่าชะแรแกชรา	บ้างเต้นกบฏบ้างร้องมิกลองตี
เป็นจิ้งหะจะโคโยนตะโปก	แล้วสวยโยกย้ายเซียบกระเถิบหนี
หนุ่มหนุ่มเต้นรูกเรากูเข่าที่	แต่ก็มีที่ยังซัดไม้รักกุม
คือสาวเฒ่าพุงพลูยเตนอยู่อายุ	ถึงตอนสายทองแถมมาดูแลกลุ่ม
เอวก็แข็งแรงก็นอยนมหยอคลุม	เหมือนลูกตมแกวงกวัคพิคโตงเตง
ไม่เหมือนสาวขาวสวยเขานวยนาค	ยุรยาครเยื้องกรายสายเอวแกง
คู่ออนไหวไปทั้งรางเหมือนนางฉะเวง	จิ้งหะเพลงเนิบนายไม่หยาบคาย ¹

ผู้แต่งถ่ายทอดสิ่งที่เห็นคือการเต้นรำของคนในหมู่บ้านว่ามีทั้งหนุ่มสาวและคนแก่ ภาพกิริยาอาการในการเต้นต่างกันไป เช่น ภาพหญิงชราเต้นก็ให้ภาพที่ไม่น่าดูต่างกับสาว ๆ

ส่วนนิราศคำกลอนที่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรกนั้นก็คุณค่าในคำทำให้ผู้อ่านเปลี่ยนอารมณ์ไปจากการอ่านคำกลอนล้วน ๆ เพื่อจะได้เพลิดเพลิน และยังแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของนิราศในช่วงสมัยที่วิเคราะห์เห็นว่า มีการแทรกคำประพันธ์ประเภทอื่นลงในนิราศคำกลอน ซึ่งสมัยก่อนช่วงที่วิเคราะห์นี้ไม่มี

ตัวอย่าง การแทรกคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11 ลงในนิราศมลายาของ พระราชรัตนกวี (ก. ชมมวโร) ว่า

ครีนครีนเครื่องบินเบ่ง	เครื่องยนต์เร่งอย่างแรงกล้า
ใบพัดผันวาทา	นำตระหนกตกใจครัน ²

จะเห็นได้ว่า กาพย์ยานี 11 มีเนื้อความที่กระชับ นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนอารมณ์แล้วยังช่วยในการดำเนินเรื่องให้เร็วขึ้น

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย", รวมนิราศ, หน้า 97.

²พระราชรัตนกวี (ก. ชมมวโร), นิราศมลายา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, 2505), หน้า 143.

ด้วยเหตุที่รูปแบบคำประพันธ์ของนิราศค่ากลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ ที่ทั้งความไพเราะในคำสัมผัสใน การสื่อความคิด การบรรยายความรู้สึกของผู้แต่ง และสิ่งที่ได้เห็นอย่างชัดเจน นิราศค่ากลอนในช่วงสมัยนี้จึงมีผู้นิยมแต่งกันมาก เท่าที่สำรวจได้มีถึง 112 เรื่อง และเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะยุคสมัยเปลี่ยนไป ความนิยมของผู้แต่งจึงเปลี่ยนไป เคิมทีสมัยอยุธยาแต่งนิราศด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์กลอนเพลงยาว นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง คนจึงหันมาสนใจ แต่งนิราศด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน และมารุ่งเรืองยิ่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สุนทรภู่แต่งนิราศค่ากลอนที่ใช้เป็นต้นแบบและได้รับความนิยมต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

2.2 เนื้อหา เนื้อหาหมายถึงส่วนประกอบ ที่เป็นส่วนใหญ่ของเนื้อเรื่อง นิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบันมีเนื้อหาที่ผู้วิจัย แบ่งตามแนวความคิดของ สายทิพย์ นุกูลกิจ เพราะมีลักษณะของเนื้อหาตรงกับที่สำรวจ โดยดูจากลักษณะเด่นของนิราศแต่ละเรื่องสามารถแบ่งลักษณะของเนื้อหาได้ 4 ประเภท¹ คือ

1. นิราศแท้ มีจำนวน 93 เรื่อง
2. นิราศสมมุติ มีจำนวน 13 เรื่อง
3. นิราศรวม มีจำนวน 5 เรื่อง
4. นิราศล้อ มีจำนวน 1 เรื่อง

1. นิราศแท้ หมายถึง นิราศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภารเดินทางจากที่อยู่ไปยังที่อื่น และจากทางอันเป็นที่รัก ผู้แต่งแสดงความในใจของคนที่มีก่อนางควบคู่ไปกับการบรรยายเส้นทาง การเดินทาง และการแทรกที่สนทนาที่เด่น ๆ ไว้ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

---

¹สายทิพย์ นุกูลกิจ, นิราศวรรณคดี (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, 2523), หน้า 14-15.

- ก) เนื้อหาที่แสดงความในใจของผู้แต่งก่อนนางอันเป็นที่รักจำนวน 19 เรื่อง
 ข) เนื้อหาที่เป็นแบบบันทึกการเดินทาง การดูงานหรือจดหมายเหตุ
 จำนวน 74 เรื่อง

2. นิราศสมมุติ หมายถึง นิราศที่ผู้แต่งคิดสร้างเรื่องขึ้น เพราะมิได้เดินทาง
 จากนางไปไหน แบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

- ก) เนื้อหาที่นำมาจากวรรณคดีอื่น จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ นิราศพระอภัยมณี
 และนิราศขุนช้างขุนแผน
 ข) เนื้อหาที่แสดงทัศนะส่วนตัวของผู้แต่งที่มีต่อสังคม จำนวน 6 เรื่อง เช่น
 นิราศมหาวาริปีมะเล็ง เป็นต้น
 ค) เนื้อหาที่เกิดจากความฝันรำพึง จำนวน 5 เรื่อง เช่น นิราศนรก เป็นต้น

3. นิราศรวม หมายถึง นิราศที่มีลักษณะการผสมระหว่างนิราศแท้กับนิราศสมมุติ
 คือผู้แต่งอาจเดินทางจากที่อยู่แต่ไม่มีนางอันเป็นที่รักอยู่ข้างหลัง จึงสร้างจินตนาการ
 เรื่องนางในนิราศ และเมื่อนางอันเป็นที่รักของผู้แต่งรวมเดินทางไปด้วยกันก็ตาม ผู้แต่ง
 อาจสร้างจินตนาการคร่ำครวญตามแบบนิราศได้ นิราศในลักษณะนี้มีจำนวน 5 เรื่อง
 เช่น นิราศพระปลดวิ เป็นต้น

4. นิราศล้อ หมายถึง นิราศที่มีเนื้อหาเป็นบันทึกการเดินทาง แต่ลักษณะการ
 แต่งล้อการใช้สำนวนภาษาในบทละครที่มีผู้แต่งไว้แล้ว มีเพียงเรื่องเดียวคือ นิราศ
 มะเหลเถไถ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการสำรวจ นิราศแท้ที่มีเนื้อหาที่เป็นแบบบันทึกการเดินทางมีจำนวนมาก
 ที่สุด จำนวนรองลงมาคือ นิราศแท้ที่มีเนื้อหาที่แสดงความในใจของผู้แต่ง และจำนวน
 น้อยที่สุดคือนิราศล้อ การที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า เนื้อหาของนิราศคำกลอน
ในช่วงสมัยที่วิจัยนี้เปลี่ยนไปจากเนื้อหาเดิมที่มักแสดงความในใจของผู้แต่ง มาเป็น
เนื้อหาที่บันทึกการเดินทางเป็นหลัก หรือมิฉะนั้น ผู้แต่งในสมัยนี้คงจะให้ความสนใจใน
การบันทึกการเดินทางมากกว่า และต้องการที่แสดงถึงแก่นเรื่องในค่านนี้ นิราศล้อที่
มีน้อยที่สุดอาจจะเป็นเพราะเป็นลักษณะของนิราศที่ต้องการให้แปลกออกไป ในค่านที่-

ล้อการใช้สำนวนภาษาในวรรณกรรมเรื่องอื่นที่มีผู้แต่งไว้ แต่เนื้อหายังคงเป็นลักษณะการบันทึกการเดินทาง ค่าย และการตั้งนิราศล้อประเภทนี้คงยังไม่เป็นที่นิยมจึงมีอยู่เพียงเรื่องเดียว

2.2.1 ส่วนประกอบของเนื้อหา เนื้อหาของนิราศคำกลอนทั้ง 112 เรื่องมีส่วนประกอบของเนื้อหา ที่ผู้วิจัยแยกออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

2.2.1.1 บทนำ

2.2.1.2 บทตัวเรื่อง

2.2.1.3 บทลงท้าย

2.2.1.1 บทนำ มีลักษณะเป็นการเกริ่นเรื่องก่อนเดินทาง ผลของการสำรวจพบว่าสามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 6 หัวข้อคือ

2.2.1.1.1 การไหว้ครู ✓

2.2.1.1.2 การปูพื้นฐานทางอารมณ์ ✓

2.2.1.1.3 การบอกสาเหตุ กำหนดเวลา และลักษณะการเดินทาง

2.2.1.1.4 จุดประสงค์การแต่งและมูลเหตุในการแต่ง

2.2.1.1.5 การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางผ่านไป

2.2.1.1.6 การกล่าวถึงคำขวัญหรือถ้อยคำเตือนสติของผู้ใหญ่ที่ไว้ก่อนเดินทาง

2.2.1.1.1 การไหว้ครู นิราศคำกลอนมีบทไหว้ครูอยู่เพียง 4 เรื่องเท่านั้นคือ นิราศเมืองหลวงพระบาง นิราศพิพิธเทศานุสร นิราศสุโขทัย และนิราศถ้ำจอมพล เป็นการไหว้คุณพระศรีรัตนตรัย หรือ ไหว้พระ คังตัวอย่างในนิราศพิพิธเทศานุสร ของ นายอำนาจ รัชสาสัย ว่า

ประนังกร วอนบังคมประนมพิศัล
สมัครทำสำนารสารแสดง

พระไตรรัตน์จัดคำค่าแดง
ประกาศแจ้งข่าวเสด็จประเวศไพร¹

การไหว้ครูนี้ วรรณคดีไทยทั่ว ๆ ไปถือเป็นธรรมเนียมในการแต่งต้องมีไหว้ครูก่อน และใน นิราศประเภทคำโคลงนิยมใช้มาก การที่นิราศคำกลอนนำมาใช้นี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เพื่อเป็นการแสดงถึงการนับถือครู บูชาพระคุณครู

2.2.1.1.2 การปูพื้นฐานทางอารมณ์ ผู้แต่งมักจะปูพื้นฐานทางอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเรื่อง เป็นการเข้าใจถึงสภาพจิตใจของผู้แต่ง อาจจะเป็นการรำพันถึงชีวิตของผู้แต่ง ประวัติผู้แต่ง ควบคู่ไปกับการรำพันถึงนางในนิราศ เป็นการพรรณนาถึงความอาลัยที่ต้องจากบุตร ภรรยา หรือ บิดา มารดา ญาติพี่น้อง มักอ้างว่าเป็นบาปกรรมที่เคยทำไว้ จึงทำให้ต้องพรากจากกัน ดังตัวอย่างใน นิราศยุโรป ของพลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

เคยชมชื่นรื่นรมย์กัลปตรมครอม
ไหนจะคิดถึงบุตร สุกสวาท
ไหนจะหางยู่พรเศทเวศใจ

นิราศร้างห่างนุชสุดถนอม
เคยพรังพรอมมิตรญาติทองคลากไป
ไหนจะขาดพี่น้องไมผองใส
เป็ลี่ยวฤทัยแรมราเอกากาย²

การปูพื้นฐานทางอารมณ์นี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เป็นสิ่งที่นิยมแต่งตามกันมา แม้ในนิราศก่อนสมัยช่วงเวลาที่วิเคราะห์นี้ ก็มักจะแต่งบหน้าเช่นนี้

2.2.1.1.3 การบอกสาเหตุ กำหนดเวลา และลักษณะการเดินทาง ผู้แต่งจะบอกถึงรายละเอียดในการเดินทาง สาเหตุในการไปว่าไปส่วนตัว ไปราชการ ไปทัพ หรือ ไปกิจธุระจำเป็น บอก วัน เวลา จุดประสงค์ในการเดินทาง และสถานที่ปลายทาง บางเรื่องอาจบอกจำนวนคนที่ไปด้วย พาหนะในการเดินทาง

¹อ่านาจ รักษาสิทธิ์, นิราศพิพิธเทศานุสร (พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2502), หน้า 1.

²พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศยุโรป" รวมนิราศ, หน้า 187.

กล่าวถึงเหตุการณ์ หรือ สภาพแวดล้อม ในขณะที่เริ่มเดินทางคว่ำว่ามีสภาพภูมิอากาศแจ่มใสหรือไม่ บางเรื่องกล่าวถึงคนที่ไปส่ง รวมทั้งเล่ากิริยาอาการว่าเสียใจอย่างไร บางเรื่อง บอกรายชื่อคนที่ไปส่งว่ามีใครบ้างคว่ำ คั่งตัวอย่างใน นิราศเชียงใหม่ ของ พันโทเชื้อน มณเฑียรทอง ว่า

ไปเชียงใหม่ใครชมพนมวัน
กำหนดออกนอกนครตอนสองทุ่ม
มารุอรุอริมนถนนคู่จนเพลิน
วันที่สิบยี่สิบนาฬิกาซัด
สี่ทุ่มจครดจึงฟังมาคล

นิราศร้อนอ่อนฤทัยไกลกรุงสวรรค์
ศิขรซันต์เขตภูเขาลำเนาเป็น
เพื่อรางวัลรอนสุภูเขาศาเขิน
ราชคำเป็นรัตยาเมษายน
เวลานักจ่านรงค์กันฉงน
ทั้งผู้คนลนรถแทมหมคใจ¹

การบอกสาเหตุกำหนดเวลา และลักษณะการเดินทางในบทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ทำให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้ถึงลักษณะการเดินทางของผู้แต่งว่าเป็นเช่นไร เพื่อให้ผู้อ่านวาคมในภาพตามได้

2.2.1.1.4 จุดประสงค์การแต่ง และมูลเหตุในการแต่ง

ผู้แต่งจะบอกจุดประสงค์ในการแต่งไว้ว่า เพื่อฝากนางอันเป็นที่รัก เพื่อสอนใจ หรือ เพื่อเดินตามแบบกวีสุนทรภู่ เพื่อประกวดในการแข่งขันการแต่งนิราศของสโมสรสุนทรภู่ และอาจบอกชื่อผู้แต่งไว้ด้วย บอกมูลเหตุในการแต่งว่า เจ้านายให้แต่งหรือแต่งเนื่องในการจัดเพลงเรือ หรือแต่งเนื่องจากการฝึกการแต่งคำประพันธ์วิชาภาษาไทย คั่งตัวอย่างใน นิราศนรก ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ว่า

ให้ประจักษ์อักษรที่จารึก
บายกับบุญคุณโทษประโยชน์ผล
ใจฉันแกลงแต่งคำเป็นส่วนวน

จะเริ่มร่ำค่านิราศนรกลึก
อ่านแล้วนึกดูให้แน่อยาแปรปรวน
ทานที่คนสละบุญอย่าทวน
ไว่กอกวนโทโสให้โกรธา²

¹ พันโทเชื้อน มณเฑียรทอง, "นิราศเชียงใหม่" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดี-วิจักขณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2509), หน้า 109.

² ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, นิราศนรก (พระนคร : โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ ม.ป.ป.), หน้า 9.

ผู้แต่งได้บอกจุดประสงค์ในการแต่งไว้ เพื่อให้คนเกรงกลัวบาปกรรม
อีกตัวอย่างใน นิราศชายแดนใต้ ของ ภูมิเรศ ว่า

ระหฺกระเหินเคินทางต่างบุรินทร์
เล่ห์ล่านำจำเรียงเสียงสวรรค์
วันระลึกนึกคุณทานสุนทร
ทานลับดวงทวงสงบไปภพไหน
ขอสรร เสริฐู เชิญชูไว้บูชา

สารชุมนุมภูมิเรศเทวษถวิล
สร้างเป็นศิลป์พิศวาดนิราศจร
เสนอกรรณกรรมการชาญอักษร
อาจารย์กลอนทางนิราศยุคคลาคคลา
สุคฺจะไปตามตึกเป็นศิษยา
แค่วินญาณอาลักษณ์ของนักกวี¹

ผู้แต่งได้บอกถึงจุดประสงค์ในการแต่งไว้ว่า เพื่อรำลึกถึงคุณของสุนทรภู่
เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระองค์

อีกตัวอย่างใน นิราศหากจ้าวใหม่ ของ บุญครอง คารวังกูร ว่า

หมายความสุขปลกเปลื้องเรื่องอาลัย
ไม่มีทุกข์จะครวญกำสรวลถึง
ผานชีวิตหม่นหมองทองชานชม

บุญครองทำคำนิราศหากจ้าวใหม่
ทองเที่ยวไปเพื่อผอญุหยอนอารมณ์
ไร้ทุกข์เกี่ยวใจให้ชื่นชม
มีแต่ชมชื่นฉวีในชีวา²

ผู้แต่งบอกชื่อตนเองไว้ ทำให้ผู้อ่านได้ทราบโดยไม่ต้องไปค้นคว้าหาหลักฐาน
อื่นอีก

อีกตัวอย่างใน นิราศกรุงเก่า ของ 48 นักกลอนร่วมสมัย ว่า

สืบสมบัติรัตนล้ำค่าบรรยาย
ล่องเรือเพลงพาทื่นระรื่นพร้อม

นิราศรวบรวมจิตนิมิตหมาย
และสืบสายวรรณศิลป์ระบิลบรรพ์
ล่องใจน้อมนำรักประจักษ์ขวัญ³

¹ภูมิเรศ "นิราศชายแดนใต้" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักษณ์
(พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2509), หน้า 32.

²บุญครอง คารวังกูร, "นิราศหากจ้าวใหม่" เรื่องเดียวกัน, หน้า 183.

³48 นักกลอนร่วมสมัย, นิราศกรุงเก่า (กรุงเทพมหานคร : บพิธจำกัด,
2512), หน้า 1.

ผู้แต่งได้กล่าวถึงการแต่งนิราศว่า แต่งเนื่องในการจัดเรือเพลง เป็นการ
รักษาวรรณศิลป์ให้สืบต่อไป

การที่ผู้แต่งบอกจุดประสงค์ในการแต่งและมูลเหตุในการแต่ง ผู้วิจัยเห็นว่า
เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงจุดประสงค์และทราบสาเหตุในการแต่ง โดยไม่ต้องไป
ค้นคว้าหาหลักฐานอื่นมาประกอบอ้างอิง เพราะได้ระบุไว้ชัดเจน

2.2.1.1.5 การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางผ่านไป

นิราศค่ากลอนในช่วงเวลาที่วิเคราะห์นี้ บางเรื่องจะไม่มีการปูพื้นฐานทางอารมณ์
บอกสาเหตุ กำหนดเวลา และลักษณะการเดินทางกับจุดประสงค์ในการแต่ง และมูลเหตุ
ในการแต่งมาก่อน แต่จะกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกเลยว่าเป็นเช่นไร โดยจะกล่าวเป็น
ทำนองแสดงถึงความรู้สึกประทับใจที่ได้รับ เมื่อมาถึงสถานที่แห่งแรกนี้ ดังตัวอย่างใน
นิราศเชียงใหม่ ของถาวร สุวรรณ ว่า

ประทับใจให้รู้สึกเดือน
แรกประเคิมเริ่มคนจนถึงที่
ทางมารับญาติมิตร เผ่าติดตาม

นิราศรอนแรมไปแดนใดเหมือน
ไมลิมเลือนเชียงใหม่ถิ่นไทยงาม
สุถานี้มีคนอันลนหลาม
ช่วยแบกหามสรรพสิ่งวิ่งวนไป¹

การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางผ่านไปนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการสร้าง
จุดสนใจ เพื่อให้ผู้อ่านติดตามว่า เมื่อลักษณะภูมิประเทศของคำขบนั้นเป็นเช่นนี้แล้ว
ผู้แต่งมีความรู้สึกอย่างไรต่อไปจนถึงจุดหมายปลายทาง อาจเป็นการรวบรัดคัดความ
ในตอนแรก จึงไม่มีการเกริ่นนำมาก่อน แต่เริ่มกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทาง
ผ่านไปเลย เท่าที่สำรวจนิราศค่ากลอนที่ขึ้นต้นหน้าแบบนี้มีเป็นจำนวนน้อย

2.2.1.1.6 การกล่าวถึงคำขวัญหรือถ้อยคำเตือนสติของผู้ใหญ่

ที่ให้ไว้ก่อนเดินทาง นิราศค่ากลอนในช่วงที่วิเคราะห์นี้มีการกล่าวถึงคำขวัญหรือถ้อยคำ
เตือนสติของผู้ใหญ่ที่ให้ไว้ก่อนเดินทาง ว่าให้รักเมืองไทย ในนิราศแท้ ที่มีเนื้อหาประเภท
บันทึกการเดินทางมักใช้เช่นนี้ โดยเฉพาะในนิราศที่เดินทางไปต่างประเทศ

¹ถาวร สุวรรณ, "นิราศเชียงใหม่" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์,
หน้า 285.

ดังตัวอย่างใน นิราศสวิส ของนรนิติ เศรษฐบุตร ว่า

ลุ่มคับถ้อยร้อยคำทำเป็นกลอน	นิราศเรื่องเมืองสวิสศิกอักษร
ก่อนจะมาลาญาติคนซิคชอบ	เมื่อยามจรใจถวิลถึงถิ่นไทย
ทั้งคำเตือนคำพรสุนทรชัย	ทางคนมอบของขวัญกำนัลให้
"รักเมืองไทย ชูชาติไทย" ผู้ใหญ่สอน	รับเอาไว้ทั้งหมดจจจมา
หรือคูกานรัฐกิจศึกษา	ไปกินนอนทางแดนแมนศึกษา
อย่าไปหลงเมืองฝรั่งจนคลั่งไคล้	กลับพัฒนาเมืองใหญ่ใหญ่รุ่งเรือง
	เห็นเมืองไทยคอยคาวาไม่เชื่อง ¹

การกล่าวถึงคำขวัญ หรือถ้อยคำเตือนสติของผู้ใหญ่ที่ให้ไว้ก่อนเดินทาง ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการขึ้นต้นบทนำอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ที่จะติดตามว่า เมื่อผู้แต่งเดินทางไปต่างประเทศแล้วจะนึกถึงคำสอนที่ผู้ใหญ่ได้เตือนสติไว้หรือไม่

ผลการสำรวจบทนำในนิราศค่ากลอนนี้ มีลักษณะที่น่าสนใจ แม้จะเป็นบทนำที่เรียบง่ายธรรมดา และมีใช้กันอยู่แล้วในนิราศเดิมก่อนสมัยช่วงเวลาทีวีเคราะห์นี้ ผู้แต่งก็ได้พยายามจูงใจให้ผู้อ่านสนใจโดยการปูพื้นฐานทางอารมณ์ บอกสาเหตุกำหนดเวลา และลักษณะการเดินทาง จุดประสงค์การแต่งและมูลเหตุในการแต่ง การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางผ่านไป การไหว้ครู และกล่าวถึงคำขวัญ หรือถ้อยคำเตือนสติของผู้ใหญ่ที่ให้ไว้ก่อนเดินทาง ทั้งหมดนี้ นิราศสมมุติ นิราศรวม และนิราศล้อ มีบทนำที่ขึ้นต้นเรื่องด้วยการปูพื้นฐานทางอารมณ์ การบอกสาเหตุ กำหนดเวลา และลักษณะการเดินทาง จุดประสงค์การแต่ง และมูลเหตุในการแต่ง นิราศล้อขึ้นต้นเรื่องด้วยการปูพื้นฐานทางอารมณ์อย่างเดียว นิราศแท้มีการขึ้นต้นบทนำครบทุกหัวข้อที่กล่าวข้างต้น

2.2.1.2 บทตัวเรื่อง บทตัวเรื่องนี้ผู้วิจัยเริ่มตั้งแต่เริ่มเดินทางจนถึงจุดหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อดังนี้

- 2.2.1.2.1 สิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง
- 2.2.1.2.2 อารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่ง
- 2.2.1.2.3 ทักษะของผู้แต่ง

¹นรนิติ เศรษฐบุตร, นิราศสวิส (พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, 2510), หน้า 3.

2.2.1.2.1 สิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง ผู้แต่งจะกล่าวถึงรายละเอียดของสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง เพื่อให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้ และเห็นภาพสิ่งต่างๆ ตามไปด้วย โดยแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อคือ

2.2.1.2.1.1 สถานที่และส่วนประกอบ

2.2.1.2.1.2 ลักษณะสังคม

2.2.1.2.1.3 วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและประเพณี

2.2.1.2.1.4 คุณค่าของบุคคลในประสบการณ์

2.2.1.2.1.1 สถานที่และส่วนประกอบ ผู้แต่งจะบรรยายสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นตามลำดับการเดินทาง โดยกล่าวถึงสถานที่และส่วนประกอบเป็นต้นว่าบรรยายประวัติ ตำนาน หรือ สถาปัตยกรรมประเทศ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเก็บรายละเอียดจากนิราศได้ ในนิราศแท้ที่มีเนื้อหาประเภทบันทึกการเดินทาง มีทั้งการเดินทางแบบทัศนาจร แบบรายงานการไปทำงานหรือการไปอบรมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผู้แต่งจะกล่าวถึงสถานที่และส่วนประกอบต่าง ๆ ว่ามีลักษณะที่แตกต่างไปจากบ้านเมืองของเราอย่างไร ดังตัวอย่างใน นิราศศรีสองรัก ของ เจือ สตะเวทิน ได้เล่าถึงประวัติของเจดีย์ศรีสองรักว่าเป็นเพราะพระราชไมตรีระหว่างพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยา กับ พระชัยเชษฐา แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตที่ทรงร่วมกันสร้างเจดีย์ขึ้นมา ว่า

ศรีสองรักนามเจดีย์ศรีสถาน
วาปางหลังสองกษัตริย์ทรงจัดทำ
พระมหาจักรพรรดิฉัตรชัยครองไอศูรย์
พระชัยเชษฐาราชินทรพรหม
ผสานสองกรุงศรีปรีการัก
สองแผ่นดินรวมกันควยฉันทา
รวมกันสร้างเจดีย์พยานรัก
สองกรุงศรีรักกันมั่นจริงเจียว

อยู่ที่คานช้ายันตำนานช่า
สัญญาสัมพันธ์ไมตรีมีต่อกัน
ศรีอยุธยาสมบูรณพูนสุขสันต์
ครองเขตชัยทกรุงศรีสัตนา
รวมตระหนักไมตรีที่แนบหนา
ดังแผนสุวรรณาเป็นเนื้อเดียว
มักเป็นหลักเขตไว้ไม่เฉียด
ฉนี้เดี่ยวที่ตำนานมีชานไว้¹

¹เจือ สตะเวทิน, นิราศศรีสองรัก (ธนบุรี : โรงพิมพ์พาณิชย์เจริญ, 2497), หน้า 4.

อีกตัวอย่างใน นิราศเมืองไทยไปรอบโลก ของคุณฐิติมาลา (คุณหญิงคุณฐิติมาลากุล) กล่าวเปรียบเทียบลักษณะบ้านเมืองของประเทศเยอรมันนี้เมืองไฮเคนไฮม์ ว่า เมืองนี้ไม่มีละครเล่น มีแต่ภาพยนตร์ และเมืองเล็กกว่าไทย และการสร้างสิ่งก่อสร้างบนภูเขาสูงเขาทำไ้สวยงามซึ่งไทยเทียบไม่ได้ ว่า

ที่เมืองนี้ไม่มีละครเล่น
เมืองเล็กกว่าไทยมากยุ่งยากโยน
แค้นบ้านเมืองบนเขาของเขาเอง
อะไรใหม่ทำก็ไม่มียัง

มีแต่หนังซึ่งเห็นไม่ขาดคอน
ต้องดูไอออนอาร์กขามาหลายครั้ง
สร้างงามแข่งเฟริศุพรายคล้ายฝรั่ง
ของเรายังเทียบไม่ได้ในแนวนั้น¹

อีกตัวอย่างใน นิราศสามประเทศ ของ เฉลียว จันทรทรัพย์ กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศของประเทศฟิลิปปินส์ว่า มีลักษณะเป็นเกาะ

เจ็ดพันเจ็ดร้อยเจ็ดเกาะอาณาเขต
แสนสองหมื่นหกพันตารางไมล์

ของประเทศฟิลิปปินส์ถิ่นกว้างใหญ่
กับสองร้อยยี่สิบไร่ที่หังมวล²

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

¹คุณฐิติมาลา (คุณหญิงคุณฐิติมาลากุล), "นิราศเมืองไทยไปรอบโลก", นิราศเมืองไทยไปรอบโลกและนิราศพายุใจไปรอบโลก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519), หน้า 372.

²เฉลียว จันทรทรัพย์, "นิราศสามเกาะ" นิราศสามประเทศและนิราศสามเกาะ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2512), หน้า 8. (พิมพ์เป็นบรรณาการในงานฉาบปีกศพ คุณพ่อเฉลิม จันทรทรัพย์ ณ เมรุวัดบางสมัคร อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 20 กุมภาพันธ์ 2512).

อีกตัวอย่างใน นิราศหาคเจ้าสำราญ ของ เพ็ญ ซวาสิ กล่าวถึง เหตุการณ์ในระหว่างเดินทางกลับว่า รถไฟตกราง ต้องช่วยกันแก้ไข จึงเดินทางกลับมาได้ ว่า

แต่กระนั้นวันนี้ที่พี่จะกลับ
เหตุควยรถสายเล็กเอกลิเค็น
แสนรันทดหมคทานีกวางจบ
ทองนอนคืนกินทรายอีกหลายวัน
เป็นกุศลผลบุญหนุนสนอง
คุณที่มาทั้งหมดบนรถไฟ
พื่อตส่าห์พยายามควยความรัก
ของชินไคไสร่างไมกลางแกลง

ช่างอาภัพเกือบไม่ได้มาเห็น
กระโศกเด่นตกรางลงกลางคัน
คงไม่พบกันจริงแถมมิงขวัญ
จะบากบันเอียงย่างก็ทางไกล
จึงปรองคองปกฤษาอัชฌาสัย
ตางพรอมใจยกรุดแทบหมคแรง
ถึงรถหนักชวยชอมกันโดยขันแข่ง
เพราะเหตุแห่งพรอมพริกสามัคคี¹

2.2.1.2.1.2 ลักษณะสังคม ผู้แต่งบรรยายถึงคนและสิ่งอื่น ๆ ที่ประสมในระหว่างการเดินทาง ว่ามีความแตกต่างไปจากลักษณะสังคมไทยอย่างไร ในนิราศที่ผู้แต่งเดินทางไปต่างประเทศ หรือกล่าวถึงลักษณะสังคมของผู้คนในสถานที่เดินทางไป ดังตัวอย่างใน นิราศสามเกาะ ของ เฉลียว จันทรทรัพย์ กล่าวถึงสภาพสังคมของประเทศญี่ปุ่น ว่า คนในประเทศนี้มีระเบียบวินัย จึงใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนได้ ว่า

เมืองญี่ปุ่นคนใช้สอยน้อยที่สุด
รถโดยสารหัวหนาบรกรรม
เป็นกระเป่านายตรวจดูแลคนขับ
แล้วเดินไปนั่งไต่ไม่กลมรม
ผู้โดยสารเดินลงคานหาयरดู
คนคนเคียวคุมทุกทางอยางนาดู

เครื่องยุ่นครุคแทนคนไปทุกที่
สารถีนึงนายใช้ควบคุม
พอขึ้นฉับเงินหยอกคลงในหลุม
เมื่อจะลงกคปุมบิคประตู
พอลงหมุดเปิดบานหนาไมซาอยู
เพราะว่าผูคนนี้มีวินัย²

¹ เพ็ญ ซวาสิ, "นิราศหาคเจ้าสำราญ" ประชุมนิราศเมืองเพชรบุรี (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2525), หน้า 101-102 (สะกคตามแบบเดิม)

² เฉลียว จันทรทรัพย์, "นิราศสามเกาะ" นิราศสามประเทศและนิราศสามเกาะ, หน้า 68.

อีกตัวอย่างใน นิราศรอบโลก ของ แสงทอง (หลวงบุญมานพพาณิชย์) กล่าวถึงลักษณะสังคมของคนในเมืองมาร์เซย์ ว่า เป็นคนสุภาพไม่สนใจเรื่องของคนอื่น มุ่งแต่เรื่องธุระของตนเอง และเปรียบเทียบขนาดความสูงของคนไทยก็ยิ่งน้อยกว่า หญิงฝรั่ง ว่า

มาร์เซย์มีผู้คนเคลื่อนกล่นกลาก
สุภาพดีแต่ละคนพลเมือง
ไม่เห็นเกรเกกมะเทรกกแลง
เราทางชาติตอตาปุระชาชน
ส่วนเรารู้สึกค้อยอญนอยหนึ่ง
ขนาดสูงชาวไทยเปรียบโคเอา

เคิ่นแนบมาวิทินีนั้นเนื่อง
คุ่มงเรื่องกิจธุระประจำตน
หฤโศครแจงตาประจักษ์เคยสักทน
ไม่เห็นคุณสนใจอะไรเรา
ที่สูงใหญ่ไม่ถึงความซึ่งเขา
เป็นวาเทาหญิงฝรั่งก็ยังมี¹

อีกตัวอย่างใน นิราศทุ่งหวัง ของ ก.แสงจันทร์ กล่าวถึง คนในหมู่บ้านคอนซีเหล็ก ว่า มีคนแขกอยู่มากกว่าคนไทย ว่า

ครันุษาตุรามูถึงบ้านคอนซีเหล็ก
นุญโสรนึ่งคาหุนากระโค
หมู่บ้านนี้ล้วนแต่แขกแปลกภาษา
เห็นแต่แขกแปลกหน้าพาให้เพื่อน

เห็นเด็ก ๆ พวกแขกแปลกวิสัย
พอเห็นไทยพวกเราวิ่งเข้าเรือน
มีไทยมาอยู่นอยพลอยเป็นเพื่อน
ไม่แซ่เขื่อนรีบไปครรรไลจร²

2.2.1.2.1.3 วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและประเพณี

ผู้แต่งบรรยายถึงวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และประเพณี ในสถานที่ซึ่งผู้แต่งได้พบเห็น ในระหว่างการเดินทาง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้สิ่งที่ผู้แต่งพบเห็นและเป็นการสะท้อนภาพ สิ่งเหล่านี้ด้วย ดังตัวอย่างใน นิราศศรีสองรัก ของ เจื้อ สตะเวทิน ผู้แต่งกล่าวถึง

¹แสงทอง (หลวงบุญมานพพาณิชย์), นิราศรอบโลก (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2504), หน้า 57.

²ก.แสงจันทร์, "นิราศทุ่งหวัง" รวมบทกวีของ ก.แสงจันทร์ (ม.ป.ท. ม.ป.ป.), หน้า 48.(พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นายสงวนศักดิ์ แสงจันทร์ และ บทโหมศรี วาณิชโช (แสงจันทร์) ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันจันทร์ ที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2505)

วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนจังหวัดเลยว่าอยู่กันสงบร่มเย็นเหมือนกับเมืองสุโขทัยสมัยก่อน ไม่มีคตวิวาทที่ร้ายแรง ไม่มีขโมยลักของ ว่า

วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เพิ่งพบ
เหมือนเมืองพระร่วงสุโขทัย
ลักขโมยขโมยคตคต
ที่เมืองนี้มีบ้างแต่บางเบา
คนเมืองเลยไม่ลักขโมยของ
เขามันในศีลธรรมประจำใจ
เขาสิ้นโทษไปรคคคของคต
อ่านาศิลขานขังถึงใจคน

ว่าเมืองเลยที่สงบจะหาไหน
เขาไม่ใครวิวาทกันฉันที่บ้านเรา
มูทะลุยิงฟันลันหัวเขา
พิโคเคาขอความถามเขาไว้
นอนกลางคืนมีคตลั่นกลอนคต
สมมุติใครไม่ปองเป็นของคน
ไม่ทำชั่วอหิงสาเพื่อหาผล
ความรอนรนจึงไม่มีคตอะไร¹

อีกตัวอย่างในนิราศเมืองหลวงพระบาง ของ หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม) กล่าวถึงธรรมเนียมในการไปสู่ขอผู้หญิง ของชาวฮ่อ ว่า ถ้าผู้ชายอยากจนจะคองยอมคน ให้มารคของฝ่ายหญิงคาว่าคน ถ้าพันหนึ่งวันแล้วยังไม่โกรธ แสดงว่าผู้ชายมีความอดทน มีความรักจริง มารคของผู้หญิงก็จะยกลูกสาวให้

ธรรมเนียมชายที่เป็นคนจนสินสู่
คองเรียนคือถือคานอานคาร
ขอบุครสาวกลาวตามเนื้อความรัก
ช่างมีคตมารคพะงางอน
แคไม่จวงลงประมาทถึงญาคิมิตร
คองถือรักหักเหือคไม่เคือคคัน
สิ้นเวลาทิวาหนึ่งไม่ขังโกรธ
ให้กับชายหมายเซนเห็นใจค

จะหาคเห็นซินนำทรรษา
ตรงเขาหาแมยายนั่งไหววอน
ควยสมุคิรในมูโนสโมสร
ก็ซुकซอนแคะว่าสุาระพัน
นั่งประคิมฐคาแคคัวซั่มหันค
ฟังร่าพันพจนาคาคาหอ
สมประโยชนนัยกบุครสาวเหมือนกล่า
ว่าขอคอคความรักประจักษ์จริง²

¹ เจือ สตะเวทิน, นิราศศรีสองรัก (พระนคร : โรงพิมพ์พาณิชย์เจริญ, 2497), หน้า 20.

² หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม), "นิราศเมืองหลวงพระบาง" พระลอกคำกลอนกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอกหลวงทวยหาญรักษา, หน้า 253(สะกคคามแบบเคิม)

2.2.1.2.2 อารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่ง ผู้แต่งมักจะพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกออกมาในบทกวีเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่งในขณะที่เดินทาง เป็นการพรรณนาอารมณ์ตามลำดับเส้นทางในขณะที่เดินทาง เป็นคันทว่า เห็นธรรมชาติ หรือชื่อของตำบล สถานที่ มากกระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้แต่ง ทำให้หวงระลึกถึงชีวิตของตน จึงพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกที่คร่ำครวญไปถึงนางในนิราศ นิราศแท้ที่มีเนื้อหาที่แสดงความในใจของผู้แต่งก่อนนางอันเป็นที่รัก มักจะใช้การพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกเมื่อมีธรรมชาติมากกระทบอารมณ์ นอกจากนี้ นิราศสมมุติที่มีเนื้อหาที่เกิดจากการฝันว่าฝัน เช่น เพื่อฝันว่าถ้ารวยจะทำอะไรบ้าง เช่น มีภรรยาหลายคนปลูกบ้านใหญ่โต มีข้าทาสบริวารมากมาย

อารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่งนี้ไม่ใช่มีแค่เพียงอารมณ์รักหรืออารมณ์เศร้าเท่านั้น แต่ยังมีอารมณ์ขัน อยู่ด้วย ซึ่งทำให้การอ่านนิราศมีรสชาตีสุกแปลกออกไป

ตัวอย่างใน นิราศพระปดิวี ของ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์) พรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของคนเมื่อเห็นนกอยู่ตัวเดียวไม่มีคู่ก็นึกถึงคนว่าอยู่คนเดียวรู้สึกอายนกลอื่นที่มีคู่กกอยู่ในรัง เมื่อเห็นพระอาทิตย์จะลับท้องฟ้าก็เอาใจเข้าไปผูกพันนึกถึงน้ำใจของมนุษย์ว่า ยังมีห่วงไม่เหมือนดวงอาทิตย์ที่ลับไปโดยไม่มีการอวรณ์ ว่า

โอ้ตัวพีนี่ก็อกเหมือนนกเปลี่ยว
ไม่มีคู่สูสมเที่ยวมเงา
โอ้แลดูสุริยาจะลาทวิป
แต่น้ำใจมนุษย์นี้สุคระวัง

ตัวอยู่เดี่ยวกาลทรวงให้วังเหงา
อายกับเขาตูกนกที่กกรัง
ไม่รอริบรอดวงเป็นห่วงหลัง
ไม่เหมือนคังสุริยาที่อวรณ์¹

อีกตัวอย่างใน นิราศประสานมิตร ของ เฉลิม ไวปวีซี เห็นชื่อหมู่บ้านแม่ผู้แต่งนึกถึงแม่ที่แก้มของนางในนิราศ ว่า นางร้องไห้เมื่อยามที่ผู้แต่งจากมาทำให้อาลัยอาวรณ์คิดถึงนางมาก ว่า

¹ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์), นิราศพระปดิวี (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, 2469) หน้า 29 พิมพ์แจกในงานกรฐินพระราชทานพลตำรวจเอก เจ้าพระยาราชศุภมิตรตำรวจหลวงรักษาพระองค์ ณ วัดรัชฎาธิฐาน พ.ศ. 2468.

เรือแล่นลึกลับผ่านหมู่บ้านแปง
คิดถึงแปงแดงแถมที่แกมยั้ง
น้องทุกซทนมหมองคนรองให้
พิพลัศปรากฏจากมาเอกากาย

อกพี่แห้งแล้งแต่ว่าน้ำค้าง
เป็นรอยฝังใจอยู่ไม่รุกรลาย
สุชลไหลซัดช้วนโหนวलय
แสนเสียดายสายสวาทมาชาคราว ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศรำพึง ของ ภิกษุอยู่ รำพึงถึงชีวิตด้วยอารมณ์เพื่อฝันว่า
ถ้ารวยแล้วจะสร้างคอกอยู่ มีข้าทาสบริวารไว้รับใช้มากมายว่า

ตัวเราจนนี้ก็ตั้งแต่นั่งกรีก
มีเงินทองบ่าวไพร่ใจคิกเอา
คิกอกร่างสร้างบานคิกกวานใหญ่
ที่รุ่นเล็กหัดละครไว้นอนแผล

ละนึ่งนึ่งหวังนิยมสมบัติเปล่า
เค็มกระเป่าอุก่ามันล้นกุญแจ
มีข้าไทโซ่กลุ่มทั้งหนุ่มแก่
สำหรับแกร่าคาญสำราญรมย์ ²

อีกตัวอย่างใน นิราศห้วยยาง ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. แสดง
อารมณ์ขันเมื่อพบหญิงสาวที่ถูกใจ ว่าถึงแม้ตนเองจะแก่แต่ก็ยังแข็งแรง แต่ไม่มีเงินโดย
ใช้คำว่า "โรคทรัพย์จาง" จึงหมกหนทางที่จะทำให้ผู้หญิงมาสนใจรักกันได้ ว่า

พวกหลังยาวชาวสันพวกนั้นแจก
ที่หลังสั้นชายาวชากว่าใคร
โคสิ่กส่วนชวนชมสวยสมแน
ถ่านองเพรียวเรียวยาวจะเข้าที่
งามจริตกิริยามารยาท
งามวงพักตร์ลักขณาวิลาวัณย์
งามทรวงทรวงอกเอวอันอ่อนช้อย
หากตัวพื้อนไซร์ไรดูครอง
ถึงชราหน้าเขี้ยวตัวเหี่ยวแห้ง
เสียแต่วาชะตาอับโรคทรัพย์จาง

หน้าอกเล็กก้นย้อยเหมือนห้อยไห
สาวแหมมใสเลือกรักเห็นซัดดี
สาวไทยแต่งงามเลิศเจิดฉวี
ในโลกนี้ไม่มีที่เทียมทัน
งามนวยนาดเยื้องกรายยามฉายผัน
งามสองถันคังโกสุมปทุมทอง
ชมกชมอยชวนชมบุประสูมสอง
เจียนจะลองรุ่มรามไลค่านาง
แก่เรียวยาวแรงแข็งซมคไม่ซัดขวาง
หมกหนทางจะเฉยอให้เอออวย ³

¹ เฉลิม ไวปรีชี, "นิราศประสานมิตร" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร,
หน้า 57.

² ภิกษุอยู่, นิราศรำพึง (ม.ป.ท, ม.บ.ป.) หน้า 1. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
ฌาปนกิจศพ นายเลิศ บานชื่น ณ เมรุวัดเสาชิง อ่าเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
17 เมษายน 2508).

³ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศห้วยยาง" นิราศบางเรื่อง (พระนคร :
บริษัทธีระพานิชจำกัด, 2519), หน้า 108.

การพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่งนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเป็น เพราะผู้แต่งต้องการแสดงถึงความอาลัยผูกพันที่ตนมีคือนางในนิราศที่จากมา และอาจจะ แต่งเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่งนิราศว่า จะต้องมีการคร่ำครวญถึงนางในนิราศ และ นางในนิราศนี้อาจเป็นนางที่สมมุติขึ้นดังเช่น นิราศรวม เป็นต้น คำานอารมณ์เช่นนั้นทำให้ ผู้อ่านมีความเพลิดเพลินในการอ่าน ทำให้นิราศน่าสนใจขึ้น ซึ่งต่างไปจากนิราศเดิม ก่อนช่วงเวลาทีวีเคราะห์นี้ มักจะไม่แทรกอารมณ์ขันลงไป นิราศแท้ที่มีเนื้อหาประเภท บันเทิงการเดินทาง จะเห็นได้ว่า มักไม่มีการพรรณนาความในใจ แต่จะเน้นในก้านการ บรรยายประวัติ คำานาน สถานที่ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตและประเพณี สิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทางมากกว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนิราศค่ากลอน ในช่วงสมัยทีวีเคราะห์นี้ มีแก่นเรื่องเป็นการบันเทิงการเดินทาง

เรื่องทัศนคติของกวี หรือทัศนะของผู้แต่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่ควรละเลยไม่ว่า จะอ่านหนังสือประเภทใดหรือเรื่องใดก็ตาม ไอ เอ ริชาร์ดส์ กล่าวว่า เป็นสิ่งหนึ่ง ที่จะต้องศึกษา และเป็นสิ่งที่สำคัญในบรรดาความหมาย 4 อย่างดังนี้

1. ความหมายค้ำเนื้อหาหรือความหมายโดยตรงที่กวีต้องการสื่อสาร (sense)
  2. ความหมายค้ำอารมณ์ ความรู้สึก (feeling)
  3. ความหมายค้ำทัศนคติ (tone)
  4. ความหมายค้ำเจตนารมณ์ของผู้แต่ง (intention) หรือ จุดมุ่งหมาย
- ในการแต่ง¹

ดังนั้นทัศนะของผู้แต่ง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งในนิราศ ค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน ผู้แต่งได้แสดงทัศนะไว้ มากดังนี้

¹I.A. Richards, "The Four Kinds of Meaning" Practical Criticism, (London : Routledge and Kegan Paul Ltd., c. 1929.

2.2.1.2.3 ทัศนคติของผู้แต่ง ผู้แต่งพยายามแสดงทัศนคติเสนอผู้อ่าน เมื่อเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นในขณะเดินทาง เพื่อต้องการให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นการแสดงทัศนคติส่วนตัว ทัศนคติต่าง ๆ นี้ แบ่งออกเป็น 10 หัวข้อคือ ทัศนคติในด้าน

- 2.2.1.2.3.1 การศึกษา
- 2.2.1.2.3.2 การเศรษฐกิจ
- 2.2.1.2.3.3 วัฒนธรรมประเพณี
- 2.2.1.2.3.4 การเมือง การสงคราม
- 2.2.1.2.3.5 การพัฒนาประเทศ
- 2.2.1.2.3.6 ศาสนา
- 2.2.1.2.3.7 การปฏิบัติงานของข้าราชการ
- 2.2.1.2.3.8 การปฏิบัติคนในสังคม
- 2.2.1.2.3.9 ชีวิตครอบครัว ชีวิตโดยทั่วไป
- 2.2.1.2.3.10 การประเมินค่าของบุคคล

2.2.1.2.3.1 การศึกษา ทัศนคติทางการศึกษานี้มีนราศที่แต่ง โดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล จะแสดงไว้ทุกเรื่อง นอกจากนี้ก็มีนราศห้วยยางของพลเรือตรี จวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งต้องการแสดงทัศนคติให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาระดับอนุบาลของไทยยังไม่พัฒนาเท่าในชนบทภาคการศึกษา และควรปลูกฝังความรู้ทางด้านการศึกษารอบรมให้แก่เด็ก ๆ แต่ยังไม่ดี โดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวที่ฐานะยากจนควรจัดการศึกษาให้เยาวชน การศึกษาของไทยล้าหลัง ดังตัวอย่างใน นราศเป่ย์จิง ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ผู้แต่งแสดงทัศนคติถึงการศึกษาในระดับอนุบาล ด้วยความเป็นห่วงถึงเด็กที่พ่อแม่ไปทำงานไม่มีเงินจ้างคนเลี้ยง เด็กของชาติจึงขาดการอบรมเป็นเด็กมีปัญหา อันเป็นเหตุให้ประเทศชาติมีผู้ก่ออาชญากรรม ว่า

รำพึง
เรื่องศึกษาอนุบาลนั้นข้าเคย
คุ้มเป็นห่วงชาวบานรานตลาด
พ่อแม่ไปทำงานตามล่าพึ่ง
การอบรมมนิสัยไม่เคยคิด
เด็กส่วนใหญ่ของชาตินี้ขาดครู

ใจคิดถึงเรื่องเก่าเจ้าข้าเอ๋ย
คิดมากอยากเฉลยให้ท่านฟัง
ลูกเท่าไรโอกาสไม่มีหวัง
ขาดกำลังจะจางคุณเลี้ยงดู
เรื่องถูกฝึกชีวิตไม่จริง
จึงมีผู้ร้ายทั่วทั้งตัวเมือง¹

อีกตัวอย่างใน นิราศสุโขทัย ของ สุนทรภู่ ก่อนเกร็ด ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าเด็ก
ในชนบทขาดการศึกษา การศึกษาภาคบังคับยังได้รับกันไม่ทั่วถึง อนาคตคงมีคมนอนอาจ
ไม่มั่นคงเป็นใจ ว่า

เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า
เห็นเด็กตัวดำปลอกลงทอหดทั้ง
เห็นสภาพทุกวันใจร้อนทศ
แหวชีวิตควมดับลงอับจน
เพราะเด็กไทยได้ขาดการศึกษา
มีความรู้รูปลาเดือนพราหม์

แต่นี้จจากเราเฝ้าเกรงกริ่ง
แก่ดวงโห่งเเทงไม่เกรงคุณ
อนาคตเด็กต้องมัวหมองหม่น
คงไม่พัฒนาโจรนาถกลัว
ชั้นประชาบาลไค้ไมถวนทั่ว
เลี้ยงควายวัวควมคลองกลางท้องนา²

อีกตัวอย่างใน นิราศห้วยยาง ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งแสดง
ทัศนะว่า การศึกษาในชนบทยังไม่พัฒนา เมื่อผู้แต่งพบเห็นสภาพชีวิตเด็กในชนบทที่
ยากจนมากมาย ก็แสดงทัศนะว่าเป็นเพราะไม่มีใครคิดแก้ปัญหา ปลอຍให้เด็กเคิบโต
โดยขาดการอบรม ต่อไปอาจเป็นโจร ถ้าผู้แต่งเป็นเศรษฐี จะตั้งสถานที่รับเลี้ยงเด็ก
เอาเด็กเหล่านี้ไปอบรมนิสัยให้ดี ให้มีที่ศึกษาวิชาจนชำนาญ เมื่อเคิบโตจะได้มีอาชีพ
สุจริตไม่ยากจนพ้นชีวิตอันมีคมนอนมีความสุขใจ ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, นิราศเป่ย์จิง (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2523), หน้า 77. (พิมพ์เพื่อจำหน่ายรวบรวมบริจาคสมทบทุนการก่อสร้างหอวิชาวุฒานุสรณ์)

² สุนทรภู่ ก่อนเกร็ด, "นิราศสุโขทัย" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร, หน้า 174.

เด็กคนจนในประเทศเป็นเหตุใหญ่
ปล่อยให้เด็กเติบโตเป็นโจรา
ถ้าเราเป็นเศรษฐีมีเงินล้าน
ไปอบรมมณีนุสยเสียให้
เมื่อเติบโตไปทำมาหากินได้
ชีวิตอันมีคมนอนชกกาล

ไม่มีใคร เหลียวแลแก้ปัญหา
ชั้นเลือดน้ำจะหาใส่ก็ไม่มี
จะตั้งสถานรับเอาเด็กเหล่านี้
ให้ผู้ที่ศึกษาวิชาสามัญ
ไม่ยากจนคนไร้ให้สงสาร
คงจะผานพันทุกข์เป็นสุขใจ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล
ผู้แต่งแสดงทัศนะเรื่องการจัดการศึกษาให้เยาวชน ว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและ
ให้ผู้ใหญ่ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่เยาวชนด้วย ว่า

ถ้าอยากให้โอกาสแก่ชาติไทย
อาจจะต้องวิจัยให้ลึกซึ้ง
อาจนึกที่ผู้ใหญ่ไม่วางตน

ก็ต้องเพ่งเล็งวัยเยาวชน
อาจต้องถึงปฏิวัติอีกสักหน
ให้เหล่าเยาวชนเห็นว่าดี²

อีกตัวอย่างใน นิราศผู้ใหญ่โรย ของ ผู้ใหญ่โรย (นายป่อ ชาวสะอาด)
ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าการศึกษาของประเทศไทยยังล้าหลังแพ้ทุกประเทศในทวีปเอเชีย
ยกเว้นลาวและเขมร ว่า

ลุงเคยบอกหลานชายมาหลายปี
แพ้เขาหมคนนอกจากลาว เขมร
ก็เชิญเถิดว่าไปตามไอเคี้ย

การศึกษาไทยนี้ในเอเชีย
ใครจะมาก่อเวรให้ลุงเสีย
จะว่าเหี้ยก็ช่างไม่หวังจ้อ³

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศห้วยยาง" นิราศบางเรื่อง (พระนคร : บริษัทชิระพานิชจำกัด, 2519), หน้า 115.

²ม.ล.ปิ่น มาลากุล, นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 29.

³ผู้ใหญ่โรย (นายป่อ ชาวสะอาด), นิราศผู้ใหญ่โรย (พิษณุโลก : โรงพิมพ์พระสุทนต์, 2514), หน้า 54.

ผลการสำรวจพบว่า ทักษะในด้านการศึกษาของผู้แต่งต้องการให้ประเทศมีการพัฒนาทางด้านการศึกษา เมื่อไปเห็นเด็กชนบทที่ขาดการศึกษาจึงเสนอความคิดไว้เพื่อไม่ให้เด็กของชาติที่ขาดการอบรม กลายเป็นเด็กที่มีปัญหา และต่อไปอาจก่อให้เกิดอาชญากรรม

2.2.1.2.3.2 การเศรษฐกิจ ทักษะในด้านการศึกษาเศรษฐกิจนี้ผู้แต่งได้แสดงทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ในด้านการค้าขายกับต่างประเทศว่าไทยยังเสียเปรียบดุลการค้ากับต่างประเทศ เพราะความซึ่เกียจของคนไทย และยังขาดการเพิ่มผลผลิตสินค้า ดังตัวอย่างในนิราศถ้ำจอมพล ของ คุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา (ส้มจิ้น อุณหะนันท์) ผู้แต่งแสดงทักษะว่าไทยเสียเปรียบต่างชาติด้านเศรษฐกิจ เพราะความซึ่เกียจ อย่างเช่นที่จังหวัดราชบุรีมีผลอยอย่างดี แต่ชาวต่างชาติได้สัมปทานในการขุด และคนไทยซึ่เกียจไม่ยอมทำงานหนักด้วย ว่า

อันมณฑลราชบุรีมีเหมืองแร่
เขาอยู่ถึงเมืองไกลเอาไปกิน
บุชกฝรั่งตั้งกองประลองขุด
นั่งคุปากเขากินแลบดินพลาบ
ไม่ตั้งใจตั้งตัวมีวูซึ่เกียจ
ทำงานหนักสักหนอยคอยหลีกกาย

คนไทยแท้ไม่มองตรองถวิล
บอพลอยหินอย่างดีล้วนสิ่งงาม
ผลที่สุดพวกเราชาวสยาม
หรือคิดุความเป็นลูกจ้างหมกยงอาย
คอยแต่เบียดเบียนกันมิงชู้ญหาย
จะลอยขายอย่างเดียวไม่เหลียวแล¹

อีกตัวอย่างใน นิราศอเมริกาบราซิล ของ โอสถ โกสิน ผู้แต่งแสดงทักษะในด้านเศรษฐกิจ ว่าควรเพิ่มผลผลิตในเมืองไทยให้มากขึ้น จะได้ไม่ต้องสั่งของจากต่างประเทศ และเก็บภาษีเพิ่มเพื่อกันไม่ให้ราคาสินค้าขึ้นราคาอีกด้วย ว่า

¹คุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา (ส้มจิ้น อุณหะนันท์), "นิราศถ้ำจอมพล"
นิราศถ้ำจอมพลและนิราศสุโขทัย, หน้า 33.

ขอโปรดช่วยช่วยคิดเศรษฐกิจนี้
เพิ่มผลผลิตให้ทันตามกันมา
มีฉะนั้นจะทองสิ่งของนอก
เพื่อรักษาราคาสินค้าไทย
ถ้าไม่คิดก็เงินเสียที่แรก
จะลำบากปากทองประชาชน

จะทองมีทางแก้แน่นอนอย่างว่า
หรือคิดหาภาณีเพิ่มเติมเรื่อยไป
เขามาพอกพูนเพิ่มเติมให้ได้
กันมิให้ถึบสูงจูงใจคน
อกจะแตกเพราะของทองแพงล้น
จะถูกขยันทฎกวาระอาใจ¹

ผลการสำรวจพบว่า ทักษะในด้านกรเศรษฐกิจนี้เป็นการ เสนอให้เห็นถึง
ปัญหาและทางแก้ไข ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ เพราะผู้แต่งได้เสนอ
ทางแก้ไขไว้ด้วย

2.2.1.2.3.3 วัฒนธรรมประเพณี ทักษะในด้านวัฒนธรรม

ประเพณี ผู้แต่งต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี จึงแสดงความคิดเห็นในวัฒนธรรม
ของต่างชาติ ว่าคนไทยไม่ควรไปหลงนิยมตามแบบตะวันตก เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ดี
ดังตัวอย่างใน นิราศยุโรป ของพลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า
ผู้หญิงไทยไม่ควรทำตัวเหมือนหญิงต่างชาติ ที่ไม่ถือสาเรื่องการมีความสัมพันธ์ทางเพศ
กับผู้ชาย ว่า

ที่คล้ายนั้นนายทหารหญิง
เคินอุกศรีจึงผิงผายไม่อายุใคร
ลงอยู่เคียงเพียงแต่ความมีผาคัน
เหมือนนุ่นน้ำตาลไกลมคอคจะตาย
ฝรั่งไม่ถือกันเรื่องพुरुคนี้
เพียงครหนึ่งครั้งเคลลาพะเนาะพะนอ
พอพบกันวันใหม่ไม่รู้จัก
เหมือนไมเคยรวมกันชั้นจริงเจียว
จะว่าคิมันก็คิไค Relief
จะว่าชัวก็ชัวนักเหมือนผักปลาก
ขอสาวไทยไคอยาไคคิจิตเชื่อแผ
ประพคิตัวชัวระยาทำอย่างโร

เข้าพักพิงพิงพาวอยู่อาศัย
แยกห้องไวทางหากจากผู้ชาย
เรื่องจะกันคันทันนั้นอย่าหมาย
ใครจะอายุยอมอกเป็นมคอบ
หากสตรียอมให้ไซห้องหอ
จะชมคุดชุกรักชัวพักเคียว
ทางไมทักไมมองเลือกของเกี้ยว
ชออย่างเคียวอุยาไคทองปองขึ้นมา
ชวยชูชีพไคคินนินทรธา
หมคราคามีราคิมักคิใจ
เห็นฝรั่งเขาแนแก่บยาบไค
จะแก้ไขให้หายอย่าหมายเลย²

¹ไอสด โกศิน, นิราศอเมริกาบราซิล (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม,
2511), หน้า 9.

²พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย" รวมนิราศ, หน้า 94.

อีกตัวอย่างใน นิราศสาวาย ของพลเรือตรีจวม หงสกุล ผู้แต่งแสดง
ทัศนะในด้านการแต่งกายของหญิงชาวต่างประเทศว่า แต่งกายไม่ปิดบังถึงอันพึงสงวน
ของผู้หญิง ว่าเป็นหญิงไร้ยางอาย ไม่มีชายใดอยากได้มาเป็นคู่ครอง ว่า

วัฒนธรรมอย่างนี้หรือคิเลศ
ของสงวนควรสงวนไม่ควรมา
เห็นทั้งเตาทั้งกระเปาะจ๋าเพราะที่
เปลือยขาวอุณหอนกลางอลงไป
จะอาบน้ำแม่จะใส่ไปอาบน้ำ
จะเดินทางกลางแจ้งแหล่งผู้คน
เป็นสาวแสบแอมยารานหักหาญนัก
เป็นหญิงไร้ยางอายชายคอบา
ถึงงามอย่างหยาดฟ้ามาพิภพ
ชายภิรมย์ชมเชยเลนเป็นขวัญตา

มันเลยเลศเสียแล้วนุ่งแก้วจ๋า
ทำกันกาเฉยให้เห็นอย่างเย็นใจ
เสื้ออย่างนี้ถึงจะใสเหมือนไม้ใส
ขางบนใส่ฟิตพิวะยั่วเหลือทน
อย่าเดินล่าออกมาหน้าถนน
จงแต่งตนให้มีชิดพิณใจเอา
ให้รู้จักอับอายชายหนาเขา
คนจะเฝ้าตึนกลาวนินทา
สวยuleอลบหญิงใดในไค้หล้า
ไม่มุงมาคปรารถนาเอามาครอง¹

อีกตัวอย่างใน นิราศเขาพระงาม ของ เรือนแก้ว ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า
วัยรุ่นไทยผู้แต่งกายตามสมัยนิยม ฟังเพลงฝรั่ง และ เต้นรำ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ว่า

กลุ่มจิกโกโซว์ร่างอย่างสมารถ
ฟังเพลงร็อคเตนร่าคึกค้ำรา
ใส่เสื้อพ้ออเนื้เขาคีแน
กางเกงน่องสวมลึบจับยุพิน
กลุ่มจิกกีร์รับกับจิกโก
อารยธรรมใหม่รายเต็มที

เป็นชายชาติโกไปไม่เข้าท่า
เชื่อมระอาหนุ่มโกที่โสภณ
รองเท้าแถมเดินโซว์ท่าโยธิน
ไม่มีสินเทกทาเขาชาติ
แล้วเดินโซว์ไปมานาบัคสี
ไม่เห็นมีความอายสักรายเลย²

ผลการสำรวจสันนิษฐานว่า ผู้แต่งคงมีความห่วงใยในวัฒนธรรมประเพณีไทย
ที่ค้ำจุนเก่าแก่ ไม่อยากให้ถูกทำลายไปเพราะคนไทยไปหลงวัฒนธรรมของต่างชาติ
จึงได้เสนอทัศนะนี้ไว้

¹พลเรือตรีจวม หงสกุล ร.น., "นิราศสาวาย" รวมนิราศ, หน้า 94.

²เรือนแก้ว, "นิราศเขาพระงาม" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์,

2.2.1.2.3.4 การเมือง การสงคราม ทัศนคติในค่าน

การเมือง และ การสงคราม ผู้แต่งได้แสดงทัศนคติในค่านการเมืองทางด้านการปกครอง ว่าต้องเลือกคนดีไปปกครอง ค่านการสงคราม ผู้แต่งแสดงทัศนคติว่าความไม่สงบสุข ของประเทศเป็นผลมาจากการเมืองและการสงคราม ทำให้ครอบครัวต้องพลัดพรากกัน ดังตัวอย่างใน นิราศปทุมธานี ของ เทพ สุนทรศาลมูล ผู้แต่งแสดงทัศนคติว่าในสมัย รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า ทรงคิดเลือกคนดีไปเป็น เจ้าเมือง คือ ดิถีหังนิตย์และวงศ์ตระกูล จึงได้เจ้าเมืองที่ดีไปปกครอง ว่า

สมัยพระปิยมหาราช
การปกครองบ้านเมืองยังเลืองสุลือ
เพราะท่านคัดเลือกคนทุกหนแห่ง
ใครฝีมือดีชานัญญางาม
ใครชื่อสัตย์สุจริตน่าจิตชื่อ
ใครมีคุณธรรมคิมิเมตตา
ใครเชื้อสายผู้คิมิประวัติ
ใครมีศีลธรรมประจำใจ
บุรุษเจ้าเมืองไทยสมัยเก่า
ท่านแต่งตั้งคนคิมิฝีมือ

ปกครองชาติในกาลโบราณหรือ
ยังมีชื่อเจ้าเมืองกระเคื่องนาม
จากทุกแห่งกระทรวงทวงสยาม
ใครมีความรู้คิมิวิชา
ใครมีชื่อเชี่ยวชาญหาญกล้า
ใครบัญญาตาญาณเห็นการณ์ไกล
พอชื่อสัตย์สืบเมืองครองใหญ่
ส่งออกไปครองเมืองให้เลืองสุลือ
จึงเป็นเจ้าเมืองคิมิชื่อ
นานับถือในระบอบที่ชอบธรรม¹

อีกตัวอย่างใน นิราศเกาหลี ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ผู้แต่งแสดง ทัศนคติว่าเป็นผลของสงคราม ผู้รับบาศคือทหารและบรรดาลูกเมียของเขาที่ต้องกินร่น ต่อสู้กับชีวิตในการหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว หญิงหม้ายบางคนต้องขายตัว เพื่อนำเงิน มาเลี้ยงลูก ว่า

¹ เทพ สุนทรศาลมูล, นิราศปทุมธานี, หน้า 15.

ผู้ป่วนพ่ายแพ้สงครามตามที่ทราบ
 ต้องถูกปลดหมดไปไม่จริง
 บางซาดแซนซาดซาบางซาดอด
 บางสี่ซอซอสซางคบางเป่าแตร
 ซอภาวนาฟาคินชวยยีนเด็ก
 ซวยปกปองครองไทยไว้ให้ดี
 ฝ่ายสตรีนั้นหนอพอลสันตัว
 หม่ายสงครามหลามไปใช้กายา
 เพื่อเลี้ยงลูกปลุกฝังเลี้ยงยั้งแล้ว
 เป็นเรื่องเศร้าเราอนาถชาติไบบุญ

ผู้รับบาปคือทหารพาลปลุกฝัง
 เลยมานั่งขอทานสงสารแท้
 เสียงอกอกอกอนาสดคหมคทงแก
 ฝ่ายที่แพแนจะเป็นเหมือนเช่นนี้
 สิ่งประเสริฐเสียศุลาในราศี
 ออย่าใหม่พ่ายแพ้แกปัจจา
 เหมือนสิ้นตัวสิ้นชาติวาสนา
 เช่าแลกหาเงินทองเป็นกองทุน
 ให้ลูกแกวศึกษาแมหาวัน
 จะอุคหนุนเชอทุกคนก็จใจ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศปัตตานี ของ ประมุข อุทัยพันธุ์ ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า สงครามทำให้พ่อแม่ลูกเมียต้องพลัดพรากกัน สงครามนำความวิบัติมาให้ โดยยก ตัวอย่างที่ผู้แต่งเห็นภาพนายทหารผู้ป่วนคนหนึ่งเป็นผู้ชำนาญในการรบ แต่ยังคงพ่ายแพ้ แก่สิ่งหนึ่งซึ่งปราศัญเปรียบเหมือนโซ่ของคล้องใจ นั่นคือลูกซึ่งยากที่จะดึงออกมาจาก ความกังวลห่วงใยคิดถึงได้ เมื่อไม่เห็นลูกของตนก็ได้แต่มองลูกคนอื่นด้วยความ ชมชื่นใจ ว่า

อนิจจาทหารผู้ชำนาญยุทธ
 ปราศัญเปรียบคล้ายโซ่ของคล้องใจจริง
 นี้แหละหนาสงครามความวิบัติ
 ของพลัดเมียพลัดลูกพบทุกซทน

แท้ที่สูคต้องพ่ายแพ้แก่สิ่งหนึ่ง
 ยากจะดึงออกได้ให้กังวล
 ตัวอย่างซัคคีเอนให้เห็นผล
 ไคแต่ยลลูกคนอื่นชมชื่นใจ²

ผลการสำรวจพบว่า ผู้แต่งต้องการเสนอให้เห็นความวิบัติของสงคราม อันมีผลมาจากการเมือง ซึ่งผู้แต่งไม่ต้องการให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในบ้านเมือง และการปกครองคนนั้นควรเลือกคนที่ดีไปปกครอง ด้วย

¹ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย" รวมนิราศ, หน้า 49.

² ประมุข อุทัยพันธุ์, "นิราศปัตตานี" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์, หน้า 229.

2.2.1.2.3.5 การพัฒนาประเทศ ทัศนะในด้านการพัฒนาประเทศมีหลายด้าน เช่น ด้านการจัดงบประมาณและการสะสมกำลังและอาวุธ การจัดสาธารณูปโภค การทำนุบำรุงป่าไม้ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความสามารถของบุคคล และความสามัคคีกันในการทำงาน การปราบปรามอาชญากรรมและการทุจริตอันร้ายแรง บังหลวง และแสดงทัศนะว่าประเทศจะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อประชาชนทุกอาชีพต้องมีความสามัคคีกัน ดังตัวอย่างใน นิราศออสเตรเลีย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าประเทศไทยขาดงบประมาณในด้านการซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ ด้านกองทัพเรือจึงไม่อาจเทียบกับออสเตรเลียได้ มีเรือเก่าแก่ที่สถานที่ของเราจะใหญ่กว่า ว่า

ศุกร์สิบห้าพากันไปไม่ยี่ดื้อเยื่อ
ทั้งโรงซ่อมโรงปรับรับเปลี่ยนแปลงดู
ลองนึกเทียบเปรียบกับไทยเราใหญ่กว่า
ของเขาเล็กก็จริงทุกสิ่งอัน
สวนของเขาเก่าชราไม่หาเปลี่ยนแปลง
เครื่องมือเก่าเรือเก่าไม่เข่าที่

ฐานทัพเรือเดินคองานอู่แห่ง
ช่วยทุกแต่งเรือรบโคศุภครัน
แต่ทว่าเครื่องเคราเก่าทั้งนั้น
สารพันจะใหม่ซ่อมได้ก็
ทองหันเหียนซ่อมกันทุกวันวี
เพราะไม่มีเงินซื้อทองคือทำ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศรอบโลก ของ แสงทอง ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าถ้าต้องการให้ประเทศมั่นคงเจริญ ต้องสะสมกำลังและอาวุธ ว่า

เราคนไทยถ้าหวังไทยยั่งยืน
คนที่มีกำลังแข็งคังเหล็ก
เราเลี้ยงตัวคนแรงแข็งขึ้นไป
ชาติที่โตโตสภาเพราะว่าเรา
อันความรวยที่แรงให้เบงยศ

เร่งทุนทุนกับปืนกันกลืนไว้
ก็เป็นเด็กเคิบสูงเป็นผู้ใหญ่
ทองโตในเวลาอนาคต
รวยกว่าเรามากด้าเหลือกำหนด
ก็ปรากฏความมุนหมกคุณนาน²

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศออสเตรเลีย", รวมนิราศ, หน้า 303.

²แสงทอง (หลวงบุญผดุงมานพพานิช), นิราศรอบโลก (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง, 2504), หน้า 67.

อีกตัวอย่างใน นิราศเกาหลี ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่ง แสดงทัศนะในด้านการจัดสาธารณูปโภคของประเทศไทยทั้งประปาและไฟฟ้าว่าไม่ดี นอกจากนี้อาชญากรรมก็มีมากที่เป็น เช่นนี้ เพราะคนที่บริหารประเทศมีวุ่นแต่แย่งอำนาจกัน ประเทศไทยจึงไม่เจริญ ว่า

เมืองบ้านนอกแท้แท้แลเจริญ
เมืองหลวงไทยทั้งไฟฟ้าประปาแย
พ้อมีค้ำค้ำไปไฟไม่มี
นาอนาควาสนาชะตาประเทศ
คงเป็นสุขทุกทางเหมือนอย่างเคย
มีวุ่นวุ่นแย่งชิงอำนาจ
พอใคร่ที่มีท่าบาจัญไร

ยังดีเกินกว่าไทยสมัยนี้
ไหลร่อแร่เหมือนเด็กเล็กฉี่
คนร้ายจี้เอากางเกงโคงเตงเลย
นักพนเซตศึกษาจะฉวยเฉย
รอนจนเลยแล้วรอดไม่ปลอดทุกข์
ราวกับชาติเป็นของเขว้าไชเราไม่
ควาเงินในโสกระเป่าคนฉอดเอา¹

อีกตัวอย่างใน นิราศกระช่อง ของ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ ผู้แต่งแสดงทัศนะถึงการทำลายป่าไม้ ว่า ทำให้ป่าโล่งเตียน แต่ก็ ยังไม่หยุดการโกงกินทำลายป่าไม้อยู่ จึงแสดงทัศนะนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ ว่า

โอ้อ่าป่าไม้ไม่ปานานาด มนุษย์ชาติเบียดบุกเข้ารุกไล่
จนป่าหายกลายป่าเป็นนาไป ก็ยังไม่รามโล่งเหมือนโกงกิน
แต่รดแล่นโลดมานานแล้ว ใจกลีบแป้วปลกเป็ลี่ยระเหี่ยลิ้น²

อีกตัวอย่างใน นิราศคูงาน ของ คทา พิมพ์พันธ์ ผู้แต่งแสดงทัศนะ ในเรื่อง ความสามารถของบุคคลในการทำงานและควรถือว่าชาติเป็นของทุกคน อย่าถือว่าไม่ใช่ ของตนคนเดียว จึงจะทำให้บ้านเมืองเจริญ ว่า

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย" รวมนิราศ, หน้า 39.

²นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, นิราศกระช่อง (ม.ป.ป.,ม.ป.ท.), หน้า 98.

แต่อะไรไม่สำคัญเท่าบุคคล
ประเทศชาติเป็นของเราอยู่ยาวนาน
แต่ถ้าใครซึ่งถูกลาวกลอนมายอนกลับ
ถือว่าชาติใจของเราคนเดียวไซ้
อายเรื่องเล็กกลายเป็นใหญ่ใส่ใจไว้
ควรจะถือเรื่องเล็กน้อยเป็นคดี

งานจะคลลด้วยทุกคนต้องอาจหาญ
รับคิดอ่านอย่าให้ตกบกพร่องไป
ชาติสำหรับหลายคนคิดนึกเฉไฉ
บิดไปไกลจุดสำนักศรัทธาให้ดู
อายุที่ใหญ่กลายเป็นเล็กเจกหลบหนี
สร้างให้ตีเสริมให้เด่นเป็นโคความ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศมลายา ของ พระราชนันทกวี (ก. ชุมพรวโร)
ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า ชาวบ้านต้องสามัคคีในการทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น ในการสร้างถนน
ประเทศจึงพัฒนา ถ้าให้ตีควรมีบริษัทรับเหมาะและกรมทางควบคุมดูแลว่า

คิดถึงเรื่องเมืองเราให้เศร้าจิต
จะไปมาอาภัพนาอับอายุ
ไม่รู้เสรีจเค็ดชาคโมอาจไซ้
มักเล่นกลชนบัตร์ฐบาล
ถ้าให้ตีควรมีบริษัทรับ
ส่วนกรมทางตรวจตรวจสำรวจราย
ถนนวางกลางบ้านนั้นชาวบาน
เขานากันพลันสร้างทางไปมา
แต่ชาวบานก็งานคานส่วนรวม
รังเกียจกันหันหลังตั้งประวิง

ทางชนิดนี้มีไม้ก็สาย
แต่ละสายสร้างมาที่ชานาน
รถไปไคแต่ก็โคลงนาสูงสาร
ถูกลางฉลาญเสียหลายอย่างมากมาย
รับเหมาะจัดก่อสร้างทางทุกสาย
ควบคุมให้เขาทำตามตำรา
พัฒนาการพร้อมกันทางหันหน้า
ควยควยสามัคคีจะคีจริง
มักไม่รวมแรงสร้างเป็นอยางยั้ง
งานทุกสิ่งจึงมักชงักไป²

อีกตัวอย่างใน นิราศชานา ของ นายชื่น ผู้แต่งแสดงทัศนะในเรื่อง
การปราบปรามอาชญากรรมว่า การลงโทษโจรผู้ร้ายควรจะใช้ทนายโบายดีแบบสมัยก่อน
ผู้ร้ายจะได้เช็ดหลาบ ชานาจะได้มีความสุขไม่ต้องเดือดร้อนเพราะถูกปล้น ว่า

¹คทา พิมพ์พันธ์, นิราศกุงาน, (พระนคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงจงเจริญ,
2513), หน้า 70.

²พระราชนันทกวี (ก. ชุมพรวโร), นิราศมลายา (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย), หน้า 101.

เมื่อครั้งแก่นักโทษไปรดควยหาย
 ทุ่ไม่คิดทานก็เอาจริง ๆ
 แต่เขนนันก็ยังมีอยู่
 มาครั้งนี่ชี้ทางให้กว้างยาว
 พวกคนรายไม่คิดจืดเจดียว
 จะทองซัดเพื่อนยังออกนงนัง
 พวกชวานาจะโคพากันสุขไส
 ไม่หุเลาเบาบางเหมือนครั้งเดิม

จนหลังสายตึกเนื้อเป็นเลือดส้ม
 ไม่ประวิงโตตามให้ความยาว
 นักเลงปล้นยังกระพือลือออกฉาว
 จะวุกฉาวอย่างไรเห็นไม่พัง
 แมนทานเลี้ยวกลับเอาหววยเข้าพายหลัง
 ถามิฟังขอให้เป็นเหมือนเช่นเดิม
 คนจัญไรคักคักยังฮึกเหิม
 จะไปรดเติมอาญาให้กวาลง¹

อีกตัวอย่างใน นิราศหนองคาย ของ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี ผู้แต่งแสดงทัศนะ
 ถึงการรีดไถในสมัยนั้นว่า เมื่อจะยกกองทัพไปปราบฮ่อ มีการเกณฑ์ไพร่ไปทัพ พวกนาย
 ทาสเกรงจะขาดแรงงานกลัวเสียผลประโยชน์ของตน จึงรายงานเท็จว่าทาสหลบหนีไป
 เพื่อจะได้ไม่ต้องส่งทาสไปรบ ทางเจ้าหน้าที่ผู้ถือบัญชีคนไม่ยอมเขียนว่าคนหายไป
 แล้วชู้ว่าจะจับตัวนายทาสเป็นประกัน นายทาสต้องให้เงินสินบน ว่า

ผู้ที่มีลนายวุ่นวายคุรุนุ
 ว่าตัวทาสหลบหนีไม่อยู่
 ที่ตัวทาสหนีจริงวิ่งตะกาย
 เกณฑ์ขุนหมื่นขึ้นใหม่ในเบียดหวัด
 ทานนายเวรเกณฑ์กวาดตามหมวดคอง
 เหล่าพวกขุนหมื่นไพร่ต้องไปทัพ
 สู้งางคนแทนตัวกลัวไพร่

บ้างใช้บัญชีหลอกบอกอุบาย
 บ้างเขาหมูเกาะตัวจ่านำหาย
 ทำวุ่นวายยับเยินเสียเงินทอง
 ขุนหมื่นตัดเกณฑ์ตามสามเอาสอง
 เอาชาวของเงินตราบัญชี
 ที่มีทรัพย์พอจะจ่ายไมหนายหนี
 ที่เงินมีเขาไม่อยากจะจากจร²

อีกตัวอย่างใน นิราศเกาหลี ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่ง
 แสดงทัศนะว่าข้าราชการทหารและนักการเมือง ไม่ควรโกงเงิน คำกัญชา และนอกราชกร-
 บังหลวง ว่า

¹ นายชิน, นิราศชวานา (พระนคร : โรงพิมพ์ทางสมุค, ม.ป.ป), หน้า 39.

² หลวงพัฒนพงศ์ภักดี, นิราศหนองคาย, หน้า 2-3.

ขอขำรัฐนักการ เมืองผู้เรืองศิลป์
อีกทหารชาญศึกษาขออย่าลอง
พวกนอกราษฎร์บังหลวงคักทวงทรัพย์
ที่คอรปคทรัพย์อนันต์ชยันท่า
ขอมนบานศาลกลาวทานเหล่านี้
หากกลับตัวกลัวขรรคมจงจำเวิญ

เลิกเงงโงงโงงกินสิ้นทั้งผอง
ทั้งเกียรติมาค้ำของ "แม่ทองคำ"
จงระงับเสียบาง เกิดทางท่า
เป็นกอบกำมั่งที่พอที่เทอญ
พระเจคีย์ช่วยสคัมศรับสร เสริญ
แมนหมางเมินมิกดับให้ยับไป¹

อีกตัวอย่างใน นิราศร้อยวัน ของ เจริญ ชรรณพานิช ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า ประเทศจะพัฒนาได้คือเมื่อประชาชนทุกอาชีพต้องมีความสามัคคีกันในการทำงาน และ ยกตัวอย่างประเทศญี่ปุ่นว่ามีความเจริญก้าวหน้า เพราะคนในชาติของเขามีความสามัคคี มีวินัยและมีวิหยาการ คือ มีวิชาดี ว่า

การสมคูลย์ทุกคานสุมานเหมาะ
เอียงข้างไหนคือไมพยอมหลังค่อมคาน
คนทุกชั้นอาชีพสุจริต
ความเจริญเคินเคียงเรียงค่าง

ควรจะเจาะให้ตีมีราวฉาน
ทานในคานอื่นุเกินจะเคินตรง
คือหน่วยรวมรวมประสิทธิ์ภาพสง
เป็นขอคึกษาจ่านงตอนลงเอย²

และ

ตัวอย่างนี้มีน้อยไม่ค่อยเห็น
พลงงานชื้อหามาไมเบา
เป็นตัวอย่างอ้างอิงสิงสงสัย
สามัคคีมีวินัยวิหยา

ทั้งยังูเป็นประเทศที่คองแคคเผา
แต่ไมมีความซมเชวในค่าง
วาอะไรคือสิงแทแกบญหา
การกาวหนาคนคี่ าลา ที่สำคัญ³

ผลการสำรวจพบว่า ทัศนะในด้านการพัฒนาประเทศนี้ ส่วนมากเกิดจาก นิราศที่ผู้แต่งเดินทางไปต่างประเทศ ได้เห็นความเจริญของบ้านเมืองนั้น จึงอยากให้ ประเทศชาติพัฒนาเจริญก้าวหน้าด้วยควมหวังดี จึงได้แสดงทัศนะไว้

¹ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศเกาหลี่" รวมนิราศ, หน้า 5.

² เจริญ ชรรณพานิช, นิราศร้อยวัน (กรุงเทพมหานคร : บริษัทมวลชน, 2525), หน้า 261.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 257.

2.2.1.2.3.6 ศาสนา ทศนะในค่านศาสนา ผู้แต่งจะแสดง ทศนะส่วนใหญ่ในเรื่องของหลักธรรมในทางพุทธศาสนา เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรม ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงความตายได้ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ให้คำนึงถึงความไม่แน่นอนของชีวิต อย่ามีความโลภหลงในชั้นที่ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นอกจากนั้นยังแสดงทศนะถึงความดีของพุทธศาสนา และวิจารณ์ พระที่ไม่สำรวม คังคัวอย่างใน นิราศหาคจำวใหม่ ของ บุญครอง การวังกูร ผู้แต่ง แสดงทศนะถึงกฎแห่งกรรมว่า ความรวย ความจน ความชั่ว ความสุจริต ที่ทุกคนมีอยู่ ครั้นยามตายจะปรากฏอยู่แต่ความชั่วหรือความดีตามแต่กรรมที่คนทำไว้ แม้รูปกายจะ แตกดับไปก็คงเหลือสิ่งเหล่านี้ไว้ในโลก ว่า

อันยากก็มีจนบนพื้นโลก	ชั่วโลโครกุหรือว่าสุจริต
ครั้นเวลาทำลายวายชีวิตุ	สิ่งสถิตอยู่ทั่วคือชั่วดี
เพราะกงกรรมจำแนกแบ่งแยกสัตว์	เป็นบรรทัดฐานสร้างวางวิถี
ให้เดินตามฐานันดรชั้นมูลมี	ไปตามที่ตนทำกรรมอะไร
คนชอบชั่วกลัวบาปกรรมหยาบช้า	โลกจะตราโทษหยามตามวิสัย
ถึงรูปกายหายดับดับชีพไป	สิ่งคงไว้อภัยศจคเป็นตรา ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศพระอาราม ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว ผู้แต่งแสดง ทศนะถึงความดีของพุทธศาสนา ว่า ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา จึงมีความสงบสุข ไม่มีสงครามเหมือนอย่างชาติเพื่อนบ้าน เพราะคนไทยยึดมั่นในพุทธศาสนา ว่า

ไอ้สยามงามประเทืองเป็นเมืองพุทธ	สงบสุขล้ำด้วยธรรมชั้น
พุทธาฤทธิประสิทธิให้ไว้ทุกซัณฑ์	นับแต่นี้ถึงวันนิรันดร
ตัวอย่างมีเกลื่อนชาติเพื่อนบ้าน	สงครามราษฎรร้ายไม่ถาญถอน
ระเบิดเบรี่ยังเสียงปืนสะอื้นวอน	เลือกให้ลชอนศพเสราเคลานำตา
ชาติเราไม่ไค้เป็นไปเช่นนั้น	ควยยึดมั่นนุอำนาจพระศาสนา
หากวันใดไทยหยุดถือพุทธา	เลือกคงบานองสิ้นแดนดินไทย ²

¹บุญครอง การวังกูร, "นิราศหาคจำวใหม่" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดี-วิจิตร, หน้า 190.

²จินตนา ปิ่นเฉลียว, นิราศพระอาราม (กรุงเทพมหานคร : พลพันธ์การพิมพ์ 2512), หน้า 72-73.

อีกตัวอย่างใน นิราศวิเชียร ของ เรือเอกชาญ ชาญใช้จักร ร.น. ผู้แต่งแสดงทัศนะถึงการปฏิบัติตนของพระวัดหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งไปพบเห็นว่าไม่สมควรเรียกว่า พระ ควรเรียกว่า เถร เพราะทารุณส์ถ์ คีฉัง คอโก่ ไม่ปฏิบัติศาสนกิจ ไม่สวดมนต์ เพราะไม่รู้หนังสือทั้งภาษาเขมรหรือภาษาไทย เนื่องจากไม่มีครูสั่งสอน ว่า

เราเห็นพระปฏิบัติของวัดนี้
เห็นคี่ฉังคอโก่ไม่กล้วเธร
มีสวดมนต์ภาวนารักษากิจ
ไม่รู้ทั้งหนังสือขอมหรือไทย

สมควรที่เรียกว่าชรัวคาเถร
ทั้งเคยเห็นเกี่ยวเข้าเราท้อใจ
หรือจะคิคูอ่านเขียนพาเหียรไม
เพราะไม่มีผู้เป็นครูบว¹

ผลการสำรวจพบว่า การที่ผู้แต่งแสดงทัศนะด้านศาสนา เพื่อเป็นแนวการปฏิบัติตนแก่ผู้อ่าน ให้หมั่นสร้างความคิดไว้ ไม่ลุ่มหลงในกิเลส ในนิราศประเภท นิราศสมมุติ มักจะแสดงทัศนะด้านนี้ไว้มาก

2.2.1.2.3.7 การปฏิบัติงานของข้าราชการ ทัศนะในค่าน

การปฏิบัติงานของข้าราชการ ผู้แต่งจะแสดงทัศนะที่วิจารณ์การทำงานของข้าราชการว่าทำงานไม่ดี ดังตัวอย่างใน นิราศเกาหลี ของ พลเรือตรีจวบ ร.น. ดังแสดงผู้แต่งแสดงทัศนะว่า ข้าราชการไม่ซยันเหมือนฝรั่ง จึงทำให้งานล่าช้าไม่ทันกำหนด ว่า

ฝรั่งรับจับไทยเห่งอุไคลย้อย
เขาคคนเกี่ยวเจียวอุตสาห์คั้งหน้าท่า
มานึกเทียบเปรียบกับไทยแล้วไกลลิบ
ทำงานหนุ่ยน้อยยามากยากคองรอร
พอนายแรงเกุรงกล้วเอาตัวรอก
ที่นายโง่โตแตกคามชามคารม
ควยเรื่องนี้แหละที่ไทยไปไมรอก
รากไหนเนาเข้าชจคักคักทั้งเลย

คนุใช้น้อยร่อยกว่านิกนุ่าชา
ไม่พิมพำบนุ่าเหมือนนุ่าบอ
เห็นนังจับนุ่าชาหนาปอหลอ
จนงานออกทุกกระทรวงทวงกรม
เลยยกเมฆเสกยอกสอคุดสม
เชือลินลมงมโขงเคะโก่งเลย
เปรียบเหมือนยอกไม้เห่งอยาแกล้งเฉย
ไมจะเงงงามงอกมีคอกใบ²

¹ เรือเอกชาญ ชาญใช้จักร ร.น., นิราศวิเชียร (พระนคร : ไทยเซหม 2497), หน้า 29.

² พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศเกาหลี" รวมนิราศ, หน้า 12-13.

ผลการสำรวจพบว่า การแสดงทัศนคติถึงการปฏิบัติงานของข้าราชการเป็น เพราะผู้แต่งต้องการวิจารณ์การทำงานของข้าราชการเป็นการดีเพื่อก่อ เมื่อพบเห็น สิ่งที่ไม่พอใจก็แสดงทัศนคติออกมาเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2.2.1.2.3.8 การปฏิบัติคนในสังคม ผู้แต่งแสดงทัศนคติถึง การปฏิบัติงานในสังคมถึงการคบคน ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน การใช้ไหวพริบ คนเราเมื่อตกต่ำยากจนไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย ทัศนคติใน การพูด แสดงให้เห็นคุณและโทษของการพูด ว่าคำพูดทำให้คนรักหรือเกลียดได้ ดังตัวอย่าง ใน นิราศมหาวาริปีมะเส็ง ของ นายเจริญ ผู้แต่งแสดงทัศนคติว่า คนเราจำเป็นต้อง พึ่งพาอาศัยกัน โดยเปรียบเทียบว่า เสือต้องพึ่งป่า ป่าก็ต้องพึ่งเสือ เรือต้องพึ่งน้ำ นายพึ่งบ่าว บ่าวพึ่งนาย ประชาชนพึ่งกษัตริย์ ว่า

สมกับปราชญ์วาทเขียนคำรำพัน	ว่าเสือนั้นพึ่งป่าคงวาที
ป่าก็พึ่งพึ่งเสือที่เหลือร้าย	เรือกับพายพึ่งสายวาริศรี
นายพึ่งบ่าวเจ้าพึ่งชาวบรรคามี	ประชาชนพึ่งกษัตริย์กำจักภัย ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศสุโขทัย ของ คุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา (ส้มจีน อุณหะนันท์) ผู้แต่งแสดงทัศนคติในเรื่องการใช้ไหวพริบ ว่า การค้าขายต้องมีไหวพริบ มิฉะนั้นอาจทำให้ขาดทุน ไหวพริบเกิดจากการสังเกต และควรทำให้เป็นนิสัย ว่า

การค้าขายถ้าไม่มีไหวพริบ	ย่อมจะฉิบหายป่นชนสาร
ไหวพริบไม่มีคำรำแลอาจารย์	จะสอนอ่านเขียนให้ไคววิชา
ไหวพริบอาจเกิดจากเหตุสังเกตทั่ว	สิ่งที่ชั่วเลวงามตามุยะดา
บรรคาคาไคเห็นรูทางพูด	พิจารณาโดยสุจริตมิสุ่มไป
จะบังเกิดวิทยอันสามารถ	ประจำอาคมเป็นนิจคตินิสัย
เมื่อไคยินไคเห็นการเซนไค	ยอมมีไหวพริบฉบับโดยฉับพลัน ²

¹ นายเจริญ, "นิราศมหาวาริปีมะเส็ง" กรุงเทพในนิราศ (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2521), หน้า 85-86.

² คุณหญิงเชื่อนเพ็ชรเสนา (ส้มจีน อุณหะนันท์), "นิราศสุโขทัย" นิราศสุโขทัย และนิราศถ้ำจอมพล, หน้า 40.

อีกตัวอย่างใน นิราศพระปลวี่ ของ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์) ผู้แต่งแสดง
ทัศนะว่า ยามยากจนไม่มีคนอยากคบ เพราะเขาคบกันที่ฐานะแม้แต่ญาติมิตรก็ไม่มีใครจะ
เหลียวแล หาที่พึ่งพาอาศัยไม่ได้ ว่า

ค้ายชาตินี้มีกรรมแสนลำบาก	มาขออยากยากเย็นไม่เป็นผล
ทั้งญาติมิตรคิดเหมือนกับเพื่อนชน	ครั้นยามจนจืดเปรี้ยวไม่เหลียวแล
จะหาซึ่งพึ่งพากั้ทำไม่	เที่ยวเลื่อนไหลลอยระลอกเหมือนจอกแหน ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศสามประเทศ ของ เนลียว จันทรทรัพย์ ผู้แต่งแสดง
ทัศนะถึงการพูดว่า คำพูดอันไพเราะของคนนั้นถึงแม้จะรู้ว่าเขาขอ คือ กล่าวชมเกินจริง
ก็ทำให้ผู้ได้รับคำชมเป็นสุขใจ ล้นมุนษย์นั้นจะพูดดีพูดร้ายได้ทั้งนั้น ถ้าพูดดีก็เป็นศรีสง่า
แก่ตน ถ้าพูดไม่ดีก็ทำให้โกรธ เกิดโทษได้ เช่นกลับมาทำร้ายตนเอง ว่า

ฟังเขาพูดแสนเพราะเสนาะหู	ถึงจะรู้ว่าเขาเยอก็สุขี
อันว่าล้นมุนษย์นุ้สุกที่	จะพูดดีพูดร้ายได้ทั้งนั้น
ถ้าพูดดีก็เป็นศรีสง่าเลิศ	พูดชั่วเกิดโทษแลไม่หนัก
ล้นอาจฆ่าคนอื่นเป็นหมื่นพัน	แต่ล้นนั้นอาจทำลายชายตนเอง ²

ผลการสำรวจพบว่า ผู้แต่งแสดงทัศนะในการปฏิบัติตนในสังคม เพื่อให้ผู้อ่าน
ได้รู้ถึงหลักในการดำเนินชีวิตในสังคมว่าปฏิบัติอย่างไร จึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์), นิราศพระปลวี่ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒนาการ, 2468), หน้า 1. (พิมพ์แจกในงานกรฐินพระราชทาน พลตำรวจเอก
เจ้าพระยาราชศุภมิตร สมุหพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์ ณ วัดศรีฐาน).

²เนลียว จันทรทรัพย์, "นิราศสามประเทศ" นิราศสามประเทศและนิราศ
สามเกาะ, หน้า 31.

2.2.1.2.3.9 ชีวิตครอบครัว ชีวิตโดยทั่วไป ทศนะในด้านชีวิตครอบครัว ผู้แต่งแสดงทัศนะในการใช้ชีวิตคู่ระหว่างสามีภรรยาว่ามีการหึงหวงกัน ความรักระหว่างแม่กับลูกว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทัศนะในด้านชีวิตโดยทั่วไป แสดงทัศนะถึงความรักของหนุ่มสาว ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ต้องพิจารณาให้รอบคอบ และนอกจากนั้นได้กล่าวถึงความสามารถของผู้หญิง และคุณสมบัติของผู้หญิง ในการเป็นกุลสตรี การระวังคนเพื่อให้พ้นจากการโกง ดังตัวอย่างใน นิราศออสเตรเลีย ของ พลเรือตรี จวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งแสดงทัศนะในชีวิตคู่ของสามีภรรยาว่า มีการหึงหวงกัน เช่น ตอนที่ภรรยาไปส่งสามี ก็สั่งกำชับไม่ให้ไปมีความสัมพันธ์กับหญิงต่างชาติ ว่า

เมื่อยขึ้นหน้าว่าตัวคุณัวเนี่ย
พกแต่ความแคลงใจไว้ในหัว
กับหญิงสาวต่างชาติไมคละควัน
อยูบานนอนแองแมงหมคแรง เรียว
บางคนบอกออกปากฝากกับครู

บ้างบัวเปียแอบหยิกศุกตักกัน
เพราะกลัวัวไปเที่ยวเสียวกระสัน
ให้อัดอื่นหวงัวัวเฉาหวัง
แต่ปราศเปรียวนอกขานเอาการอยู่
ไม่ยักรู้ว้าอาจารย์ตัวการตี¹

อีกตัวอย่างใน นิราศฮาวาย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ผู้แต่งแสดงทัศนะถึงความรักของแม่ว่า ความรักในโลกนี้มีมากมาย แต่ไม่เหมือนความรักของแม่ที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงจนวันตาย และขอมลว่ามากเพื่อลูก ว่า

โลกเรานี้มีมากมายหลุ่ยรักนัก
รักไม่เหือครรักไม่หายไม่หน่ายแหนง
ขอมออกอยากรากเข็ญไม่เว่นวัน
เหมือนที่เห็นคำตาเวลานี้
ให้ลูกที่ถือกำเนิดมั้งเกิดกาย

ไม่เหมือนรักของแม่แต่สักอัน
ไม่เปลี่ยนแปลงร้างราจนอาลัย
ให้ลูกนั้นไร่ทุกซุซุสสมาย
พอช่วยช้พระคุณแม่ให้แพรหลาย
มีจิตหมายยี่คมั่นกตัญญู²

¹ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศออสเตรเลีย", รวมนิราศ

² พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศฮาวาย", รวมนิราศ, หน้า 85.

อีกตัวอย่างใน นิราศเมืองเพชร ของ ศรีศรียา (ขมมสาโร ภิกขุ) ผู้แต่งแสดงทัศนะว่า
ความรักของหนุ่มสาวไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงได้ ให้พิจารณาให้รอบคอบอย่าหลงปล่อยใจว่า

ยอดเจดีย์ทำด้วยหินยังวันหัก
จะมีไต่อย่างไรที่ไหนกัน
ใครหลงเพียงกิริยาที่ว้าวรัก
เหมือนบนตัวเขาใส่ในกองเพลิง

อันความรักไม่เร็วไปเหิน
คนทุกวันมันหลอกปกอกันเบิ่ง
แล้วสมัครปล่อยใจไปจนเหลือ
จะยุ่งเหยิงตรอมใจจนวายปราน¹

อีกตัวอย่างใน นิราศอินทโยธา ของ พระราชรัตนกวี (ก. ขมมาโร) ผู้แต่ง
ได้แสดงทัศนะยกย่องผู้หญิงที่มีความสามารถได้รับการศึกษามากขึ้น ได้เป็นทหาร ตำรวจ
ผู้ตรวจการทำงาน ข้าราชการ และเป็นผู้แทนราษฎร ก็ได้ มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชายว่า

แต่บัดนี้มีผู้เชิดชูหญิง
หญิงคักคึกศึกษาวิชาชาย
ได้เป็นข้าราชการทำงานรัฐ
ผู้แทนราษฎรปราชญ์เปรี๊ยะเรื่องสภา
หญิงบัดนี้มีอัครสมรรถภาพ

ให้สูงยิ่งขึ้นได้หลายสถาน
เป็นทหารตำรวจผู้ตรวจตรา
มีสมรรถภาพไต่หลายสาขา
วิวัฒนาการเยี่ยมเกือบเทียมชาย
ตามที่ทราบมีมากล้นหลากหลาม²

อีกตัวอย่างใน นิราศไผ่ ของ นายเจริญ ผู้แต่งแสดงทัศนะถึงคุณสมบัติของ
ผู้หญิงในการเป็นกุลสตรี ว่า ไม่หมกหมุ่นกับการเล่นไพ่ และควรขยัน เย็บจักรถักไหมได้ว่า

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ศรีศรียา (ขมมสาโร ภิกขุ), "นิราศเมืองเพชร", นิราศและบทกวีของศรีศรียา
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2526), หน้า 35.

² พระราชรัตนกวี (ก. ขมมาโร), นิราศอินทโยธา (สุราษฎร์ธานี : โรงพิมพ์
รัตนมีศรี, 2508), หน้า 209-210.

ฉันยินดีที่นครเล็กอบอุ่นไฟ
 อยาหมกมุ่นนะแม่คุณเชนก่อนเคย
 การนั่งเล็งแสงภาพมันหยาบยิ่ง
 จักรกับเท้าเลามือถือตะไกร
 การขยันหมั่นทำจะล้ำเลิศ

เลิกวิลโลเจียวแท้แม่คุณเอ๋ย
 มีดีเลยเครื่องรอนคังนอนไฟ
 การดูหญิงควรแตรักเย็บถักไหม
 คัดเย็บไปนั้นและดีจะมีคุณ
 งามประเสริฐบริสุทธิ์เครื่องอุทหนุน ¹

อีกตัวอย่างใน นิราศพายาใจไปรอบโลก ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ผู้แต่ง
 แสดงทัศนคติให้ระวังคนให้พ้นจากการโกง โดยเล่าว่าพ่อค้าที่กรุงโคโรแอบเปลี่ยนกระเป๋
 นำใบที่ซื้อมาให้ทั้งที่ผู้แต่งก็คอยระวังอยู่แล้ว ทัศนคตินี้แสดงให้เห็นว่าการโกงมีอยู่ทั่วไป
 ไม่ว่าจะในประเทศหรือต่างประเทศ เป็นการแสดงทัศนคติในค่านิยมที่ทั่วไปว่าอย่าไว้วางใจ
 ใครง่าย ๆ ว่า

นิราศพายาใจไปรอบโลก
 วันนั้นนั่งท่องจากเยอรมัน
 บรรดาแขกแปลกหน้าคงมารีบ
 เราระวังตัวไว้ไม่แกล้งไว
 คุณหญิงลงไปซื้อกระเป๋่อีก
 เงินคอลลารอยหรือมินตอไป
 เลือกรื้อใบงามงามตามที่ชอบ
 มันเปลี่ยนให้ใบชาดอุมาทัวจริง

ประสมโชคเหมือนไค้ไปสวรรค์
 ระยนั้นหมายมุ่งกรุงโคโร
 หนุบหนับฉอดคนใจโง่
 มันจะโช้วฤทธิเดชไค้อย่างไร
 จ่ายเงินปลุกไค้สองใบใหญ่ใหญ่
 เออที่ไหนละแขกมันแปลกจริง
 แลวก็หุอบหิ้วกลับกับคุณหญิง
 ยิงคิกยิงปวคหัวตัวโง่เอง ²

ผลการสำรวจพบว่า การที่ผู้แต่งแสดงทัศนคติชีวิตครอบครัวและชีวิตโดยทั่วไป
 เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของผู้แต่งที่พบสิ่งเหล่านี้ จึงต้องการแสดงทัศนคติให้ผู้อ่าน
 ได้รับรู้ เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข และเข้าใจถึงชีวิตโดยทั่วไปด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายเจริญ, นิราศไฟ (พระนคร : ก้องเกียรติการพิมพ์, 2522) หน้า 50.

ม.ล.ปิ่น มาลากุล, "นิราศพายาใจไปรอบโลก" นิราศเมืองไทยไปรอบโลก
และนิราศพายาใจไปรอบโลก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519),

หน้า 412-415.

2.2.1.2.3.10 การประเมินค่าของบุคคล ทักษะในด้านการประเมินค่าของบุคคล ผู้แต่งจะประเมินคุณค่าของบุคคลจากประสบการณ์ในชีวิตของผู้แต่งหรือจากสิ่งที่พบเห็นแล้วรู้สึกถึงคุณค่าของบุคคลผู้นั้น ก็จะกล่าวสรรเสริญ หรือ สกฐิติไว้ เช่น ในขณะที่เดินทางไปพบเห็นความเจริญของสถานที่นั้นก็จะแสดงทัศนะว่าเป็นเพราะพระบารมี และ ทรงมีพระเมตตาแก่ประชาชน การปกครองแผ่นดินนำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ โดยมากจะเป็นการสกฐิติพระมหากษัตริย์ แต่ก็มีบางเรื่องที่สรรเสริญบุคคลที่ผ่านเข้ามาในประสบการณ์ขณะเดินทาง โดยกล่าวยกย่องว่าท่านดี กังถ้อย่างในนิราศไผ่ ของนายเจริญ เทิกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการที่ทรงประกาศให้เลิกการเล่นไฟ และแสดงทัศนะว่าพระองค์ทรงนำความเจริญมาสู่ประเทศ เช่น มีการตัดถนน และ ปกครองราษฎรด้วยความร่มเย็น ว่า

พระจอมเกล้าเจ้าหล้าทรงการุณ
ข้าแผ่นดินสิ้นทุกข์ เป็นสุขทั่ว
เห็นราษฎรนอนพักคอยหัตถ์
มั่นสิ่งใดไม่ประโยชน์ทรงโปรดคัก
ทั่วหนทางธานีศรีวิไล

นับว่าคุณเลิศยิ่งกว่าศงฆาร
พระอยู่หัวจงรักษ เป็นหลักฐาน
กลับเป็นการเย็นอร่ามทั่วหนไป
ทั่วจังหวัดสิ้นยุคเป็นสุขใส
คัตทางใหญ่แลเพลินเกินสบาย¹

อีกถ้อย่างใน นิราศปทุมธานี ของ เทพ สุนทรศาลทูล กล่าวถึงอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ย้ายไปอยู่จังหวัดปทุมธานี โดยแสดงทัศนะว่าเป็นนักวางแผน เป็นนักพัฒนา และเป็นผู้นำที่ดี มีผลงานฝากไว้ที่จังหวัดสมุทรสงครามมากมาย ว่า

ท่านเป็นนักวางแผนแสนฉลาด
เป็นบัณฑิตรอบรู้ เป็นผู้นำ
ท่านเป็นนักพัฒนาที่หายาก
ทำทั้งมือปรากฏอยู่คงงาม

สมองปราชญ์เป็เรื่องคุมคามชา
เหมาะสมตำแหน่ง เชื้อเจ้าเมืองดี
ทำทั้งปากสั่งเผงไม่เกรงชา
สมุทรสงครามมีฝากไว้มากมี²

¹ นายเจริญ, นิราศไผ่ (พระนคร : ก้องเกียรติการพิมพ์, 2522), หน้า 51-52.

² เทพ สุนทรศาลทูล, นิราศปทุมธานี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสริมมิตร, ม.ป.ป.), หน้า 5.

ผลการสำรวจพบว่า ทักษะในการประเมินค่าของบุคคลนี้ มักเป็นการยกย่องบุคคลที่ประกอบคุณงามความดี เพื่อต้องการเสนอแนะให้เห็นตัวอย่างของคนที่ทำหน้าที่ที่ควรทำตามแบบอย่างได้

ทักษะ และ ข้อคิด ของผู้แต่งในค่าน การศึกษา การเศรษฐกิจ วัฒนธรรม- ประเพณี การเมือง การสงคราม การพัฒนาประเทศ ศาสนา การปฏิบัติงานของข้าราชการ การปฏิบัติคนในสังคม ชีวิตครอบครัว ชีวิตโดยทั่วไป และการประเมินค่าของบุคคล เหล่านี้ ผู้วิจัยคิดว่าผู้แต่งไม่เพียงแต่จะเสนอเรื่องราวของนิราศในแบบธรรมดาที่เป็น การบรรยายสิ่งต่าง ๆ เป็นคันท่า มุขลล เหตุการณ์ หรือสถานที่ แล้วพรรณนาความในใจประกอบอย่างเกี่ยวเท่านั้น แต่นิราศในช่วงเวลาที่วิเคราะห์นี้ได้เสนอทักษะส่วนตัวที่ต้องการให้บ้านเมืองและสังคมที่อยู่มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

ข้อสังเกต นิราศบางเรื่องมีบทนำ และบทตัวเรื่องไม่แยกออกจากกัน อย่างชัดเจน คือผู้แต่งจะกล่าวถึงการเดินทางเมื่อขึ้นต้นเรื่องแล้วจึงแทรกความรู้สึกของผู้แต่งในขณะเดินทาง โดยไม่ได้คร่ำครวญ ลานางไว้ก่อนเดินทางในตอนแรก เป็นการเกริ่นเรื่องก่อน

2.2.1.3 บทลงท้าย เป็นการลงท้ายหรือจบเรื่องหลังจากที่ผู้แต่งได้เดินทางมาถึงจุดหมายปลายทางแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 5 หัวข้อคือ

2.2.1.3.1 การบรรจบถึงสถานที่จุดหมายปลายทาง

2.2.1.3.2 การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ

2.2.1.3.3 การบอกจุดประสงค์ในการแต่ง และคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่ง

2.2.1.3.4 คำอวยพรแก่ผู้อ่านและคำอธิษฐานของผู้แต่ง

2.2.1.3.5 การเตือนใจให้ข้อคิด

2.2.1.3.1 การบรรลุถึงสถานที่จุดหมายปลายทาง เมื่อผู้แต่ง บรรลุถึงสถานที่จุดหมายปลายทางแล้ว จะกล่าวถึงความรู้สึกประทับใจที่ได้เดินทางมาถึง และบางเรื่องก็ชักชวนให้ผู้อ่านได้เดินทางไปด้ามีโอกาส ดังตัวอย่างใน นิราศวังตะไคร้ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ว่า

วังตะไคร้วิไลล้ำธรรมชาติ
ไค้ชมชื่นรื่นหลงอยู่ง่วงวย
เป็นวนอุทยานสถานดิน
เป็นทั้งสวนพฤกษชาติพิลาสไป
ทั้งยังเป็นสวนคันผลไม้
ปลูกส้มสุกลูกไม้ในเขตคาม
จนนิราศวังตะไคร้ไว้เพียงนี้
สมสุขชีวีสวัสดิ์ควัพัฒนา

ตั้งอินทร์ว่าคุพรหมสร้างไว้อย่างสงบ
มณเฑียรช่วยแต่งประดับงามจับใจ
มีโชคหินห้อยละห่านธารน้ำไหล
ทั้งใบไม้คอกนั้นงอกงาม
ทุเรียนเงาะเพาะไว้ในสนาม
จนชื่นช้อลิ้นนามงามครั่งตา
ขอทานที่รออานน่านักหนา
มีเวลาเชิญไปชมไค้เอย¹

การที่ผู้แต่งลงท้ายด้วยการบรรลุ ถึงสถานที่จุดหมายปลายทางนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐาน ว่า เพื่อแสดงว่าผู้แต่งได้เดินทางมายังที่หมายไค้สำเร็จ การเดินทางปลอดภัยและการ เดินทางไค้สิ้นสุดลงแล้ว

2.2.1.3.2 การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ ผู้แต่งจะกล่าวถึง การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ นิราศที่ผู้แต่งเดินทางไปต่างประเทศ ไปอบรม ไปปฏิบัติงาน หรือไปทัพ จะกล่าวถึงความรู้สึก ความศึใจที่ได้พบหลังจากที่พราวจากกันใ ระยะเวลาหนึ่ง ดังตัวอย่างใน นิราศธาวาย ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ว่า

ที่ 15 เวลาชั้ล้ทุ่มแล้ว
เครื่องบินรอนลงพื้นแสนชื่นใจ
ไค้เห็นหน้าลูกเมียความพลีหาย
นิพนธ์เป็นกลอนตอนพราวฉากกวี

ให้ผ่องแผ้วยินดีจะมีไหน
ถึงแดนดินไทยปลอดภัย
ใจสบายคลายทุกข์เป็นสุข
จนนิราศธาวายอิเพียงนี้เอย²

¹ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศวังตะไคร้" รวมนิราศ, หน้า 183.

² พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศธาวาย" รวมนิราศ, หน้า 102.

การลงท้ายด้วยการพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาจจะต้องการเสนอภาพที่แสดงถึงความสุข ความสมหวังของคนรักที่จากกัน และได้มาพบกันอันทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจไปด้วย

2.2.1.3.3 การบอกจุดประสงค์ในการแต่งและคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่ง การที่ผู้แต่งบอกจุดประสงค์ในการแต่ง และคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่งนี้ เป็นหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้เป็นอย่างดี ไม่ต้องไปค้นคว้าหนังสืออื่นประกอบ บางเรื่อง อาจบอกชื่อผู้แต่งไว้ด้วย จุดประสงค์ในการแต่ง จะบอกว่าแต่งเพื่อฝากนางอันเป็นที่รัก หรือเพื่อสอนใจ คำชี้แจงในการแต่ง โดยมากมักจะเป็นการล้อมคอกว่า แต่งไม่เก่ง ขออภัย และขอให้ผู้อ่านซัดเกล้าแก้ไขให้ หรือบอกว่าแต่งตามแบบนิราศของสุนทรภู่ กังตั่วอย่างใน นิราศรอบโลก ของ แสงทอง บอกจุดประสงค์ในการแต่งเพื่อฝากคำ ประพันธ์ไว้ และกล่าวขออภัยถ้าสัมผัสนอกคาวราและให้ช่วยแก้ไขให้¹ ว่า

ขอน้อมฝากวาทย์กลั่นประพันธ์นี้
ถ้าเห็นเชิงกลอนลิขิตผึกเอกโท
ไต่ไปรคชี้แจงให้อภัยด้วย
กลอนกวีให้อยู่ยืนคู่ฟ้า

แก้กวีปริชาอาวุธ
สัมผัสโวหารทำนอกคาวรา
เหมือนนุโคช่วยชูค้ำน้ำภาษา
ไม่ถูกขಾಯ่างเห็นอยู่เป็นนิตย์¹

อีกตัวอย่างใน นิราศชานา ของ นายชื่น บอกชื่อผู้แต่งไว้ในบทลงท้าย ว่า
ชื่อนายชื่นผู้สุนทรกลอนนิราศ เป็นข้าบาทมงกษมทศรี
ขอนมนอบมาทาผ่าธุลี บารมีคุ้มด้วยช่วยกันภัย²

การบอกจุดประสงค์ในการแต่ง และคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นความรอบคอบของผู้แต่ง ที่จะแสดงให้ผู้อ่านรู้ถึงจุดประสงค์ของผู้แต่ง บางเรื่องรู้ชื่อผู้แต่งด้วย และยังทำให้เข้าใจถึงลักษณะการแต่งด้วยจากคำชี้แจง

¹แสงทอง (หลวงบุญยานพพานิชย์), นิราศรอบโลก (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2504), หน้า 310.

²นายชื่น, นิราศชานา, หน้า 59.

2.2.1.3.4 คำอวยพรแก่ผู้อ่านและคำอธิบายของผู้แต่ง

ผู้แต่งมักจะกล่าวคำอวยพรแก่ผู้อ่าน และคำอธิบายของผู้แต่งไว้ในนิราศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางที่ไปทำบุญบ้าง หรือนิราศที่มีเนื้อหาบันทึกการเดินทาง และนิราศแท้ที่แสดงในใจของผู้แต่งค่อนข้างอันเป็นที่รัก เป็นการอวยพรให้ผู้อ่านได้ผลบุญที่ผู้แต่งได้ทำไว้ และคำอธิบายของผู้แต่งมักจะเป็นเรื่องขอให้ได้สิ่งที่สมปรารถนา และสมหวังในเรื่องความรักขอให้ได้พบนางในนิราศทุกชาติ กังคัลอย่างใน นิราศพระปดิวีของ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์) ว่า

ขอแผ่ผลส่วนกุศลให้สมหวัง
ฉันทังใจให้ทั่วทุกตัวตน
ทั้งนารีที่รักหรือลักลอบ
จงโมทนาอานิสงส์เหมือนจงใจ

ทั้งผู้ฟังผู้อ่านสารนุสนธิ
จะมีกมลโมทนาปลื้มอาลัย
ยังนึกขอมคุณคึกพิสมัย
จบเรื่องไปปดิวีเท่านั้นเอย¹

การที่ผู้แต่งกล่าวคำอวยพรแก่ผู้อ่าน และคำอธิบายของผู้แต่งไว้ในบทลงท้ายของนิราศนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เพื่อต้องการกล่าวอุทิศนิราศที่แต่งนี้ให้ผู้อ่าน และมีลักษณะการลงท้ายที่เหมือนกับนิราศของสุนทรภู่ ที่มีกลลงท้ายแบบนี้ คือ ให้ผลบุญที่ไปทำมาแก่ผู้อ่านผู้ฟัง ใ้รับ หลังจากที่คุณแต่งได้เดินทางไปทำบุญมา

2.2.1.3.5 การเตือนใจให้ซื่อคึก ผู้แต่งจะลงท้ายเป็นการเตือน

ใจให้ซื่อคึก เป็นการแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ในเรื่องการรักษาเกียรติ การไม่เบียดเบียนกัน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการรักประเทศชาติ กังคัลอย่างใน นิราศพระอารามของ จินตนา ปิ่นเฉลียว เตือนใจและให้ซื่อคึกถึงความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ยึดพระบารมีพระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่ง รักศักดิ์ศรีของไทย ไม่มีชาติอื่นใดที่จะรักชาติเราเท่าเรารักเอง ว่า

¹ หลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์), นิราศพระปดิวี, หน้า 49.

ยี่สิบธัญญาพระบารมีเป็นที่พึ่ง
ไทยเพื่อไทยไทยรักศักดิ์ของไทย
บุญกระไรคู่พระบารมีเมศ
เทิดพระผู้ผ่านฟ้าหลาดละเวง

รวมน้ำหนึ่งใจเดียวกลุ่มเกลียวไค้
ชาติอื่นใดจะรักเราเท่าเราเอง
พึ่งพระเศวตัมรินทร์ทุกขมเฆง
บุญญาแปลงปองปกศกปรีดิ์¹

การเตือนใจให้ซ้อคิก ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งทำได้เหมาะสม เพราะเป็น
การฝากคำสอนบางประการไว้เป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้อ่านได้ประพฤติปฏิบัติตน และ
ดำเนินชีวิตไปในครรลองธรรมที่ถูกคองอยู่ในศีลธรรมอันดี

ผลการสำรวจพบว่า บทลงท้ายในนิราศคำกลอนในช่วงที่วิเคราะห์นี้ ผู้วิจัย
สันนิษฐานว่า ผู้แต่งพยายามให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจในตอนจบท้ายการลงท้ายหลาย
แบบคือ การบรรจูดึงสถานที่จุดหมายปลายทาง การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ การ
บอกจุดประสงค์ในการแต่งและคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่ง คำอวยพรแก่ผู้อ่านและคำอธิบาย
ของผู้แต่ง การเตือนใจให้ซ้อคิก ผู้วิจัยพบว่า การบอกจุดประสงค์ในการแต่งและคำชี้แจง
เกี่ยวกับการแต่งมีมากที่สุด จำนวนรองลงมาคือคำอวยพรแก่ผู้อ่าน และคำอธิบายของ
ผู้แต่ง และจำนวนน้อยที่สุดคือการจบเรื่องตามอย่างวรรณคดี นิราศแท้และนิราศสมมุติ
มีการลงท้ายทั้ง 5 แบบข้างต้น นิราศรวมและนิราศล้อมีแบบเดียวคือ การบอกจุดประสงค์
ในการแต่งและคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่ง

คุณค่าของเนื้อหา เนื้อหาของนิราศคำกลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ ผู้วิจัย
วิเคราะห์ได้ว่ามีคุณค่า 2 ประการคือ

1. คุณค่าทางความรู้และสะท้อนชีวิตในสังคม
2. คุณค่าทางการสอนใจ

1. คุณค่าทางความรู้และสะท้อนชีวิตในสังคม ผู้แต่งให้รายละเอียดในการเดินทาง เช่น กล่าวถึง ประวัติ ค่านาน สถานที่ วัฒนธรรมประเพณี สะท้อนสภาพบ้านเมือง และชีวิตในสังคม ทำให้ทราบเหตุการณ์ในสมัยนั้นด้วย ทั้งตัวอย่างในนิราศนำทวมกรุงเทพฯ 2485 ของ พระยาอรอดศาสดรโสมณ ผู้แต่งเล่าถึงเหตุการณ์บ้านเมืองไทยสมัยนั้นว่า ตัวอักษรของไทยตัวที่ออกเสียงซ้ำกันต้องคัดออกใช้เพียงตัวเดียว ชายและหญิงแต่งกายตามแบบฝรั่ง ว่า

แม้แต่ตัวอักษรถูกทอนคัก
บรรดาศักดิ์ก็ถูกถอดออกหมดควาย
ชายสวมเสื้อนุ่งกางเกงแบบฝรั่ง
อารยธรรมลวิไลไปทุกคน

เพื่อให้หัดอ่านเรียนเขียนได้ง่าย
การแต่งกายเปลี่ยนนุ่งผ้าแดงสากร
หญิงกระโปรงแบบหม่อมหลวงมิ่งเกิดผล
อีกเพื่อคลมหาอ่านจกเทศาภิไทย¹

ผลการสำรวจพบว่า ส่วนมากผู้แต่งเป็นผู้มีประสบการณ์อยู่ในสมัยที่แต่งนิราศด้วย และไต่บันทึกเหตุการณ์ไว้ในนิราศจึงได้เสนอสภาพบ้านเมือง สะท้อนชีวิตสังคม ออกมาในสิ่งที่คาดว่าจะเป็นประโยชน์ทางความรู้แก่ผู้อ่าน นอกเหนือไปจากความเพลิดเพลิน

2. คุณค่าทางการสอนใจ ผู้แต่งให้คติคำสอนใจที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ชีวิตครอบครัวและสังคม ทศนะของผู้แต่งที่มีคุณค่าอันเป็นการแสดงความกตัญญูเห็นส่วนตัวของผู้แต่ง ถ้ามีผู้ที่สนใจนำไปพิจารณาใช้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และยังให้อุทาหรณ์ไว้ด้วย ทั้งตัวอย่างใน นิราศพระอาราม ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว ผู้แต่งแสดงความอาลัยเสียสละเมืองเก่าคืออยุธยาราชธานีของไทย ที่ถูกพม่าเผาเหลือแต่ทราก เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ และย้ายเดือนเป็นอุทาหรณ์ให้คนไทยสอนลูกหลานอย่าให้ประวัติซ้ำรอยเหมือนอยุธยาที่ต้องเสียกรุงแก่พม่าและถูกข้าศึกเผาทำลาย เพราะคนไทยแตกความสามัคคีกัน ว่า

¹ พระยาอรอดศาสดรโสมณ, "นิราศนำทวมกรุงเทพฯ 2485" บทประพันธ์นิราศนำทวมกับลิลิตพระบรมอัฐิพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, 2501), หน้า 55.

เล็งอารามนามพระศรีสรรเพชญ์
ชงก้องคลึงจ้องหมองจามัลย์
เหลือกองเกล้าเศร้าใจให้สะอื้น
ไอ้อุชชยายศหมททั้งปวง

เพียงจะเค็คมอกม้วยค้วยเสียขวัญ
ทรากวิคอันลาญสลายระคายทรง
ยากจะฝันชลนัยน์มิให้ร่วง
เสมอควงคอกฟ้าสิ้นคาทราม¹

และ

อุทาหรณ์สอนใจไว้เด็กเพื่อน   อย่าให้เหมือนอยุธยาคราศึกษลาญ
ประวัติศาสตร์อย่าซ้ำรอยดอยประจัน   สอนลูกหลานรักพงศาวังไทย²

ผลการสำรวจพบว่า ส่วนมากผู้แต่งจะสอนใจหรือให้คนละเว่นจากการทำบาปกรรม หันมาประกอบคุณงามความดี และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

2.3 กลวิธีการเสนอเรื่อง กลวิธีการเสนอเรื่อง คือ สิ่งที่ใช้เพื่อให้ผู้อ่านรับสาร คือ เกิดความรู้สึกสะเทือนใจไปทั่วกันกับกวี³ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในค่าน

2.3.1 กลวิธีการดำเนินเรื่อง เป็นเทคนิคหรือกลวิธีที่ทำให้เรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ โดยใช้วิธีการที่ทำให้ผู้อ่านสนใจ แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อคือ

2.3.1.1 การบรรยาย

2.3.1.2 การใช้คำถาม-คำตอบ

2.3.1.3 การใช้บทสนทนาโต้ตอบ

2.3.1.1 การบรรยาย เป็นการเล่าถึงสถานที่ไปตามลำดับเส้นทางหรือตามลำดับเวลาทำนองบรรยาย การบรรยายมีทั้งการบรรยายอย่างรวบรัดเพื่อให้การดำเนินเรื่องรวดเร็วขึ้น และ การบรรยายอย่างละเอียดโดยขยายความออกไปมาก คึงตัวอย่างใน นิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาวไล ตั๋วละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่องคือ

¹จินคณา ปิ่นเฉลียว, นิราศพระอาราม, หน้า 31.

²เรื่องเดียวกัน.

³ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 194.

นางวันทอง ได้เล่าถึงชีวิตของนาง โดยเล่าเรื่องย้อนกลับในตอนต้น กล่าวถึงนางกำลังถูกพาตัวไปประหารชีวิต มีประชาชนมาบงกชนางวันทองจึงเล่าชีวิตของคนให้ประชาชนฟัง

ฉันละห้อยสร้อยเกล้าเขาจะมา
จะเล่าเรื่องรักร้างแล้ววางวาย
อันความรักของข้าจงตราโลก
พสุธาฟ้าเห็นเป็นพยาน
โคเป็นเยี่ยงแบบอย่างสำหรับหญิง
วามากชายหลายชู้หนีไป

ขอเวลาเพชรฆาตที่มากหมาย
ให้หญิงชายได้ชมอยู่นมนาน
มีทั้งทุกข์สุขโศกนาสงสาร
จะชั่วช่าสามานยประการใด
ทุกทุกสิ่งสัจจิ่งกักราศรีย
ไม่เห็นใจเช่นฉันนางวันทอง¹

อีกตัวอย่างใน นิราศมลายา ของ พระราชนครินทร์ (ก. ทุมวโร) ผู้แต่ง
ได้เล่านิทานให้ผู้ร่วมเดินทางฟังตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นการแทรกนิทานประกอบว่า

เขาจะเกณฑ์เวรฉันนั้นให้เล่า
เอาเรื่องราวเราให้ก็ไม่คู่
แต่ปางหลังยังมีมาพบพนม
ประจิมทิศคึกคักกลางคลอง
ปรากฏนามตามนิยม "นายโกล"
มีชั้นบังสมเสร์จลิมเจ็คปี
จิงวอนไหวให้ผู้ใหญ่ไปสูขอ
พอแม่หญิงยกให้หมายเป็นเมีย

นิทานเก่าเราพรันครันจะหนี
ขอไปที่พอประหังไปรคพังลง
บานกระทุมคงยางข้างขอบหนอง
เมืองมะรองมูระพระบุรี
เจริญไวอวบอวนवलฉวี
บังเกิดมีความปรารณาจะหาเมีย
นางฉลอลูกคาไฉยฉายเฉลียว
คกเอาเมียหอยมันคามสัญญา²

อีกตัวอย่างใน นิราศพายาใจไปรอบโลก ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ผู้แต่ง
เล่าเรื่องละครที่ผู้แต่งไปดูตั้งแต่ต้นจนจบให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องด้วยว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ฉันทน์ ชาววิไล, นิราศขุนช้างขุนแผน (พระนคร : โรงพิมพ์ธนาคารกรุงเทพ, 2513), หน้า 39.

²พระราชนครินทร์ (ก. ทุมวโร), นิราศมลายา, หน้า 30.

จำจะกล่าวเรื่องราวของเคอริง
 ของริซาร์ควากเนอร์นักดนตรี
 แหวนทองของนิเบลุงเกิน
 แดงขยายจากนิยายปรัมปรา
 วันนี้เล่นคอนที่หนึ่งเท่านั้น
 คอนที่สองวัลคีร์สี่คี่แน่นอน
 คอนที่สี่ทไวไลท์ออฟเดอะกอดส์
 สบสมัยเทพไทสูนรยา
 เริ่มเรื่องราวไคล้แม่มน้ำไรน์
 อัมสรสาวเวียนววยหมายจำนง
 นางพริคคาทูลว่าซาชักของ
 หาชองอื่นให้เขาจะเป็นไร
 ยังไม่ทันกล่าวคอกก็สองยักษ์
 นุกฟรีเอียเอาไปไม่เนินนาน

เป็นผลงานยอดเยี่ยมประเสริฐศรี
 สมัยราวร้อยปีที่ผ่านมา
 ออประราซुकเคนเป็นสง่า
 เป็นมหาอุปราชถึงสี่คอน
 เรียกโรนโกลกสิ้นสิ้นทุกกันก่อน
 ซักพรีคคอนที่สามคองคามมา
 นิยายยอกประหลาดอาจแปลว่า
 สิ่งหุหุราทั้งหลายหลายลง
 มีชุมทองกองใหญ่ยอกประสงค์
 รักษาไว้ให้คงตลอดกาล
 เพราะฟรีเอียเป็นน้องที่ในไส้
 เช่นชุมทรัพย์ที่ในเมืองบาคาล
 อิกอ๊กเขามาอย่างกลาหาญ
 สัญญาวาจะประทานก็เอาไป¹

นิราศส่วนมากเล่าโดยผู้แต่ง และบางเรื่องมีการเล่าย้อนกลับเป็นช่วง ๆ เช่น
 เมื่อเดินทางความลำบากเส้นทาง หรือตามลำดับเวลาแล้ว หวนกลับไปนึกถึงตอนที่อยู่กับ
 นางในนิราศว่าตอนนี้ทำอะไรบ้าง หรือเมื่อเดินทางมาถึงตำบลหนึ่ง เคยมีความรักกับใคร
 ที่อยู่ตำบลนี้แล้วได้เลิกร้างกันไปก็จะเล่าไว้ ดังตัวอย่างใน นิราศชนอม ของ
 วรรณลงกฎ ผู้แต่งเล่าไปตามลำดับเส้นทางแล้วย้อนกลับเป็นช่วง ๆ ตอนที่หวนกลับไป
 นึกถึงอดีตว่าเคยมีคนรักชื่ออารี รักกันมา 4 ปีแล้วจากกันที่อำเภอสิชล ว่า

ถึงสิชลทันเทวน้ำนครพราว
 สืบสืบคนชานาญสาวทมิฬ
 โออารีนี้กระไรไรอารี
 เมื่อก่อนบักรักไว้มิให้แปร

เคยลาจากคนรักหัดถวิล
 ไม่คืนถิ่นอ้อมใจอาลัยแล
 สิ้นยินดียามจากฝากรอยแผล
 นึกว่าแนค้วยมีอารีเรา²

โน.ล.ปิ่น มาลากุล, "นิราศพญาใจไปรอบโลก" นิราศเมืองไทยไปรอบโลก
 และนิราศพญาใจไปรอบโลก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519), หน้า 403-407.

วรรณลงกฎ, "นิราศชนอม" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร, หน้า 86.

อีกตัวอย่างใน นิราศชมตลาดสำเพ็ง ของ นายบุศย์ ผู้แต่งบรรยายตาม ลำดับเส้นทางในการเดินทาง ว่าออกจากร้านเห็นกระทรวงธรรมการปัจจุบัน คือ กระทรวงศึกษาธิการ ว่า

ที่ถนนจักรเพชรเป็นเขตย่าน เห็นกระทรวงธรรมการตรงบ้านไป สำหรับส่งขุมทรงสิกขารักษาพุทธ ตามแบบอย่างวางกำหนดให้จกจำ	ออกจากร้านมัวหมองไม่ผ่องใส ท่านตั้งไว้สืบสร้างในทางธรรม ให้ต้องบงกชให้มีถิลดล่ำ เหมือนแนะนำนิคชอบประกอบการ ¹
---	--

อีกตัวอย่างใน นิราศนครวัดค่ากลอน ของ พระยาอนุศาสน์จิตรกร ผู้แต่ง บรรยายตามกำหนดเวลาตามเส้นทางในการเดินทางว่า เดินทางโดยเรือกลไฟคอนเข้า วันที่ 29 กันยายน ไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ว่า

ย่ำรุ่งนาฬิกาเวลาเช้า เรือไซจักรเข้าลำแม่น้ำพลัน เห็นทุ่งนาทางเหมือนบางกอก ลำแม่น้ำคคโค้งเป็นวงไป	ยี่สิบเก้ากันยายน้าวสันต์ สองฟากนั้นท่านากันคาไป รถเข้าออกชุกชุกอยู่ไสว เห็นตึกใหญ่อยู่ทางกระจ่างตา ²
--	---

อีกตัวอย่างใน นิราศบ้านแหลม ของ นายพิน ผู้แต่งเล่าเหตุการณ์บรรยาย ให้ผู้อ่านชวนคิดตาม โดยเล่าว่าแมงสามบินมาถูกที่อกแล้วตาย ทำให้ผู้แต่งหัวนี้ใจว่า การจากนางไปครั้งนี้จะพบอันตรายที่ร้ายแรงหรือไม่ ว่า

พอเรือเลี้ยวแหลมค้งค้งวาม ถูกที่อกตกตายแล้วหายไป	ตัวแมงสามบินดลามาแต่ไหน ให้หัวนี้ใจคิควนฉงนง ³
---	--

¹ นายบุศย์, "นิราศชมตลาดสำเพ็ง" กรุงเทพในนิราศ (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2521), หน้า 21-22.

² พระยาอนุศาสน์จิตรกร, นิราศนครวัดค่ากลอน (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ม.ป.ป.), หน้า 10-11. (พิมพ์ช่วยในงานกรฐินพระราชทานจางวางเอกเจ้าพระยา รามราชพ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก ณ วัดเชลมาภิมิตราราม จังหวัดนนทบุรี 25 ตุลาคม 2468).

³ นายพิน, "นิราศบ้านแหลม" ประชุมนิราศเมืองเพชรบุรี, หน้า 79.

กลวิธีการดำเนินเรื่อง โดยวิธีการบรรยายนี้ แม้จะเป็นการบรรยายถึงสถานที่ไปตามลำดับเส้นทางหรือตามลำดับเวลา ผู้วิจัยเห็นว่าทำให้ไม่สับสนเป็นการเล่าเริ่มตั้งแต่ออกเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง บางเรื่องมีการบรรยายโดยวิธีเล่าแบบย้อนกลับเป็นช่วง ๆ ในบางเรื่อง ก็เป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านสนใจอยากติดตามเรื่องที่อ่าน บางเรื่องเล่าเหตุการณ์ที่เป็นลางสังหรณ์ทำให้ชวนติดตาม เนื้อหาที่สมบูรณ์อ่านจนจบ

2.3.1.2 การใช้คำถาม-คำตอบ ผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้คำถาม-คำตอบ เมื่อผู้แต่งเดินทางไปพบสถานที่หรือตำบลที่มีชื่อกระหอบารมณ์ ความรู้สึก หรือที่มีชื่อแปลกก็จะถามทักว่าหมายถึงอะไร แล้วผู้แต่งจะเป็นฝ่ายตอบเอง หรือให้บุคคลอื่นในนิราศตอบ ดังตัวอย่างใน นิราศประสานมิตร ของ เฉลิม ไวปริชิต ผู้แต่งใช้คำถามนำแล้วผู้แต่งตอบเอง เช่น ผ่านตำบลบางชื่อ ก็ถามว่า ชื่อนี้ทำไมจึงทำให้นึกถึงเรื่องครั้งหลัง แล้วผู้แต่งก็ตอบเองว่า ชื่อคำว่าชื่อนี้เตือนใจให้นึกถึงว่าได้กล่าวกับ นางในนิราศว่า จะชื่อตรงก่อนาง ว่า

พอแล่นลัดคัตทางถึงบางชื่อ
คึกกระไรใจชื่อนี้ชื่อคัง
คนคงชื่อถ้อมันไม่ผันผวน
ชื่อตำบลลคลใจให้คล้องจอง
หวนรำลึกนึกกวาจาขึ้นมาได้
ไปรับการศึกษาถึงธานี

โยหนอชื่อพันผูกมาปลูกฝัง
ไมพลาคลพลังยังจำในทำนอง
หญิงชายลวนควรวังกันทั้งผอง
พันต้องยึดมั่นเป็นอันดี
นองให้ไวก่อนพราจากโฉมศรี
พบสตรึงามเหลือจะเจือจาน¹

กลวิธีการดำเนินเรื่อง โดยวิธีการใช้คำถาม-คำตอบนี้ เป็นการเร้าความสนใจให้ผู้อ่านอยากรู้คำตอบจากคำถามที่ถามนำขึ้นมา และชวนให้ติดตามอ่านเพื่อหาคำตอบต่อไป และเป็นกลวิธีที่แปลกไปจากนิราศก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห์

¹ เฉลิม ไวปริชิต, "นิราศประสานมิตร", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์, หน้า 63.

2.3.1.3 การใช้บทสนทนาโต้ตอบ ผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้บทสนทนาโต้ตอบ แทรกระหว่างการดำเนินเรื่องระหว่างผู้แต่งกับนางในนิราศหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องถึงการดำเนินเรื่องด้วยกลวิธีนี้เป็นการผูกเรื่องให้ดำเนินไปคล้ายเป็นบทละคร แทนที่จะเป็นการเล่าตลอดเรื่อง ซึ่งทำให้มีรสชาติในการอ่านแปลกออกไป บทสนทนาในส่วนมากเป็นบทคัดพ้อ หรือ เกี่ยวพากันในเรื่องของความรัก ดังตัวอย่างใน นิราศพุทธรักษาของกรีก ชาญเชิงรบ ผู้แต่งสนทนากับหญิงที่พบในระหว่างการเดินทาง ว่า

พี่สุดจิตสุดฤทธิ์จะคิดไป
พี่เพียรถามงามวิไลทั้งหลายครั้ง
หลอนกลิ่นแกล้งแฉ่งนามความจริงจน
นางสายหยุดค้อมแหงแล้วแกล้งพูด
ควพี่ทิดคิดก็มีปัญญา

แม่ดวงใจทำปริศนามามีคมน
แมนองนางพรุ่งมีคปิดทุกหน
พี่สุดทนลนช้ำอยู่คำคา
น้องช้อหยุดเป็นไรโฉนจา
ส่วนนาเป็นน้องหมองทำไม¹

กลวิธีการดำเนินเรื่อง โดยวิธีการใช้บทสนทนาโต้ตอบนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นกลวิธีที่นิราศสมัยก่อนช่วงที่วิเคราะห์นั้นก็เคยทำมาแล้ว แต่แทรกไว้เพียงเล็กน้อย แต่ในนิราศในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้มีเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม บางเรื่องใช้กลวิธีนี้แทบทั้งเรื่อง เป็นการผูกเรื่อง อาจเป็นเพราะผู้แต่งคิดว่าทำให้อ่านเพลิดเพลิน น่าสนใจกว่าการให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเองโดยตลอด

คุณค่าของกลวิธีการเสนอเรื่องทั้ง 3 แบบคือ การบรรยาย การใช้คำถาม-คำตอบ และการใช้บทสนทนาโต้ตอบ เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งพยายามให้การดำเนินเรื่องน่าสนใจ แม้การเล่าเรื่องแบบการบรรยายไปตามลำดับเส้นทาง หรือตามลำดับเวลา จะเป็นกลวิธีที่เรียบง่าย ผู้แต่งก็ได้พยายามเล่าเรื่องโดยมีการย้อนกลับ ในตอนต้นเป็นช่วง ๆ บ้าง ซึ่งกลวิธีในการดำเนินเรื่องแบบนี้ดีในค่านไม่ทำให้ผู้อ่านสับสน เพราะยึดการบรรยาย โดยการลำดับเส้นทาง หรือ ลำดับเวลาไว้ ดังตัวอย่างใน นิราศหน้าท่อมกรุงเทพฯ 2485 ของ พระยาอรรดศาสตร์โสภณ ผู้แต่งเล่าเหตุการณ์ตอนหน้าท่อมกรุงเทพฯ ว่า

¹กรีก ชาญเชิงรบ, นิราศพุทธรักษา (พระนคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจงเจริญ, 2505), หน้า 31.

วันไคน้ำท่วมสูงขึ้นมาที่นิ้ว ทำให้ผู้อ่านทราบเหตุการณ์ไปตามลำดับเวลา ว่า

รุ่งที่หนึ่งเดือนตุลานั้นมาอีก
ที่สองสามตามบันไดของนอกชาน
วันที่สี่ที่ห้าหน้าบา เรือย
วันที่แปดเริ่มขึ้นชั้นบันได

ไหลรินหลีกิ้วเข้ามาถึงหน้าบ้าน
สูงประมาณห้านิ้วเศษสังเกตไว้
ที่หกเอื่อยที่เข็ดตรงยังคงไหล
ท่วมชั้นสองเลยวัดไค้สิบนิ้วฟูๆ

กลวิธีการใช้คำถาม-คำตอบ โดยผู้แต่งถามนำแล้วผู้แต่งตอบเอง หรือบุคคลอื่นในนิราศเป็นผู้ตอบ เป็นการสร้างความสนใจให้ผู้อ่านติดตาม ดังตัวอย่างในนิราศกรุงเก่าของ 48 นักกลอนร่วมสมัยโดยให้มีบุคคลในคณะที่เดินทางสงสัยถามขึ้นว่าชื่อเกร็ดกระการ หมายถึงอะไร แล้วก็มีผู้รู้เป็นผู้ตอบคำถามนั้น ว่า

เสียงใครบอกเกร็ดกระการใกล้ผ่านพ้น
เมื่อไม่เห็นตามกันออกกันไป
พวกที่รู้หัวเราะขี้มียะเยาะให้
แล้วบอกว่าไซสถานพิมานพรหม
เขามาฝึกวิชาอาชีวะ
ทำการทำงานที่ชอบเลี้ยงครอบครัว

เห็นทุกคนชะเง้อมองร้องอยู่ไหน
บ้างสงสัยคิดสุสานเกานานนม
ว่าคงไปอยู่ป่าเห็นทาสม
ที่อบรมนารีที่ชายตัว
เพื่อเป็นภริยาตีหากมีนิ้ว
เลิกทำชั่วเอากายออกขายกิน²

กลวิธีการใช้สนทนาโต้ตอบ ใช้แทรกระหว่างการดำเนินเรื่องระหว่างผู้แต่งกับนางในนิราศหรือบุคคลที่เอ่ยถึง เป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องน่าอ่าน ดังตัวอย่างในนิราศนที ของ นที ศรีสวัสดิ์ ผู้แต่งใช้สนทนาโต้ตอบแทรกระหว่างการดำเนินเรื่องว่าก่อนเดินทาง ผู้แต่งได้สนทนาโต้ตอบกับสามีว่าอย่างไร ทำให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องว่าสามีไม่อาจไปส่งผู้แต่งได้เพราะคิณงานราชการ ซึ่งทำให้เรื่องน่าอ่านขึ้นกว่าที่จะได้จากคำบอกเล่าของผู้แต่งอย่างเดียว ว่า

¹พระยาอรรถศาสตร์โสภณ, "นิราศน้ำท่วมกรุงเทพฯ 2485",
บทประพันธ์นิราศน้ำท่วมกับลิลิตพระบรมอัฐิ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและอื่น ๆ, หน้า 35.

²48 นักกลอนร่วมสมัย, นิราศกรุงเก่า (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์
จำกัด, 2513), หน้า 70.

น้องคร่ำครวญหวานให้อยู่ในสวน
 ฝ้ากอครีทวาระรักภักดิ์มีคาลัย
 ราชการงานศึกจอมจิตพิ
 ถึงตัวไกลใจแอบแนบมวลปราง

เสียงนุ่นมวลปลอบน่องอย่าหมองหมาย
 แสนเสียดายมิไค่ส่งอนงค์นาง
 โอนที่นึมน่องอย่าหมองหมาย
 โชคทุกอย่างเป็นของน้องพี่พร่องพร¹

ผลการสำรวจพบว่าคุณค่ากลวิธีการเสนอเรื่อง ในค่านการดำเนินเรื่อง โดยใช้กลวิธีแบบการบรรยาย ทำให้ไม่สับสนในการอ่าน การใช้คำถาม-คำตอบทำให้น่าสนใจชวนติดตาม และเป็นกลวิธีที่แปลกออกไปจากนิราศก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห์ การใช้บทสนทนาโต้ตอบ ทำให้อ่านเพลินเหมือนอ่านบทละคร ชวนติดตามเนื้อหาสมบูรณ์

2.4 การเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กับ นิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน การเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนระหว่างสองสมัยนี้ เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของนิราศ ซึ่งอาจทำให้แลเห็นถึงวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของนิราศค่ากลอนได้ สามารถแบ่งการเปรียบเทียบออกเป็น 4 หัวข้อได้แก่

- 2.4.1 แนวการแต่งนิราศ
- 2.4.2 ส่วนประกอบของเนื้อหา
- 2.4.3 ศิลปะการแต่ง
- 2.4.4 แก่นเรื่องและกลวิธีการเสนอเรื่อง

2.4.1 แนวการแต่งนิราศ แนวการแต่งนิราศในที่นี้หมายถึง ลักษณะเนื้อหาของนิราศค่ากลอนทั้งหมดที่สามารถแบ่งประเภทเป็นแนวต่าง ๆ ตามวิธีการแต่งของผู้แต่ง และจุดมุ่งหมายในการแต่ง จะเห็นได้ว่านิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กับนิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีแนวการ

ในที ศรีสวัสดิ์, "นิราศปดิว" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์,
 หน้า 121.

แต่งที่เหมือนกันอยู่ 5 แนวคือ แนวที่แสดงความในใจของผู้แต่ง แนวบันทึกการเดินทาง แนวจากวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ แนวที่มาจากการ์ตูนรำพึง แนวจากการผสมระหว่างการ คร่ำครวญกับการสมมุติว่า เดินทางจากผู้เป็นที่รักไป แนวการแต่งที่แตกต่างกัน 2 แนวคือ แนวที่แสดงทัศนะที่มีต่อสังคม และ แนวการล้อลัทธิการใช้สำนวนภาษาของวรรณกรรม เรื่องอื่น แนวที่แสดงทัศนะที่มีต่อสังคมนั้นในนิราศเดิมก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห์นี้ มีแทรก อยู่แต่ไม่เด่นชัดเท่านิราศในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ ซึ่งแสดงทัศนะของผู้แต่งออกมาในเชิง วิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ที่เห็นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ตัวอย่างใน นิราศมะเหลเถไถ ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งล้อสำนวนการใช้คำใน บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถของคุณสุวรรณ ว่า

ลงมาถึงซึ่งรถกะพืดคอต	ใจจะจอกคิกถึงกะจิ้งจัน
ขึ้นรถพุดทางเหลียวกะเปียวลัน	โอเร็วพลันคองมลากชวากแวง
ก้าวเตาชาสวนตาคะเหมอเถอ	กำลังเผลอุก่าพลาคดลาคแถ
ก็เลยคีลิ่งกาหกคะแม	คะแหลแคอญูกกลางพลูชื่อ ¹

2.4.2 ส่วนประกอบของเนื้อหา ส่วนประกอบของเนื้อหาของนิราศคำกลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์กับนิราศคำกลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีส่วนประกอบของเนื้อหาใน บทนำ และบทลงท้าย คล้ายคลึงกัน แต่ส่วนประกอบในบทตัวเรื่อง ต่างกัน ซึ่งแล้วแต่เนื้อหาในเนื้อเรื่องนั้นมีรายละเอียดต่างกันไป

2.4.3 ศิลปะการแต่ง ศิลปะการแต่งนิราศคำกลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กับนิราศคำกลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีโวหาร และการใช้ภาษาในวิธีการที่เป็นแนวเดียวกัน ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมาย โวหารบางอย่างจะเห็นได้ว่าเลียนแบบโวหารของสุนทรภู่ ดังตัวอย่างในการลงท้ายของนิราศสุโขทัย ของ สุนธี ก้อนเครือ ว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นิราศมะเหลเถไถ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า 2. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพคุณหญิงดวง สรรพกิจเกษมการณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 28 มีนาคม 2504).

นิราศสุโขทัยในตอนนี้	ถ้ามันมีส่วนชวนให้มัน
จะยุกโถมหนักกลอนอ่อนลึกคน	เพราะอีกอักษุชกสนจนปัญญา
คิดว่าอ่านเพลินเพลินอย่าเมินหมอง	ที่จริงบ้างแคงบ้างก็อย่างว่า
เหมือนแคงเด้กเด้กคิมี่น้ำปลา	เครื่องแคงหามาผสมรสกลมกลืน
มีมากมายหลายอย่างตามทางพบ	จะให้จบก็หลายวันมันสุดฝัน
ทั้งส่วนวนไม่ล้าลึกสิ้นครึกครื้น	จึงต้องขึ้นกล่าวคำอำลาเอย ¹

ผู้แต่งเปรียบเทียบการแต่งนิราศคำกลอนว่า การทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินเหมือนกับการปรุงอาหาร เช่น แคงเด้กจะต้องมีน้ำปลา และเครื่องแคงมาผสมให้รสกลมกลืน นิราศจึงจะมีรสชาติสนุกน่าอ่าน

โวหารข้างต้นนี้เหมือนกับนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ ว่า

ไซ้จะมีที่รักสมัครมาก	แรมนิราศร้างมิตรพิสมัย
ซึ่งครวญคร่ำทำที่พิริพโร	ตามนิสัยกายกกลอนแตกอนมา
เหมือนแมคร้วควักแคงพะแนงผัก	สารพัดเพี้ยชูชิ่งเครื่องมั่งสา
อันพริกไทยใบผักชีเหมือนสีกา	คองโรยหนาเสียหนอยอรอยใจ
จงทราบความตามจริงทุกสิ่งสิ้น	อย่านึกนินทาแคงงแคงงไฉน
นักเลงกลอนนอนเปลาก็เศร้าใจ	จึงรำไรเรื่องรางวัลเอย ²

นอกจากนี้ ในค่านการพรรณนา จะเห็นได้ว่านิราศคำกลอนทั้ง 2 สมัย มีรายละเอียดในการพรรณนาที่เหมือนกันในการพรรณนาความในใจที่มีค่อนข้างอันเป็นที่รัก และการพรรณนาชมธรรมชาติซึ่งเป็นการพรรณนาความรู้สึกที่ไต่พบเห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วรำพันไปถึงนาง เหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยคิดว่าอาจเป็นเพราะหลักของการพรรณนาของนิราศที่จะขาดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ เป็นธรรมเนียมในการแต่ง

สุธี ก้อนเครือ, "นิราศสุโขทัย" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร, หน้า 178.

สุนทรภู่, "นิราศภูเขาทอง" ชีวิตและงานของสุนทรภู่ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยมิตรการพิมพ์, 2506), หน้า 165.

ส่วนที่แตกต่างกัน ในการพรรณนา จะเห็นได้ว่า การพรรณนาในการเดินทาง
ของนิราศคำกลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ รวดเร็วเท่าการพรรณนาแบบนิราศคำกลอน
ก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะการคมนาคมเจริญขึ้น เดิมเดินทางน้ำโดยเรือแจว
เรือกลไฟ ก็เปลี่ยนมาเป็นรถยนต์ ทางบกโดยทางช้าง ม้า ก็เปลี่ยนมาเป็น รถไฟ
รถยนต์ จนถึงเครื่องบิน จึงเห็นได้ว่าการพรรณนาในนิราศเดิม มีรายละเอียดกว่า
นิราศในสมัยที่วิเคราะห์ เพราะการเดินทางผ่านไปช้ากว่า ผู้แต่งสามารถเก็บราย
ละเอียดในการชมธรรมชาติได้มากกว่านิราศคำกลอนสมัยช่วงที่วิเคราะห์ ซึ่งจะพรรณนา
 อย่างกว้าง ๆ และมีการพรรณนาที่มีการมองจากที่สูงลงไปที่ราบเบื้องล่างเพราะมองจาก
 เครื่องบิน มีการพรรณนาถึงเมฆด้วย การพรรณนาจะเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านไป
อย่างรวดเร็ว จึงเก็บรายละเอียดในการพรรณนาได้ไม่มากเท่านิราศก่อนสมัยช่วงที่
วิเคราะห์ นอกจากนี้การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของผู้แต่งก็พรรณนาไว้น้อยเหมือน
 นิราศก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห์ เพราะผู้แต่งมุ่งจะบันทึกการเดินทางมากกว่า

การที่ศิลปะการแต่ง มีวิธีการแนวเดียวกัน แต่ต่างกันบ้างในรายละเอียดก้าน
 การพรรณานี้ แม้ว่าศิลปะการแต่งในสมัยที่วิเคราะห์นี้จะไม่อาจเทียบเคียงได้กับสมัย
ก่อนที่วิเคราะห์ อาจเป็นเพราะสมัยหลังเน้นการแสดงทัศนะมากกว่าใช้ศิลปะการแต่ง
 เหตุที่ศิลปะการแต่งมีวิธีการแนวเดียวกัน สันนิษฐานว่าเป็นเพราะรูปแบบคำประพันธ์
เป็นนิราศคำกลอนเหมือนกัน และการที่ทำให้มีความไพเราะของเสียงของคำและความ
หมายนั้น มีวิธีการที่ทำได้ในแนวทางเดียวกัน

2.4.4 แก่นเรื่องและกลวิธีการเสนอเรื่อง แก่นเรื่องในนิราศคำกลอนที่แต่ง
 ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กับนิราศคำกลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5
 ถึงรัชกาลปัจจุบัน บางเรื่องยังใช้แก่นเรื่องแบบเดิมคือ การคร่ำครวญถึงความรักที่
จากนางในนิราศ แต่บางเรื่องเปลี่ยนแก่นเรื่องมาเป็นการบันทึกการเดินทาง ซึ่งนิราศ
 ในสมัยนี้มีแก่นเรื่องเปลี่ยนไปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้วคือ นิราศ
ลอนคอน ของ หม่อมราโชทัย

ในค่านแก่นเรื่องนี้ เปลือง ๓ นคร ได้วิจารณ์นิราศในสมัยที่วิเคราะห์นี้ โดยกล่าวว่า

นิราศรอบโลกไม่ใช่นิราศแท้เพราะขาดหัวใจของนิราศคือมีขนาดสั้น แสดงอารมณ์รัก ว่าเหว เปลาๆ เปลี่ยวใจ และทัศนคติใช้การเดินทางที่ผ่านพบเป็นเครื่องแสดงทัศนคติ และว่าเป็นเพราะนิราศรอบโลกยาวเกินนิราศ เป็นเรื่องพรรณนาการเดินทางเขียนเป็นกลอนยาวขนาดนิยาย อ่านคราวเดียวไม่จบ¹

ชลดา ศิริวิทย์เจริญ ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องแก่นเรื่องของนิราศในสมัยที่วิเคราะห์นี้ กับนิราศก่อนสมัยที่วิเคราะห์ว่า

นิราศอีกชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในระยะต่อมา เช่นนิราศรอบโลก ของ แสงทอง มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากนิราศแบบแรก เพราะแทนที่จะใช้แก่นเรื่อง ที่คร่ำครวญ กลับมุ่งที่จะเล่าเรื่องราวหรือความเป็นไปของสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น ให้แก่ผู้อ่านมากกว่า ทั้งนี้จะเป็นเพราะว่านิราศรุ่นเก่า ส่วนมากมีเส้นทางการเดินทางอยู่เพียงภายในประเทศแทบทั้งสิ้น (ยกเว้นนิราศพระยามหาอนุภาพไปเมืองจีนและนิราศลอนดอน) นอกจากนี้นิราศเหล่านี้มีไ้มุ่งที่จะเล่าให้เห็นสภาพที่แท้จริงของสถานที่ต่าง ๆ ที่ผ่านไป ลักษณะเช่นนี้ผิดกับนิราศแบบใหม่ซึ่งเป็นแบบเดียวกับนิราศรอบโลก ของ แสงทอง กล่าวคือ นิราศแบบนี้มีเส้นทางเดินทางขยายออกไปถึงต่างประเทศ ในการเล่าก็มุ่งพยายามให้ผู้อ่านเห็นภาพราวกับว่าได้ไปพบเห็นด้วยตาตนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า นิราศแบบนี้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทแรกมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความเศร้าเพราะร้างรัก จะเป็นเพราะต้องพรากจากนาง ด้วยกิจธุระ จว่าเป็นบางอย่าง หรือเพราะนางจากไปก็ได้ ประเภทนี้จะมี การเดินทางจริง ๆ หรือเป็นเพียงการสมมุติว่ามีการเดินทางซึ่งทำให้คงจากคนรักก็ได้ ส่วนอีกประเภทหนึ่งนั้นจะต้องมีการเดินทางจริง ๆ แก่นเรื่องของนิราศประเภทนี้ คือการเล่าเรื่องราวขณะเดินทาง สภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ตลอดจนลักษณะนิสัยของผู้คนตามความเป็นจริงที่ได้พบเห็น โดยมากฉากของนิราศประเภทนี้เป็นฉากต่างประเทศ เพื่อดึงดูดความสนใจ

¹ เปลือง ๓ นคร, "ภาษาไทย" วารสารวัฒนธรรมไทย 19 (12 ธันวาคม 2523), หน้า 17.

ของผู้อ่านให้ติดตามความแปลกใหม่ของสถานที่ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ถ้าเปรียบเทียบนิราศทั้ง 2 ประเภทนี้ จะพบวานิราศประเทศแรกมีจำนวนมากกว่า เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งสามารถจะพลิกแพลงไปได้ต่าง ๆ นานา ให้สอดคล้องกับจินตนาการ แต่ทั้งนี้ก็ต้องแล้วแต่ความสามารถเฉพาะตัวของกวีแต่ละท่านว่าจะสามารถทำได้ดีมากน้อยเพียงใด¹

จากความคิดเห็นข้างต้นยืนยันว่า นิราศคำกลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีแก่นเรื่องมักเป็นการบันทึกการเดินทาง ซึ่งต่างจากนิราศเดิมที่มีแก่นเรื่องเป็นการคร่ำครวญ และการที่นิราศสมัยช่วงที่วิเคราะห์นี้แต่งยาวขึ้นกว่าเดิมมาก อาจเป็นเพราะผู้แต่งต้องการจะรายงานการบันทึกการเดินทางก็เป็นได้

กลวิธีการเสนอเรื่อง มีกลวิธีการดำเนินเรื่องเหมือนกันคือใช้วิธีการบรรยาย อาจเป็นเพราะเป็นกลวิธีที่ทำให้เรื่องไม่สับสน ส่วนกลวิธีการใช้คำถาม-คำตอบเป็นกลวิธีที่แปลกไปจากเดิม ส่วนกลวิธีการใช้บทสนทนานั้น นิราศคำกลอนสมัยก่อนช่วงที่วิเคราะห์นี้ มีแทรกระหว่างการดำเนินเรื่องบ้างแต่น้อยกว่าในสมัยช่วงที่วิเคราะห์นี้ มีบางเรื่องมีบทสนทนาโต้ตอบเกือบตลอดเรื่อง

ข้อสังเกต นิราศบางเรื่องมีลักษณะที่ต่างไปจากนิราศคำกลอนที่มีมาแต่เดิม (สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5) ในด้านการตั้งชื่อเรื่อง การกล่าวถึงการเดินทาง การกล่าวถึงผู้เป็นที่รัก การลา จุดประสงค์ในการแต่ง จำนวนผู้แต่ง การดำเนินเรื่องที่ใช้บทสนทนาโต้ตอบ การล้อการใช้สำนวนภาษาของวรรณกรรมเรื่องอื่น กับ ขนาดความยาวของนิราศ ดังจะกล่าวถึงแต่ละประเด็นเป็นลำดับไป

¹ ชลดา ศิริวิทย์เจริญ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 50-51.

นิราศบ้านแหลม ของ นายพิน คึงชื่อตามสถานที่ต้นทางที่เป็นจุดเริ่มต้นในการเดินทาง นิราศค่ากลอนส่วนมากคึงชื่อจากสถานที่ปลายทางที่ไปหรือคึงชื่อตามชื่อผู้แต่ง คึงชื่อตามเหตุการณ์ที่พรรณนา หรือคึงชื่อตามชื่อตัวเอกของเรื่องวรรณคดีที่นำมาแต่ง

นิราศจันทร์บุรี-กรุงเทพฯ ของ หลวงบุรุษประชาภิรมย์ (ลี บุญยัษฐิติ) และนิราศมลายา ของ พระราชรัตนกวี (ก. ธมฺมวโร) กล่าวถึงการเดินทางตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปลายทาง แล้วเล่าตอนกลับมายังจุดเริ่มต้นด้วย นิราศค่ากลอนส่วนมากจะเล่าเฉพาะตอนไปจากจุดเริ่มต้นถึงปลายทางเท่านั้น

นิราศนที ของ นที ศรีสวัสดิ์ กล่าวถึงผู้เป็นที่รักที่เป็นชาย นิราศค่ากลอนส่วนมากมักจะกล่าวถึง "นางในนิราศ" แต่เรื่องนี้ผู้แต่งเป็นหญิงและรำพันถึงความรักอาลัยที่จากสามี อีกเรื่องคือ นิราศสามร้อยยอด ของ ทองคำ กิจแก้ว ที่สมมุติคนว่าเป็นชายทั้งที่ผู้แต่งเป็นผู้หญิงแต่แต่งคร่ำครวญถึงผู้หญิง และนิราศวังแดง ของ กาบแก้วงามเคื่อนเพ็ญ ผู้แต่งเป็นชายแต่สมมุติคนว่าเป็นหญิงกล่าวคร่ำครวญถึงชายคนรัก

นิราศเป็นทหาร ของ นายเจริญ และนิราศวิทยาลัย ของ หยก คงบัว มีเนื้อความที่กล่าวลานางด้วยความเค็มใจที่จะไปเอง ซึ่งต่างจากนิราศค่ากลอนส่วนมากที่มักคร่ำครวญว่าไปด้วยความจำใจ ถูกบังคับให้ไปทำงานราชการ นิราศสัทธิษและนิราศเมืองเหนือ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล รน. นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว และนิราศพายาใจไปรอบโลก ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล กับ นิราศเชียงใหม่ ของ พันโทเอื้อน มณเฑียรทอง ไม่ได้กล่าวลานาง เพราะมีภรรยาตามไปด้วย

นิราศร้อยวัน ของ เจริญ ชรรณพานิช มีจุดประสงค์ในการแต่งเพื่อเป็นประโยชน์ในทางอ้อมที่จะทำให้บุคคลทั่วไปได้มีความสนใจทางวิทยาศาสตร์ เนื้อหาของเรื่องนี้จึงมีศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ปนมาก แต่ได้ใส่เชิงอรรถอธิบายไว้และให้ความรู้ทั่วไปอย่างอื่นด้วย ทั้งภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมที่อยู่ เนื่องจากผู้แต่งมีอาชีพเป็นนักวิทยาศาสตร์ การประยุกต์อักษรศาสตร์เข้ากับวิทยาศาสตร์จึงนับเป็นความคิดริเริ่มที่ดี และนิราศเป็นทหาร ของ นายเจริญ มีจุดประสงค์ในการแต่ง เพื่อส่งเสริมให้หนุ่มไทย

รึกการเป็นทหาร เพื่อรับใช้ประเทศชาติ และจัดเป็นนิราศประชาสัมพันธ์เรื่องแรก
นิราศสศทิม และ นิราศวังตะไคร้ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล รน. มีจุดประสงค์
เพื่อนำเที่ยว นิราศหนองคาย ของ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี เพื่อรับใช้เจ้านายกล่าวเสียคลี
ผู้อื่น จนผู้แต่งต้องถูกจำคุก 8 เดือน ถูกโบย 50 ที ถูกถอดยศ และ วรรณกรรมเล่มนี้
ถูกสั่งเผาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

นิราศกรุงเก่า ของ 48 นักกลอนร่วมสมัย และนิราศกระซอ ของ นักศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีจำนวนผู้แต่งมาก
โดยทั่วไปนิราศค่ากลอนมักใช้ผู้แต่งคนเดียว แต่นิราศทั้ง 2 เล่มนี้ ผู้แต่งหลายคนร่วม
กันแต่ง และมีผู้ที่เรียบเรียงให้เนื้อความเชื่อมโยงและกลอนสัมพันธ์กัน

นิราศพุทธมณฑล ของ กรีก หาญเชิงรบ นิราศนที ของ นที ศรีสวัสดิ์
นิราศน้ำท่วมกรุง ของ ศรีตราศ นิราศพระอภัยมณี และนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันท
ชาวีไล นิราศเขาหลวง ของขุนวรการ นิราศอเมริกาบราซิล ของ ไอศด โกสิน
นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล นิราศนรก ของ พลเรือตรีจวบ
หงสกุล รน. มีการดำเนินเรื่องที่ซับซ้อนหนาโตตอบเป็นกลวิธีที่ทำให้น่าสนใจศึกษาคำอ่าน
ซึ่งมีบทสนทนาที่มากกว่านิราศค่ากลอนเดิมที่มีแทรกเพียงเล็กน้อย

นิราศมะเหลเถไถ พระราชนิพนธ์ ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว มีการล้อการใช้สำนวนภาษาของคณิสสุวรรณ ที่แต่งบทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ
นิราศค่ากลอนเรื่องอื่น ๆ ไม่มีการล้อเช่นนี้

นิราศรอบโลก ของ แสงทอง นิราศร้อยวัน ของ เจริญ ธรรมพานิช นิราศ
อินเคีย ของ พระราชรัตนกวี (ก. ชุมวโร) เป็นนิราศที่มีความยาวมากเกินกว่า
นิราศค่ากลอนโดยทั่วไป

ผลการเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
กับ นิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลง
ไปจากเดิมในด้านแนวการแต่ง นิราศที่เพิ่มขึ้นอีก 2 แนวคือ แนวที่แสดงทัศนะที่มีต่อ
สังคม แนวที่ล้อลักษณะการใช้สำนวนภาษาของวรรณกรรมเรื่องอื่น ส่วนประกอบของ

เนื้อหา ในบทนำและบทลงท้ายเหมือนกัน ต่างกันที่บทตัวเรื่องบางเรื่องอาจมีการกล่าว
เสียดสีบุคคล และวิจารณ์การทำงานของข้าราชการและแสดงทัศนคติของผู้แต่งเพิ่มขึ้น
ศิลปะการแต่งมีโวหารและการใช้ภาษาอยู่ในแนวเดียวกัน มีการพรรณนาธรรมชาติและ
อารมณ์ความรู้สึกไม่ละเอียดเหมือนนิราศก่อนสมัยช่วงที่วิเคราะห้ มีการพรรณนาธรรมชาติ
ที่มองจากข้างบนคือมองจากเครื่องบินและมีการพรรณนาถึงเมฆ แทนเรื่องเปลี่ยนไปจาก
เดิมมีการบันทึกการเดินทางเป็นแก่น แทนการคร่ำครวญ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีมา
แล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือนิราศลอนดอน ของ หม่อมราโชทัย
ส่วนกลวิธีการเสนอเรื่อง มีการใช้คำถาม-คำตอบ ที่เป็นกลวิธีที่แปลกออกไปจากนิราศ
คำกลอนเดิม ทั้งหมดที่เพิ่มมาแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของนิราศคำกลอนในช่วงสมัยที่
วิเคราะห้ นี้ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และเน้นในด้านการแสดงทัศนคติเพิ่มขึ้น
ทำให้นิราศคำกลอนมีสาระน่าสนใจขึ้นกว่าเดิม ซึ่งคนโดยมากมักคิดว่านิราศคำกลอนเป็น
เพียงแต่การพรรณนาถึงความอาลัยรักที่มีต่อบางในขณะที่เดินทางจากมาเท่านั้น

๖๑๑

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของนิราศคำกลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5
ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีความเด่นในด้านการแสดงทัศนคติที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมประกอบมาก
ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งต่างไปจากเดิมที่เพียงแต่พรรณนาความในใจ และบันทึกเหตุการณ์
ในสังคมที่เดินทางไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย